301766

MODERN MAGYAR KÖNYVTÁR

D. LENGYEL LAURA

MÁB KIRÁLYNÉ

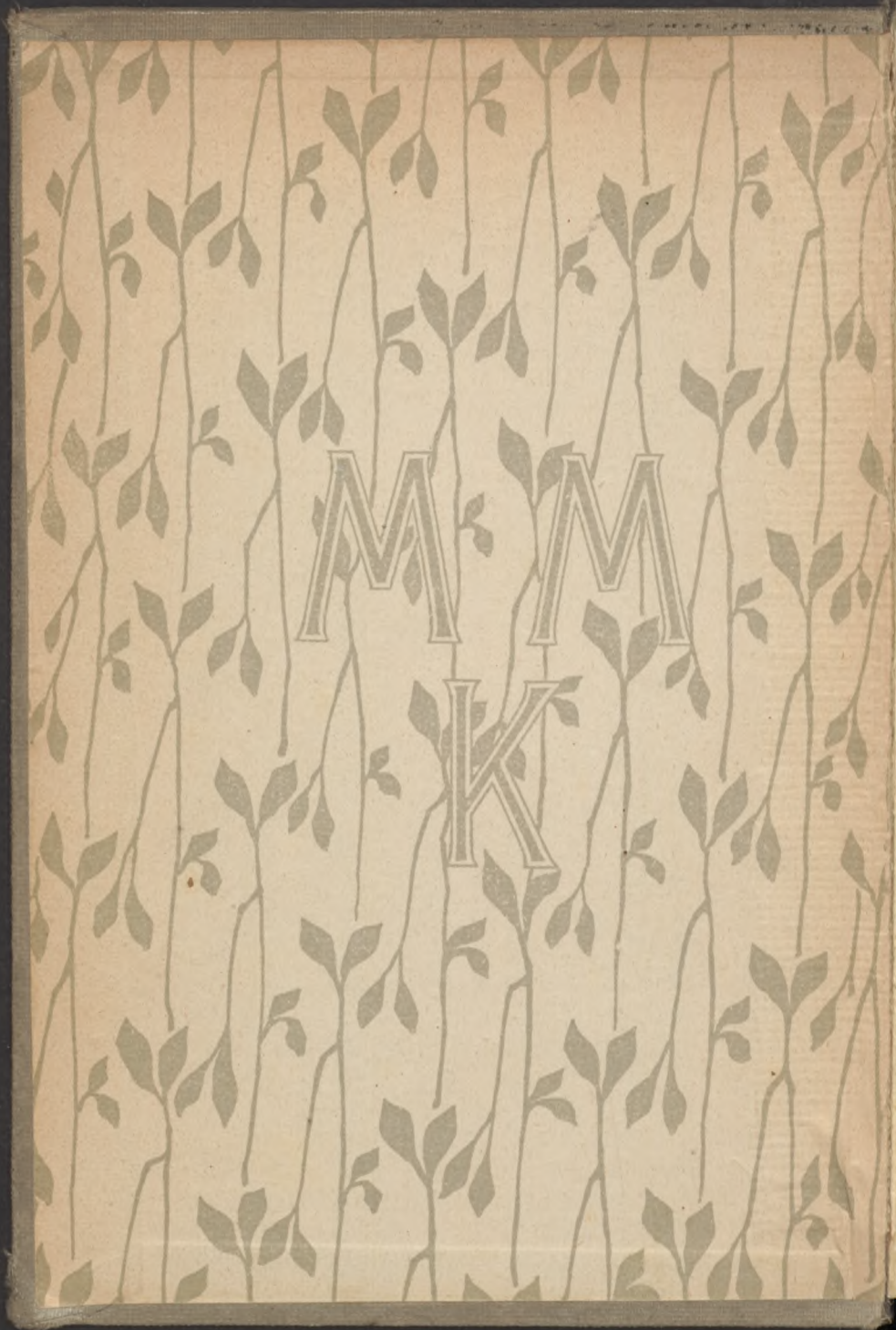
M M
K

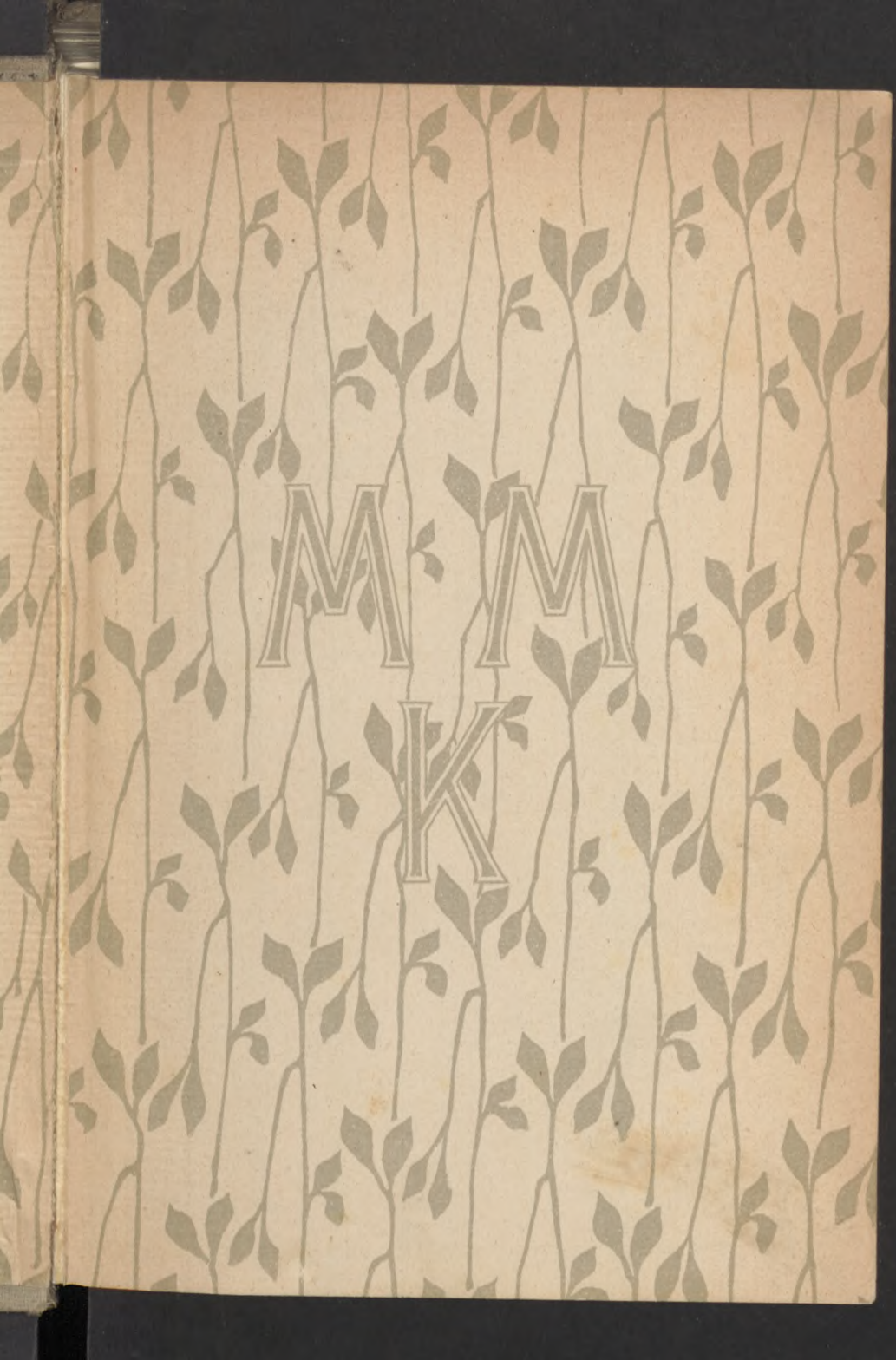
M M
K

DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA

MÁB KIRÁLYNÉ

MODERN
MAGYAR
KÖNYVTÁR

DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA

MÁB KIRÁLYNÉ

ORSZÁGOS KÖNYVTÁRI KÖZPONT
- Nem adható el! -
BUDAPESTI RAKTÁRÁBÓL

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER

301766

(2R)

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
B Növedéknapló
1957 év 1454 sz.

R 1965

Máb királyné.

— Egyszer régen, — mesélte a barátnőm, akivel igen különös és fantasztikus történetek szoktak megesni, — egyszer régen, nagyon sokat szenvedtem mindenféle bolondság és fantazmagória miatt, de azóta, hogy Máb királynő meglátogatott, teljesen rendbe jöttem és szinte bőszítően egészséges vagyok.

— Te nagyon szerencsés vagy, — vetettem közbe, — mert lelki problémáidat mindig álmodban szoktad elintézni, én, fájdalom, oly ritkán álmodom, akkor is hihetetlen zagyva bárgyúságokat. A leggyakoribb eset, hogy amint leteszem a fejemet, elalszom és reggelig meg sem mozdulok. Velem sohasem történnek olyan fantasztikus dolgok, amilyeneket te a nagyobbik becsületszavaddal megerősítve mesélgetsz el nekünk. Máb királynő sem tisztelt még meg látogatásával soha.

— Elhiszem, ő felsége nem szereti a mormotákat. De én meglehetősen rossz alvó vagyok, így én hozzám eljött. De szeretném tudni, miért nem

hallhatnád meg te is, amit nekem Máb királynő mesélt?

— Édes Istenem, ha csak diszkréciót nem ígértél ő felségének, nagyon szívesen . . .

— Nem, nem, erről szó sincs. Beszélhetek bátran. Tudod, abban az időben éppen válaszúton álltam, határoznom kellett, hogy egyedül menjek-e tovább utamon, vagy pedig? — különben ez mellékes, téged inkább Máb királynő érdekel.

— Mindenesetre, miután úgy látom, ő felségétől kértél tanácsot.

— Szó sincs róla. Én nem vagyok olyan gyönge, hogy tanácsot kérjek, Máb királynő pedig nem olyan lelkiismeretlen, hogy tanácsot adjon. Ő felsége egy éjjel, mikor negyvenfokos lázam volt és mindenáron a Dunapartra akartam sétálni menni, beröpült az ablakomon.

Tetőtől talpig rózsaszín fátyolba volt burkolva, mosolygott, még a mosolya is rózsaszínü volt.

Vékony kis kezét végighúzta a homlokomon és a fejemet szorító vaspántok lepattantak halántékomról, aztán szivemre tette kezét és annak lázas, vad lüktetése szelid halk dobogássá vált. Könnyek tóultak szemembe és halkan suttogva mondtam Máb királynőnek:

— Küldd el azt az asszonyt, — s a karosszékben gubbasztó ápolónőre mutattam.

— Fölösleges, — rázta fejét Máb királynő, — ő úgysem hallja, amit én neked beszélek.

Már rég túl voltam azon, hogy valamin csodálkozzam. Könyörögve, könnyben úszó szemmel néztem a tündérre. Leült az ágyam szélére és rózsaszín fátyola az arcomba csapódott. Máb királynő nevetett hosszan, édesen, aztán hirtelen az arcomra terítette a fátyolt.

— Most már ez a szemeden marad, — és nevetett hozzá csúfondárosan, hetykén, de nem szívtelenül.

— Örökre? — kérdeztem hebegve, mert csak egy kicsit örültem, ellenben nagyon meg voltam döbbenve, a jó Isten tudja, miért?

— Ostoba vagy, — kiáltott rám a tündér mérgesen, — hogy mersz én előttem egy ilyen értelemnélküli szót kimondani? Örökre, meg soha! Tudod, hogy ezt a két szót halálosan gyűlölöm, az emberi nagyképüség szülte s az emberi butaság tartja életben őket.

— Nem fogom többet kimondani, — feleltem alázatosan.

— Igy jól van, most meg vagyok veled elégedve.

— És itt maradsz velem?

— Itt maradok, míg el nem alszol, míg meg nem nyugszol. Úgy, úgy, burkold be magad egészen a fátyolomba. Még jobban, egészen . . . Azt akarom, hogy semmire se emlékezzél, semmire se gondolj . . . Látsz még valamit?

— Csak téged látlak és valami különös, rózsaszínü ködöt.

— Abból a ködből fog majd kijönni az álom tündére. Meglátod milyen édes és milyen szelid.

— De én nem akarok aludni.

— Hát mit akarsz?

— Nézni téged és hallgatni a hangodat.

— Hát jól van, hallgassál. Mondok neked egy mesét az óriás királykisasszonyról meg a törpékről.

Úgy hullt a szava a szívemre, mint az illatos rózsaszirom. Én ott az ágyban fekve, Máb királynő fátyolával letakarva, hallgattam a különös mesét.

— Volt egyszer egy nagy-nagy rengeteg erdő. Abban az erdőben laktak a törpék, apró kis emberkék, hosszu szakállal, vidáman hunyorgó szemmel. Egy nap a törpe király az egyik fa alatt egy kis leánykát látott. Még a törpe királynál is sokkal kisebb volt, járni és beszélni is alig tudott. Csak annyit mondott, hogy messziről jött, az óriások országából és hogy fáradt és éhes.

A törpék sohasem hallották Óriásország hírét. Nem is sejtették, hogy még másforma emberek is élnek a földön, mint ők. Soha ki nem mozdultak a nagy rengetegből s így nem is sejthették, hogy vannak emberek, akik magasak, erősek és délcegek, mint a rengeteg erdő fái.

Azt sem tudták, hogy az óriásokra rátámadtak a sárkányok és egytől-egyig kiirtották őket. Csak ez a kis leány maradt élve az egész hatalmas törzsből. Az édesanyja elbujtatta s mikor a tüzesszáju

sárkányok visszamentek a föld alá, a kis leány is előjött rejtekéből. Elindult s addig ment-mendegélt, míg betévedt a rengeteg őserdőbe, a nagyszakállu, vidáman hunyorgató törpék közé.

A törpék nem is sejtették a kis árva bús sorsát, de a törpe király jószívü ember volt, hazavitte a kis leányt házába. Lefektette a picike kis ágyra, adott neki csigatejből enni és gyűszűből inni. A gyermek evett, ivott és elaludt.

A törpék nagyon örültek a gyermeknek. Dédelgették, kényeztették, kedvébe jártak. Éppen olyan kis csigahéjból evett s éppen olyan pici gyűszűből ivott, mint ők. Esténkint lefeküdt a picike kis ágyba és boldognak érezte magát a törpék között.

A boldogságnak és vidámságnak azonban csakhamar vége szakadt, mert a kis leány nőni kezdett. Eleinte csak bámultak a törpék, hogy ugyan mi lesz ebből? De azután nagyon megijedtek. A kis leányból nagy leány lett és többé nem fért el a házban, le kellett annak a tetejét szedni, hogy kinyújthassa a fejét. A csigahéjból már nem lakott jól s a gyűszűnyi ital nem volt neki elég. Száz törpe nem tudott egy hét alatt annyit szerezni, mint amennyit ő egy nap alatt elfogyasztott. A törpék nagyon szomorúak voltak, sokat búsultak, de végre is elhatározták, hogy megölik a leányt, mert nem tehettek másként.

A szép leány pedig ott ült a kis házikóban és keservesen sírt. Titokban kihallgatta a törpék beszédét és megtudta, hogy halálra van ítélve. Letér-

delt a földre és összekulcsolt kézzel imádkozott. Balgatag, gyarló eszével arra kérte a Mindenek urát, hogy világosítsa föl a törpék elméjét és tegye könyörületessé szivüket. Ismertesse meg velük az igazságot, hogy ő, szegény leány nem tehet arról, ha nagyobb és különb, mint a törpék hada. Arra kérte a jó Istent, hogy vezesse őt vissza az óriásokhoz, akik ő hozzá hasonlók. Aztán elhatározta, hogy itthagyja a rengeteget és elmegy új világba, új hazát keresni.

A jó Isten azonban álmot bocsátott a szép leány szemére. Mert végtelen irgalmában elhatározta, hogy segít a szegény teremtésen. De nem úgy, amint ő azt gyarló, bolondos eszével képzelte. Nem vezette ki a rengetegből, mert hiszen Ő jól tudta, hogy az óriások mind elpusztultak s a szegény leány hiába indul el a hozzávaló párt keresni. Tüske megtépi, ág megszaggatja a hosszu-hosszu magános úton, amelynek a végén nem vár reá semmi — semmi. Csak törpéket fog látni mindenütt, még gonoszabb, szívtelenebb és kislelkübb törpéket, mint amilyeneket itt hagyott. Nincs miért küzdeni, nincs kiért szenvedni, nincs kire várni, az óriások kihaltak mind-mind, a tüzesszáju gonosz sárkányok kipusztították őket.

A mindentudó, jóságos és bölcs Isten mély álmot bocsátott a leány szemére, s mikor fölébredt, riadtan nézett maga körül. A ház, amelynek tetején tegnap még kidugta fejét, ma szörnyü nagynak tetszett előtte, az ablakon, — amelyen tegnap kis-

ujját sem tudta kidugni, — ma kényelmesen kihajolhatott s jól látta, amint a törpék sürögnek-forognak, dolgoznak a ház körül. A törpék is meglátták a szép leányt s egyszerre lekapták süvegjüket, meghajtották térdüket és csókolták a ruhája szegélyét. Aztán hoztak néki csigahéjban ételt és gyűszűben bort, úgy, mint maguknak szoktak. A leány megette a csigahéjból az ételt és megitta a gyűszűből a bort és nem volt sem éhes, sem szomjas, mert a jóságos mennyei irgalom őt is olyan kicsivé varázsolta, mint amilyen a többi törpe volt.

A törpe király pedig megkérte feleségül a szép leányt és boldogan éltek együtt, még ma is élnek, ha meg nem haltak. A szép leányból, aki míg óriás volt, nem lelte helyét a világban, a legboldogabb törpe asszonyka lett. És soha nem gondolt arra, hogy valaha ő nagy volt, erős volt és mindenkinek a fején keresztül nézett. Ha néha-néha mégis egy pillanatra megvillant lelkében ez az emlék, csak erre gondolt: „Milyen csúnya lehettem én akkor és milyen ostoba! Milyen szomoru óriás leányként egyedül élni és milyen édes törpe kis asszonykának lenni, aki apró törpe gyermekeket ringat a bölcsőben.“

Eddig tartott a Máb királynő meséje. Aztán a rózsaszínü köd kavarogni kezdett s egy homályos, különös alak bontakozott ki belőle. Lassan, óvatosan lépett felém. Gyöngéd kezével simogatni kezdte homlokomat s a lázasan égő pillák lecsukódtak. Még egy utolsó erőfeszítéssel kinyitottam szememet és

láttam Máb királynőt. A szép tündér arcán valami különös, szomoru mosolygás lebegett, odafordult a másik tündérhez és halkan mondta: minden rendben van, élni fog törpén, nyugodtan, én már mehetek. Fölébredtem, meggyógyultam, de Máb királynőt többé nem láttam sohasem.

A hajam őszül.

Valaha régen egy verset olvastam, melynek minden strófája így végződött: a hajam őszül . . . Többet már nem tudok a versből, azt sem tudom, kinek a neve volt aláírva, de ez a refrén megmaradt a lelkemben és álmatlan éjszakákon gyakran dudoltam magamban. Akkor még fiatalabb voltam vagy tíz esztendővel, hát ártatlan, fiatalos kacérkodással, most melankólikus igazsággal. S nézegetvén a tükörben a fehér hajcsíkokat, arra gondolok, hogy mire az én kis csúszkáló leányom ember módjára talpra áll és elindul, fehérhaju asszonyság lesz belőlem.

Gyávaság az öregedéstől félni. Gyávaság, különösen annak az asszonynak, ki már meglelte életének célját, mert anya lett. Mire vár, mit akarhat, mi nagyobb dolog történhetik még vele? A szépsége és ifjúsága immár meghozta a maga gyümölcsét s ha most búcsúzkodni kívánnak tőle, hagyja őket útjukra menni. Mert ugyan mit is érne az erőszakos tartóztatással? Képzeletemben megjelennek a leg-

szomorúbb, legkegyetlenebb csaták, amelyeket az asszony vív a vénülés, az öregség, az alkony ellen. Csaták, melyekbe a biztos vereség tudatával megy az ember, melyek kicsinyesek, nevetségesek, csúfak . . . Ej, ha az ősz közeleg, hát csak jőjjön, ne fussunk el előle, mert úgyis hiábavaló lenne. Végigsimítja csontos kezével fejünket és minden ujja nyomán fehér csíkok maradnak sötét, fekete hajunkban. Ez a természet törvénye, balga, aki lázong ellene.

És mégis mindezeket tudva, értve és hirdetve, nagyot dobban a szivem, mikor reggelenkint a hajam fésülöm. A hajam őszül . . . dudolom magamban ama szomoru kis vers refrénjét és oly idegenül nézem a tükörben saját arcomat. Nem igen értem a dolgot. Nem értem, hogy miért kellett megváltoznom, mikor velem nem történt semmi, csak elszállt egypár esztendő fölöttem. Olyan nagy dolog ez? Úgy látszik igen, mert fizikumomat is átváltoztatta teljesen. De ez az, ami oly megdöbbentő érthetetlenséggel hat rám. Nem az a baj, hogy megvénültem, hanem az, hogy sohasem tudtam beletörődni abba, hogy már nem vagyok gyerek. Csak a jó Isten tudja, milyen szomoru, sivár, kegyetlen volt a gyermekkorom. Nem is vágytam belé vissza egy percig sem, az volt az első boldog órám, mikor leráztam magamról a szomoru gályarabságot és elindultam a világba boldogulásomat keresni. Ámde azért csodálatosképpen mindig úgy álltam a világ rejtelmes bonyodalmai közepett, mint a *gyermek*. Hozzászok-

tam nagyon korán, hogy magam gondoskodjam a sorsomról, meg is tettem ezt, de mint álomlátó mentem a dolgom után s ha sárkányt eregető gyermekeket láttam, a legsúlyosabb gondjaim között is kedvem lett volna kiragadni kezükből a spárgát, szaladni vele előre és csak néha-néha nézni hátra, száll-e már a papirosszörnyeteg a magasba, fölfelé? . . . Nem lehet, nem lehet, suttogta józan eszem. De hát miért? Mert elteltek az évek. Mi köze ennek az én kedvteléseimhez? Ámde azért így maradtam ki mindenből, ami kedves volt, vagy lehetett volna szivemnek. Eltelt az idő s mire módomban lett volna megtenni, amiért vágyódtam, már nem illett hozzám.

A kicsi leánykám itt üldögél előttem a szőnyegen és halkan dudol valamit magában. Egyhangu, halk dudolása, mintha a régi vers refrénje volna: a hajam őszül . . . Mi lelt engem? A kis aranyoshaju apróságra nézek és a vénülés dala cseng lelkembe, kint diadalmasan ragyog a nap, s nekem hervadt, őszi nóták zsonganak fülembe. Az alkony, komor, szürke szárnya suhant el mellettem s a félhomályban egy pillanatra, mintha megláttam volna a mult minden csalódását, minden szenvedését, minden álmatlan éjjelét, minden elsírt könnyét. El nem ért ábrándok, elmulasztott lehetőségek, föl nem használt pillanatok kísértete suhan el mellettem — s a kis leányom itt dudol mellettem, egyhangu mormolással, de átszellemült arccal, mert valami piros selyemrongyot adtam a kezébe.

A sok kínzó emlék elsuhan egyszerre, mintha vége volna az alkonyatnak, diadalmasan kisüt a nap. Ej, a többi lehet, hogy mind hazugság, ez a gyernek igaz és való! Lehet, hogy nem is éltem, csak elsurrant fölöttem az idő. Lehet, hogy ami velem történt, nem egyéb, mint egypár félbemaradt álom, egynéhány lázadási kísérlet. Lehet, hogy csakugyan ügyetlen játékosa voltam az életnek, hogy a virágért mindig akkor nyúltam, mikor már peregni kezdtek szirmai, hogy mire hozzájuthattam az első rózsaszín-ruhámhoz, már nem illett az ifjúság szinébe öltözködnöm. Ez mind lehetséges, sőt talán fájdalmas dolog is. Ám a fájdalom éles nyilalása mellett mindjárt hallom a józan ész szavát: Addig szép a virág, míg tövén nyílik, addig tündériek az álmok, míg be nem teljesednek. Aztán mit akarsz? Az öröm, a gyönyör, a siker senkinek sem hull az ölébe, keservesen kell kitúrni azt a magunk számára, még jó, ha csak kemény sziklából, de néha sárból, szennyből is. Nézd meg lelkedet! Még mindig nem jöttél rá, hogy köröm és fogak nélkül teremtődött. Ahhoz képest, hogy sohase tudtál saját érdekeidért harcolni, töméntelen sok jóban volt részed. Kivívni, kierőszakolni nem tudtál semmit, csak szerencsésnek nevezheted magad, hogy néha mégis öledbe hullt valami . . .

Igaz, igaz, — felel a másik hang félénken, ám amire megszerezhettem szép rózsaszín selyemruhámat, sötét köntöst kell hordanom, s mire módomban volna kissé ifjúnak lenni, fehér csíkok szelik át meg

át a hajamat . . . Mintha mindentől elkéstem volna, mint az a boldogtalan Slemil Péter, aki . . .

A kis leányom térdemre hajtja fejét és én megrezzenek. Oh, nem, ettől az egy dologtól nem késtem el! A gyermekkor, az ifjúság örömei . . . Most nyúlnék utána félig fehér fővel!! De ez a picike test, ez valóság, ez az enyém! . . . Fond át térdemet Anikó és dudolj . . . A te halk zümmögésed érteti meg velem azt a nagy igazságot, hogy mikor kimerültünk, elfáradtunk a saját életünkben, folytatni kell értetek, miattatok és azt, hogy mire kiszárad a szív, hitetlen lesz a lélek és immár siratni sem tartjuk érdemesnek a múltat, s várni sem a jövendőt, mikor elhagyatva, kolduskénti kifosztva állunk, akkor, a végtelen szenvedés óráiban eljön a *Gyermek*, a *Megváltó* és mi boldogan, újjászületve folytatjuk utunkat. Ebben a pillanatban érzem, hogy a megváltás szent misztériuma mindig megismétlődik, valahányszor *gyermek* jön közénk. Hitetlen lelkünkben ime kigyult a csillag, s mint kétezer évvel ezelőtt amaz ájtatos pásztorok az isteni jászol előtt, úgy borulunk mi térdre a bölcső előtt, mely szentté válik mindjárt, ha gyermek fekszik benne.

Csendes tragédia.

Agoston Judit tíz év óta lakott rokonai házánál, mikor váratlanul és hirtelen kérője akadt.

Judit kissé megdöbbent, mikor a Barna Gáspár levelét megkapta. Rokonainál igen jó dolga volt, Marossyék nem tartoztak azok közé az általánosan ismert kedves rokonok közé, kik a véletlen szerencsétlenség folytán hozzájuk került szegény unokahugot amolyan ingyen cselédszámba veszik. Dolgoznia, kínlódnia, fáradnia kell, mint egy cselédnek, de fizetést nem kap. Fizetés fejében az asztalhoz ültetik, a háziak elhasznált ruháit hordja s kitörő szeszélyeit türi. A régi időkben, mikor a leánynak a férjhezmenésen kívül nem volt útja sem a boldoguláshoz, sem a megélhetéshez, sem az érvényesüléshez, minden jobbmódu családban élt egy ilyen szegény mártir. Néhol halvány, félénk, szerényen meghuzódó, másutt pattogó, lármás, veszekedő, inkább a környezet természete, mint a maga egyénisége szerint. De akár az egyik tipushoz tartozott, akár a másikhoz, minden dolgossága, szorgalmatos-

sága mellett is tehernek érezte magát a család nyakán. És a család, bár mindenképpen kihasználta munkaerejét, osztozott vele ebben a véleményben. Az öregek vele éreztették rosszkedvüket, szeszélyüket, haragjukat, a fiatalok rajta köszörülték elméjüket és róla csinálták rossz vicceiket.

Marossyék jóérzésü úrinépek voltak. Izlésük, érzésük egyaránt megtiltott nekik minden alacsonyságot. Judit mint egészen fiatal, serdülő leány került a házukhoz. Hallgatag, csöndes, olyan se nem szép, se nem csúnya leány volt. Szerényen, kedvesen igyekezett a családhoz alkalmazkodni. És ez a törekvése olyan tökéletesen sikerült, hogy lassankint mintha meg is szünt volna személyes életet élni. Teljesen átvette a család érzéseit, vágyait, kívánságait. Örült, ha nagybátyjának jó termése volt és valósággal agyon volt ütve, ha nem esett az eső. Nagynénjével együtt szidta vagy dicsérte a cselédeket. Unokatestvérei hódításai nagy diadallal töltötték el lelkét és együtt sírt, sápadozott, idegeskedett velük, ha egy-egy udvarló elmaradt a háztól. Az évek teltek, multak és Judit annyira átadta magát a mások érzéseinek, hogy eszébe sem jutottak az ő személyes vágyai. Meghaltak, vagy csak narkotizálva voltak? Judit nem gondolkozott ezeken a dolgokon, mint ahogy általában igen keveset foglalkozott saját magával.

Vele egyidős unokatestvérei egymásután férjhezmentek. Aztán főkötő alá jutottak a fiatalabbak is. Judit ott volt az esküvőjükön, előbb fehér, aztán

rózsaszín, majd kék, végül lila ruhában. Már csak egyetlenegy leány, a kis Gina volt otthon, mikor Juditot Barna Gáspár, a szomszéd kis község jegyzője megkérette.

Judit ebben az esztendőben betöltötte a harmincadik évét. Harminc éves volt, míg egy férfi jött vele szemben, aki szépnek, kívánatosnak találta s aki egy életre maga mellé óhajtotta társnak. Sohasem volt követelő az élettel szemben s nem panaszkodott igazságtalanságai miatt. Nem érezte magát sem szerencsétlennek, sem boldogtalannak. Természetesnek találta, hogy vannak örömök, melyekből ő örökre ki van zárva s még csak az okát sem kereste, hogy miért? Megnyugvást talált a mások boldogságában. S ha ő sápadt, sovány leány maradt is, örömmel nézte, mikor unokatestvérei — a vidám, pirosarcu asszonyok — gyermekeikkel hazajöttek. A gyermekek majdnem úgy ragaszkodtak hozzá, mint a tulajdon édesanyjukhoz. És Judit azt hitte, hogy mindent megkapott, amit az ő körülményei közt élő leány kaphat az élettől.

A Barna Gáspár levele fölzavarta nyugalmát. Homályos, titkos érzések keltek benne. Az erőszakkal elaltatott vágyak, a föl sem ébredt ösztönök lázadozni kezdtek. A levél megrázta lelkét és fizikumát egyaránt. Lelke előtt fölmerült a csöndes kis hajlék, hol ő az úrnő, ahol minden az ő vágya, akarata, kívánsága szerint történik. Az ő egyénisége dominál, függetlenül, egyedül, magában. Testét édes, különös borzongás rázta meg, ha arra a fér-

fira gondolt, kit eddigelé jóformán észre sem vett, de aki meglátta, megszerette és maga mellé kívánta őt.

Egész délután együtt maradt a levéllel. Nem gondolkozott, nem töprengett, inkább álmodozott. Képzeletében már ott látta magát, mint egy kis háztartás független úrnőjét. Látta magát, amint aggódó, féltő figyelemmel gondoskodik egy férfi kényelméről, nyugalmáról. Ki ez a férfi? Majdnem közömbös volt szemében. A fő az, hogy lesz valakije, akit szerethet, akiről gondoskodhatik, aki mindig vele marad s ki kizárólag és egyedül az övé.

Este kissé sápadtan, de már nyugodt, biztos elhatározással ment le a vacsorához.

Az asztalnál ott ültek a nagybácsi, a néni, Margit, az egyik fiatal asszony és Gina, a fiatal, süldő leány . . . Vacsora után Judit halkan, lesütött szemmel kezdte:

— Barna Gáspár levelet írt nekem.

— Mit akar? — kérdezte a néni, egy fürt szőlőről pár szemet csipegetve.

— Feleségül akar venni, — mondta Judit halkan, szégyenlősen.

A néni leejtette kezéből a szőlőszemet.

— De hát megbolondult az az ember?

— Ez már mégis szemtelenség, — tört ki Margit piros arccal.

A bácsi csillapítólag szólt közbe:

— No, no, nem kell úgy fölindulni. Az ipsze ugyan valóban vakmerő volt, mikor az én unoka-

hugomra, egy Ágoston-leányra vetette a szemét. De hát, Istenem, azért nem kell rá haragudni. Végre is a szerelmes ember sok bolondot csinál, sőt lehet mondani, hogy mindig bolondot csinál.

— Ugyan papa, — kacagott a kis Gina, — hogy beszélhetsz szerelemről, hiszen az vén ember, van talán negyvenöt éves is . . .

Judit fehéren, némán ült helyén. Szólni, felelni nem bírt. Úgy érezte, hogy az egész álomvilág összeomlik feje fölött. Az a világ, amelyben s amelyről ő oly sokat és oly szépet álmodott. Judit immár biztosan tudta, látta, érezte, hogy ő sohasem lesz a Barna Gáspár felesége, Sőt szégyelte, hogy egy pillanatig is komolyan gondolt erre a lehetetlenségre. Hogy miért lehetetlenség, arra nem bírt, nem akart felelni. Annyira megszokta, hogy a mások érzésével érezzen, a mások szemével lásson, a mások elméjével ítéljen, hogy még gondolni sem bírt a harcra, küzdelemre. Rokonai, hozzátartozói képtelennek, nevetségesnek tartották, hogy a Barna Gáspár felesége legyen, hát nem is lehet az, hiszen mindenki megbotránkoznék, mindenki nevetne rajta. Hogy miért, azt maga sem tudta, neki elég, hogy így van.

Fázott, didergett s engedelmet kért, hogy szobájába vonuljon. Ott megírta a visszautasító levelet. Barna Gáspár egy kicsit búsult a kosár miatt, de aztán mégis megházasodott, mert ha már elszánta magát a nősülésre, nem akart tovább is egyedül élni.

Judit pedig ott maradt rokonai házánál. Egy-

pár év mulva fonnyadt, sápadt, savanyu vénleány lett belőle. Egy kicsit idegesebb és szeszélyesebb lett, mint volt azelőtt, egyéb változást nem igen vettek rajta észre. Egyszer aztán meghült és tüdőgyulladást kapott. Két hétig feküdt az ágyban és nem is kelt föl onnét soha többet. Marossyék megsiratták, meggyászolták, könnyezve emlegették jó tulajdonságait, szeretetreméltóságát, önzetlenségét. S egyiküknek sem jutott eszébe, míg ott álltak a ravatal mellett, hogy ha csakugyan igaz az ősi babona, a szegény halott testének most véreznie kellene, mert hiszen gyilkosai állták körül koporsóját.

A gyilkosok.

Burgondia királya egyik nagy vadászaton elvesztette legkedvesebb kutyáját. A kedvelt kutya, mint később kitünt, a határon levő vadászatok alkalmával egy kis kirándulást tett a szomszéd Valli fejedelemség területére, az idegen alattvalók vagy nem ismerték föl benne a hatalmas Burgond király kedvelt kutyáját, vagy lojalitásukat teljesen kimerítette az a hódoló nagy tisztelet, mellyel saját fejedelmük háziállatjai iránt viseltettek. Hiteles adataim e pontot illetőleg igazán nincsenek, csupán a rideg tényeket konstatálhatom. Valli fejedelem alattvalói agyonverték a burgondi király kedvelt kutyáját. Agyonverték oly alaposan, könnyen és minden aggodalmaskodás nélkül, mintha csak egy közönséges vadász-ember hosszufülü vizslája lett volna.

Burgondia királyának fölindulása azonban szörnyü nagy volt. A krónikások úgy állítják, hogy a király legbelsőbb termébe zárkózott, hogy szabadon adhassa át magát fölindulásának és fájdalmának.

Azután főhadvezérét hivatta, kinek alázatos véleménye természetesen egy hajszálnyira sem tért el ura akaratától, hogy ily nagyfoku szégyent és gyalázatot csakis egy dicsőséges hadjárat bír lemosni Burgondiáról.

Történetem idejében még nem élt ama kitünő hadvezér, aki a háboru kellékét oly zseniális rövidséggel és nyomatékos határozottsággal állapította meg. Burgondia különben sem szükölködött pénzben. Ahol a király háborítatlanul átengedheti magát kedvelt kutyája miatti gyásznak, ott az államot nem sok gond terhelheti. A háboru főkelléke tehát nem hiányzott. Ám volt egy másik baj, melyet a lojális és praktikus hadvezér nem mert a fejedelem előtt előhozni. Vajjon a hűséges alattvalók minden köteles tiszteletük és gyászuk mellett, melyet a király legkedvesebb kutyája iránt éreznek, elég oknak tartják-e a boldogult, érdemekben gazdag állat kimúlását arra, hogy hősi halálba rohanjanak érte?

Szomoru dolog, hogy már a régi jó időkben is lehettek ilyen aggodalmai egy fővezérnek, ki különben az ország első államférfia is volt. De hát az aggodalmak éltek letagadhatatlanul és komoly alapjuk lehetett, mert a hadvezér napok óta nem tudott miattuk aludni.

A hadvezér azonban államférfiu is volt és egy álmatlan éjszakáján diadalmasan kiáltott föl. Volt a király udvarában három férfiu, kiket a hadvezér eddig is fölötte becsült, mert jónevelésü, okos államférfiak mindig tiszteletben tartják a tudományt, a

művészetet, az irodalmat, mivel sohasem tudhatja az ember, melyik pillanatban van reájuk szüksége az állam háztartásában vagy saját ambicióinak kielégítésére.

Reggel korán fölkereste a három hírneves férfiut. Az egyik, a tudós már íróasztalánál ült és dolgozott. A kétéltü állatok lelki világáról szóló értekezésének írta hatodik kötetét. Igen megtisztelve érezte magát a főhadvezér látogatása által, ki különben elmés és finom bókokat mondott a kiváló tudós legújabb munkájáról. Majd ügyesen a nemzeti ünnepekre terelte a beszédet és megemlítette azt a nagyszabásu országos ünnepélyt, melyet Burgondia királya pár hét mulva tartani akar. Egyben azon véleményének adott kifejezést, hogy semmi sem képes egy nép lelkesültségét annyira fokozni, mintha saját multja dicső történetében lapozhat. Mivel pedig a történelem igen lapos és színtelen háborúk nélkül, főképpen az érdekli a népet, mit a multban, őseinek dicsőségesen viselt hadjáratairól hallhat. Finom bókok, célzások és udvariasságok közt kérte föl a nagynevü tudóst, hogy egy ideig hagyjon békét a kétéltüek lelki világának és foglalja össze röviden az úgynevezett, azóta annyit emlegetett dióhéjban, Burgondia dicsőséges hadjáratainak történetét. Miután még a gyémántszarvas nagykeresztjét is beleszőtte a társalgásba, az ügyes államférfiu elindult a művészek után.

Rosszul esik nekem, ha két kiváló emberről tiszteletlen hangon kell beszélnem, de az igazságtól,

fájdalom, mégsem tekinthetek el. A piktor és poéta nem ültek a vászon vagy a dolgozóasztal mellett, mint a tudós. Még föl sem keltek az ágyból, ezt különben a legjobb akarattal sem tehették, mert le sem feküdtek belé. A két jó pipa valamerre a városban rosszhírü helyeken korhelykedett, ha modern művészek volnának, reájuk foghatnám, hogy hangulatokat kerestek. De így a legjobb akarattal sem mondhatok róluk egyebet, mint hogy tüzes borokat ittak vidám hölgyek társaságában, mely hölgyek nem voltak hitveseik az illető művészeknek és sem udvarhoz, sem úgynevezett tisztességes polgári körökhöz nem tartoztak.

Az államférfiu megcsóválta a fejét, de mert bölcs ember volt, további méltatlankodással nem is zavarta lelkének nyugodalmát. Várt türelmesen, míg a két korhely hazaérkezett s mivel már Phöbus Apolló igen gyorsan hajtotta fönt az égen tüzes szekerét, a szép, daliás isten két haszontalan életü követője is megjelent.

Ezeknek már nem vágott mély bókokat és nem hízelgett az államférfiu. Ellenkezőleg, pajzánon a hátukra veregetett, tréfás kacsintgatások mellett haszontalan semmirekellőknek nevezte őket. Végre komoly hangon prédikált, hogy ne tegyék tönkre az Isten által nekik ajándékozott ragyogó tehetséget. Annál is inkább, mert ő felsége sok pénzzel, komoly tanulmányútra akarja őket küldeni.

A két fiatalember szeme föllángolt, oly régóta vágytak már erre a külföldi útra, mert ha kissé ren-

detlen életü és korhely természetü ifjak valának is, de a művészetük iránti szeretet erősebb volt lelkükben mindennél. A jószívü király nem egyszer akarta már kérésüket teljesíteni és fölpakkolván őket tanulmányútra küldeni, de szerencsétlenségükre, a hadvezérnek mindig ilyenkor jutott eszébe, hogy a katonák zubbonyára három gomb helyett négyet varrasson, vagy a nadrágokat térdig kizsinóroztassa. Az ilyen újítás mindig milliókat emésztett föl s a két művész útja mindig jobb időkre maradt.

Most azonban maga a főhadvezér hozta föl nekik a dolgot:

— A király ki akar küldeni benneteket, hogy lássatok, élvezzetek, tanuljatok! De előbb az államtanács látni akarja valami munkátokat. Azok a rövidlátó szamarak azt hiszik, hogy értenek valamit a művészethez. Mi?

Együtt nevetett a fiatalemberekkel, majd komolyan folytatta:

— Ha a ti helyetekben volnék, csunyán lefőzném őket. — A király mostanában folyton Burgondia őstörténelmét olvassa és a hadjáratokért lelkesedik. Képzeljétek, lelkesíti a történettudósoknak nevezett könyvmolyok száraz leírása! Micsoda hatása lenne, ha te — fordult a poétához — egy nagyszabásu époszban megírnád ezeknek a hadviseléseknek történetét, a te káprázatos tehetségeddel, a te színes nyelveddel . . .

— Meglesz, — kiáltott föl a poéta lelkesen, —

és Hágen, a vén szamár meg fog pukkadni mérgében.

Hágen, a tiszteletreméltó arkeológus és műitész ugyanis azt állította, hogy a poétának nincs annyi alapos műveltsége, mint egy középfajta fekete dugóbogárnak és minden munkájában százszámra fedezhetők föl az anakronizmusok.

— A te helyedben pedig — fordult az államférfi a piktorhoz — megfesteném a honfoglalást. Ahogyan a mi dicső ősünk, Theodorik elfoglalja Burgondiát. Mit gondolsz, mit szólna ehhez a rövidlátó Belizár, aki a multkoriban azt állította rólad, hogy színvakságban szenvedsz?

A piktor fölordított és Belizár őseit hozta a különböző szentekkel nem éppen tiszteletreméltó kapcsolatba.

A tudós megírta munkáját, melynek konzekvenciája az volt, hogy Burgondiát csakis a háboru teheti naggyá és dicsővé. A poéta megírta tíz énekből álló époszát, melyben a hadi erényeket dicsőítette, halhatatlanná téve azokat, kik a hazáért és királyért hősi halált haltak. Az éposz oly általános tetszést aratott, hogy Hágent, a tiszteletreméltó műítészt a nép kövekkel hajigálta az utcán. A piktor képét kiállították, gyönyörü volt a póz, melyben Theodorik levágja az ellenkirályt és Belizár kénytelen volt elismerni, hogy a ló lábának merevségén kívül a képnek más semmi baja nincsen.

A nép lelkesedett, éljenzett, tombolt és mikor a király megüzente a háborút, alig engedett időt az

előkészületre, puszta kézzel akart neki rohanni az ellenségnek. A nők zászlókat hímeztek, fiaiknak maguk kötötték föl a kardját, a férfiak csillogó szemmel, dagadozó kebellel rohantak előre és senkinek sem jutott eszébe, hogy ők tulajdonképpen békében és boldogan élhetnének otthonukban, ha a király kutyáját Valli fejedelem alattvalói agyon nem verik.

A jeles háborúnak teljes dicsőség lett a vége, csak éppen a fiatalság, Burgondia szinevirága, maradt künt a harctéren vérében fagyva. Ezer meg ezer fiatal, egész hosszu boldog életet vesztett ifju lélek érdemelte ki a halhatatlanságot, hiszen ők bátran és dicsőn tudtak meghalni a király vizslájáért.

A tudós megkapta az érdemjelet, a poéta és a művész a külföldi útra szóló királyi utalványt. A búcsúestén egy sétát tettek mind a hárman a városban. A tudós is velük ment, mert bár léha fickóknak tartotta is őket, igen jól mulatott elmés társaságukban. A két fiatalember tréfálkozott, majd nagy terveket szőtt és álmodozott, mikor egy nagy csapat feketeruhás, hosszufátyolos asszony jött nekik szemben.

Mély tisztelettel köszöntek a hírneves férfiaknak, aztán tovább mentek, ki fiát, ki férjét, ki testvérét, ki apját, ki vőlegényét gyászolva, kiknek mind meg kellett halni, mert a király vizslája is meghalt, mert a tudós egy szép munkát írt a háborúról, a poéta oly szép verset a dicsőségről s a piktor oly gyönyörüen festette meg a honfoglalást.

A három férfi sokáig bámult a fekete csoport

után. Higyjék el nekem, senki sem szólt közülök egy szót sem, még csak a szellő sem zizegett és ők mégis elkomolyodva hajtották le fejüket. Egyszerre vége volt a vidám elmés társaságnak, a jó Isten tudja, hogyan, de egyszerre mind a hárman hallották belülről halkan susogni: „Gyilkos".

Aztán gyors fürkésző pillantást vetettek egymás kezére, maguk sem tudták miért, talán vérfoltokat kerestek egymáson.

Az ideál.

Miss Marynek a legszőkébb haja és a legkékebb szeme volt az egész szigetországban. Híres volt Mary az ő tündöklő, nagy szépségéről, előkelő szelleméről, bájos megjelenéséért, kifogástalan modoráért, apja millióiért egyaránt. Mert tetszett az úristennek, hogy egy kiválóan szép testbe egy előkelő finom lelket adjon. A legszebb összhang volt ez, a testi és lelki kiválóság harmóniája.

Mikor miss Mary menyasszonya lett lord Herbertnek, az egész társaság elragadtatással üdvözölte e frigyet, mert általánosan elismerték, hogy soha még összeillőbb pár egymásra nem talált, mint Mary és az ő kiváló vőlegénye.

Lord Herbert igazi úr volt, tetőtől-talpig gentleman, nemes szív, bátor lélek, deli alak, Adonis-arc. A nyájas olvasót arra kérem, üsse föl valamelyik szép, romantikus könyv lapját, ott megtalálja Herbert lord leírását. A mi tollunk gyönge, a mi színeink kopottak, a mi kifejezéseink fogyatékosak az ilyen alakok jellemzésére. Megszoktuk a

köznapi emberek apró-cseprő küzdelmeit, harcait, bajait festeni, a nagyobb vonásokra nem találunk formát, színt, hangot és a tollat, mely lelkesedve ódát szeretne írni, megállítja szárnyalásában az ajakon ülő szkeptikus mosoly.

Miss Mary és lord Herbert szerették egymást, mint szerethet két ember, ki egymásnak teremtve egymásért él. Herbert nemcsak nagy úr volt, hanem művészlélek is: poéta. Mindenki tudta, hogy az *Aranyvirág* című névtelenül megjelent verskötetet az ifju lord írta és a csengő rímek, a hullámzó ritmusok, a gyöngéd lelkekből könnyeket facsaró édes-bús sorok a szép Mary aranyhaját és kék szemét dicsőítik.

Mary büszke volt az ő szerelmére, de annyira szerelmes, hogy ezt a büszkeséget már nem is tudta titkolni. Nem is tartotta szükségesnek. Kinek? Miért ne emelné föl a fejét, mikor a legkiválóbb férfi vezeti őt karján, mikor minden asszonyszem bámulva, irígykedve néz reá. Talán kissé ki is lépett az illem határolta korlátokból, mert ama végzetes nap előtt, melyet sokáig gyászoltak az országban osztálykülönbség nélkül, — egy társaságban hangosan kijelentette, hogy az ő vőlegénye a legszebb, legderekabb férfi és a legjobb poéta az egész világon.

Mint említettem, Marynak volt oka a büszkélkedésre, de ez a kijelentés egy nagy társaság előtt, hol mindnyájunknak lepleznünk kell érzelmeinket, kissé különös volt. A társaság tagjai — jónevelésü

asszonyok lévén — csak diszkréten mosolyogtak, de a szép Marynek e mosoly láttára lángba borult az arca és megfeledkezvén mindenről, büszkén kiáltotta:

— Igenis, így van hölgyeim. Ő nem férfi, hanem hős, ideál! És . . .

Tovább nem tudta folytatni, vőlegénye, ki az utolsó szavakat véletlenül meghallotta, odalépett hozzá, karját nyujtva, kivezette a teremből. Szelíden pirongatva meggondolatlanságáért, mely mint láttuk, fölötte ildomtalan magaviseletre vitte a szép Maryt.

— Ez mind azért van, mert oly nagyon szeretlek, — suttogta Mary és hozzásimult a vőlegénye hatalmas, erős alakjához.

A férfi csak nézte a tündöklő szempárt és most már megrovás helyett csupa forró, édes, szerelmes szavakat talált. Mily sajnálatos, hogy e gyönyörüen indult, biztos boldogsággal kecsegtető regényt egy váratlan katasztrófa tönkre tette. Másnap kirándulásra mentek hajóval, ki a tengerre, nagy társaságban. Útközben vihar érte őket és a szép Maryn kívül a kirándulók mindnyájan a tengerbe vesztek.

Ott veszett el Herbert lord is, korának legkiválóbb poétája és legelső karaktere, az Apollóarcu férfi, Mary vőlegénye. A boldogtalan leány a sors különös kegyelméből vagy kegyetlenségéből egyedül menekült meg, egy puszta szigetre vetődvén. Maga sem tudta, micsoda véletlenség tartotta

meg életét, de mikor kinyitotta szemét, nem látott maga előtt mást, csak óriás fákat, buja növényzetet és lába alatt a zajgó, félelmetes tengert, mintha égbe törő hullámaival újabb meg újabb áldozatokat követelne. Marynak egyszerre visszatért öntudata. Ez a gyilkos rabolta el tőle mindazt, mi neki kedves volt, apját, anyját, ami legrettenetesebb, kedvesét is, a legderekabb, legszerelmesebb férfiút. Ez zárja el tőle az egész világát, mely nélkül, úgy érzi, nem tud élni. Új áldozat kell neki? Miért ne? Mary kitárta karját és lebomlott aranyfürteit hátravetve, rohant a rettenetes szörnyeteg felé, bátran, dacosan, elkeseredetten, félelem nélkül. Mi veszteni valója van még? A szörnyeteg életére vágyik? Tessék, itt van, odadobja neki . . .

A hullámok már locsolták fehér lábát, mikor hirtelen valaki megkapta, nem gyöngéden, nem szerelmesen, hanem brutális erővel, szinte fenyegetve. Hosszu aranyhaját kapta meg és húzta vissza a tengertől oly erővel, hogy Mary fölsikoltott fájdalmasan. Aztán hátrafordult, egy hatalmas szörnyeteg, egy rettenetes állat, a hímgorilla állt előtte. Vicsorgatta a fogát, forgatta a szemét, úgy, hogy a leány félelmében térdre hullott.

Fehér, finom kezét rémülten összekulcsolva, halk emberi hangon kezdett könyörögni a vadállatnak, hogy ne bántsa. A tengertől nem félt, ez a szörnyeteg megrémítette. Már érezte, hogy rettenetes körmeivel mint marcangolja halálra és fogaival mint tépi szét. A halálfélelem annyira erőt vett

rajta, hogy görcsösen zokogott. A gorilla mozdulatlanul nézte. Még mindig szőrös kezében tartotta a selymes hajat, melynek aranyszine, úgy látszik, tetszett neki, mert kedvtelve nézegette, felelt is neki valamit a maga nyelvén, de Mary nem értette. Pedig a szörnyeteg mindenáron meg akarta magát értetni vele. Lehajolt hozzá és sokáig egytagu szókat üvöltött, mitől a szegény leány még jobban reszketett.

Pedig a gorilla csak azt magyarázta neki, hogy ne féljen, nem bántja, csak jőjjön vele. Mutogatott is be az erdő mélyébe, de Mary ijedten hátrált. Erre aztán elvesztette az ős-állat türelmét, megfogta a szép aranyos hajat, rettenetes kezére csavarta és úgy húzta maga után a leányt, ki a fájdalomtól és kétségbeeséstől félőrülten, csak ment utána. Az erdőben szörnyü vihar keletkezett, a villám cikázott, a menny dörgött, Mary nem bírt tovább menni, hangos jajszóval elbukott az úton. A szörnyeteg pár percig tanácstalanul nézte, aztán fölkapta a földön fekvő leányt és hatalmas karjára véve, vitte magával. Mary lehunyta szemét, foszladozni kezdett az öntudata és arról sem volt tudomása, hogy szédülő feje a szörnyeteg hatalmas vállára esett. A szörnyeteg morgott és a hangjából úgy lehetett kivenni, hogy nem elégedetlenül.

Aztán egy óriási fa tövében, egy sziklába vájt barlangba vitte a leányt. Letette öléből, Mary lehunyt szemmel ott is maradt, nem volt már annyi ereje sem, hogy mozduljon. Az ijedtség, a fárada-

lom, a nagy éhség teljesen elgyöngítette, úgy ült ott, mint aki nem tud, nem ért, nem eszmél. De mikor a gorilla egy édes, illatos gyümölcsöt nyujtott át neki, vigyorogva mutatva saját fogait, hogy harapjon belé, önkéntelenül engedelmeskedett és ajkához vitte a gyümölcsöt. Édes, üdítő, kellemes íze volt és Mary hálásan pillantott föl a szörnyetegre. Az ős-állat fölfogta ezt a pillantást és oly elégedett mormogással viszonozta, hogy Mary — Isten bűnül ne vegye neki — elmosolyodott. A gorilla közelebb lépett és fölemelte kezét, Mary rémülten fölsikoltott, de mikor látta, hogy a hatalmas állat nem akarja bántani, csak éppen a csillogó arany hajra teszi a kezét, hát csöndesen meghúzódott.

Odakünt dörgött az ég, cikázott a villám, bőszülten rohantak alá a hegyeken a megdagadt patakok, a fergeteg tövéből csavarta ki a százados fákat és Mary hálásan nézett a szörnyetegre, ki védett, biztos helyre hozta és enni adott neki. Pedig ez az állat egy csöppet sem hasonlított Herbert lordhoz, a gentlemenek mintaképéhez, a kiváló poétához, az ő elhunyt szerelmes jegyeséhez . . .

Tizenöt esztendő telt így el, a szép Mary ott élt a puszta szigeten. Tizenöt esztendő mulva nagy angol hajó kötött ki a sziget előtt, pihenőt tartva.

Hatalmas, büszke lobogó az árbocán, mintha csak szabadulásra, menekülésre hívta volna föl Maryt. Az asszony jól látta ezt, de eszeágában sem volt mozdulni. Ott ült egy szikla előtt, barlangjuk torkolatánál és a többi gorillahölgyekkel beszélge-

tett. A majomasszonyságok, amint Mary kissé hátrafordult, rögtön összesúgtak, hogy háziasszonyuk fölötte ízléstelen és dicsekedő teremtés. Egész délután azzal hivalkodott, hogy az ő urának van a leghosszabb füle és legnagyobb szája az összes majmok között.

Pirkó.

Pirkó tizenkétéves korában kikerült a bonne keze alól és nevelőnőt kapott. A nevelőnő csinosarcu, szőke, sovány leány volt. Pirkó kissé bizalmatlanul nézte. Még nagyon élénk emlékezetében volt a bonne, eszébe jutottak a ligeti séták, ahol rendesen találkoztak a kisasszony vörösnyakkendős, puhakalapu bátyjával. Pirkót ilyenkor előre küldték és a kisleány halálosan unatkozott. Pirkó azonban sohasem panaszkodott; nagyon okos gyermek volt s tudta, hogyha egy szót szól, új kisasszony jön a régi helyébe és új bátya fogja őket a ligetben várni. Pirkó arisztokrata természet volt s nem szerette az új ismeretségeket. Ezzel a kisasszonnyal már elég jól megértették egymást. Ismerték egymás gyöngéit, Pirkó a kisasszony bátyját, a kisasszony meg Pirkó olvasási mániáját és kölcsönösen szemet hunytak egymás gyarlóságai fölött. Pirkó sohasem fordult hátra, amíg a kisasszony a bátyjával tárgyalt, a kisasszony pedig éppenséggel nem bánta, ha Pirkó egész éjjel fekete betükkel rontja a szemét.

A kölcsönös elnézésnek eredménye volt, hogy a bonnet egyszer csak hirtelen el kellett bocsátani, Pirkó pedig tizenkétéves korában oly erősen rövidlátó lett, hogy csak szemüveg segítségével tudta tovább falni azt a huszonnégy fekete betűt, amelynek kombinálásából állt elő a világ minden bölcsessége és tudománya.

A nevelőnőtől csak azért félt, hogy újfajta kellemetlenségekbe kell majd beletörődnie. A mamának azonban nem szólt semmit. A mama és Pirkó között úgyis igen sajátságos viszony volt.

Geleynét ez időben Budapest legszebb asszonyának tartották s ezt nemcsak imádói tudták róla, hanem leánya is, az okos, szomoru szemü, kis Pirkó. Ő nagyon sovány volt, vézna és fekete, de túlérett, szomoru kis agya már tisztában volt azzal, hogy az Uristen semmit sem ad ingyen, hogy a gyermeknek mindig nagy árt kell fizetni azért a kitünŧetésért, hogy az ő mamája a legszebb asszony Budapesten.

Aztán keveset is látták egymást. Geleyné csak dél felé kelt föl, igaz, hogy az ebédnél mindig megsimogatta Pirkó kócos, kemény haját és megkérdezte tőle, hogy aludt? A válaszra azonban már sohasem figyelt, mire Pirkó felelhetett volna, a férjével kezdett társalgást.

Este mielőtt hangversenyre vagy vacsorára mentek volna, mindig bejött Pirkó szobájába búcsúzni, mélyen kivágott ruhában. Csillogó ékszerei káprázтatták a kis leány szemét és a ruhájából, meg hajából kiáradó parfüm annyira fölizgatta a gyer-

meket, hogy féléjszakánkint nem tudott aludni miatta. De erről sem beszélt senkinek, mint ahogy igen hallgatag, igen zárkózott természetü, szomorulelkü kisleány volt szegény.

A nevelőnőt — amint mondám — bizalmatlansággal, de egy jólnevelt úrigyermek udvariasságával fogadta. Sőt némileg örült is a jövetelének. Mióta a bonnet elküldték, a mamán különös nyugtalanság vett erőt. A zsúrokat, estélyeket, hangversenyeket, a színházakat csak úgy robotolta, mint azelőtt, de saját bevallása szerint igen nyugtalanul mulatott. Egyetlen leányára gondolt, akit cseléd-kezekre kellett otthon hagyni. Ez a gondolat néha még délelőtti álmát is megzavarta. Pirkó mindig bűntudatosan sütötte le fejét, ha a szép mama az ebédnél panaszkodott. Pirkó igen jónevelésü, úrigyermek volt, senkinek sem szeretett kényelmetlenséget okozni, de a szép mamának legkevésbbé.

Mikor a nevelőnő megérkezett, figyelmesen és részvéttel nézte a fiatal, sovány leányt. Juli kisasszony megsimogatta Pirkó arcát és Pirkó érezte, hogy a kisasszony keze lázas és remeg.

— A kisasszony visszavonulhat, ha fáradt, — mondta a szép mama vacsora után, — te meg itt maradhatsz Pirkó, mulattasd a papát, mialatt én a koncerthez felöltözködöm.

Pirkó udvariasan bólintott és leült a papa mellé, azzal az elhatározott szándékkal, hogy a szomoru, fáradt arcu embert vigasztalni fogja.

— Kedvetlen vagy ma papa?

— Igen, gyermekem. Egy kicsit levert vagyok, de ne törődj vele, ülj ide a térdemre.

— Köszönöm papa, ha nem vagyok terhedre, igen szívesen. Remélem nem érzed rosszul magad?

— Nem, ha te itt vagy a közelemben.

Magához ölelte, megcsókolta, Pirkó elgondolkozva mondta.

— Az a jó, hogy a mama sohasem fárad bele a mulatságba.

A mama kijött az öltözőből, Pirkót megcsókolták és aludni küldték. A kisleány szótlanul, engedelmesen ment szobája felé.

Mivel közös szobája volt a kisasszonnyal, csak lassan tette a kilincsre kezét, nehogy felköltse a nevelőnőt. Mikor belépett, a kisasszony gyorsan lecsavarta a villamos körtét és a fal felé fordult:

— Megbocsásson, — mondta Pirkó olyan finom udvariassággal, amelyet bármelyik udvarhölgy megirigyelhetett volna tőle, — megbocsásson, de nem tudok sötétben levetkőzni. Nem fogom soká zavarni, mindjárt kész leszek.

Megnyomta a villamos gombot; ebben a pillanatban inkább érezte, mint hallotta, hogy a kisasszony sír. Arcát a vánkosba temetve, titokban zokogott. Pirkó sohasem szokott sírni, erről a neveletlenségről régen leszoktatták, most inkább bámult, mint sajnálkozott.

— Rosszul van, kisasszony?

A nevelőnő hangján hallatszott, hogy erőszakkal igyekszik uralkodni magán:

— Nem, édesem, ne nyugtalankodjék miattam, én . . . de feküdjék le, kérem . . .

— Köszönöm, nem vagyok álmos, ha megengedi, itt maradok az ágya mellett. Ön izgatott most, ugy-e kisasszony?

A leány felült az ágyban, úgy hallgatta a különös, szomoru gyermekhangot.

— Vagy talán bántja valami?

— Igen, — mondta Juli kisasszony megcsukló hangon. Gyermek volt szegény kis tanítónő, még csak húsz éves, — én most jöttem el először hazulról.

— Úgy? — mondta Pirkó csodálkozva.

Majd halkabban hozzátette:

— Én nem sírnék, ha innét el kellene mennem.

Juli kisasszony figyelmesen nézte a gyermek arcát és valami homályos sejtés kezdett derengeni lelkében, hogy kettőjük közül az a boldogtalanabbik.

— Maga nem sajnálná itthagyni szülőit, meg az otthonát?

— Ha tudom, hogy jól érzik magukat és egészségesek, miért sajnáljam őket? Ami meg az otthont illeti, mindenütt szobák vannak, az egyik helyütt kék a tapéta, a másik helyütt fehér, de az nagyon mindegy lehet. A kisasszonynak szebb szobája volt otthon?

— Nem, Pirkó, de otthon voltam.

Pirkó elgondolkozott, majd lassu komoly hangon felelt:

— Az ember mindenütt megszokik.

Olyan szánandó volt ez a bölcs gyermek, hogy Juli kisasszony egy percre megfeledkezett saját bajáról.

— Valami bánata van kedves gyermekem? Mondja el nekem, hátha segíthetek a baján?

Pirkó úgy dörzsölte vértelen kis kezét, mint egy vén bölcs, aki a világ gyarlóságaival már régen tisztában van. Mosolya is olyan fölényes volt, mikor ahhoz a húszéves, nagy babához fordult, aki az otthonát, meg az édesanyját siratja.

— Köszönöm, kisasszony, maga igen jó, de nekem nincs semmi bajom. Egy időben, amikor még följárt hozzám Böske, a házmesterné leánya és azt beszélte, hogy neki nincs bonneja, külön szobája, s a mamája viszi vasárnap sétálni, azt hittem, hogy Böske nagyon boldog lehet. De azóta sokat gondolkoztam a dolgon és nem irigylem Böskét sem. Most kopertagyárban dolgozik és láttam, hogy a multkor megverte az apja. Engem nem bánt senki . . . Én azt hiszem, hogy minden új helyzetben újfajta bajok várják az embert. Minek az, ha már a régibe beletörődtünk?

Juli kisasszony tágra nyílt szemmel hallgatta a gyermeket s aztán maga sem tudta miért, két karja közé szorította Pirkó barna fejét és csókolta forrón, könnyezve, mennyei szánalommal.

— Hajtsa ide a fejét a párnára gyermekem s maradjon itt mellettem.

— Szívesen, — mondta Pirkó, — úgy sem tud-

nék most elaludni, én nehezen alszom el. Nem vagyok terhére, kisasszony?

— A világért sem, gyermekem. Jöjjön csak közelebb. De hiszen reszket, didereg, csak nincs valami baja?

— Ó dehogy, én mindig fázom így elalvás előtt. Azt mondják vérszegény vagyok, azért kell annyi húst ennem. Aztán még így este sok minden eszembe jut. Ostobaság, de olyan furcsa. Elmondjam kisasszony?

— Persze, hogy el . . . Mindent mondjon el Pirkó.

— Az jut eszembe, hogy ez a palota a miénk. Ezen az emeleten van tíz szoba, mindegyikben bútor, dísz csecse-becse, ez a szoba és benne minden az enyém, ott vannak a könyveim, a bábuim, a játékaim, ott balra a folyosón túl alusznak a cselédek . . .

Ebben a pillanatban léptek hallatszottak a szomszéd teremben. Halk suttogás, majd lassan becsapódott egy ajtó és Pirkó folytatta:

— Most jött haza a papa, meg a mama. Itt vannak a negyedik szobában. Csak ezt a gombot kell megnyomnom és bejönnek, erre a csengőre meg a cselédség rohan be hozzám . . . És látja, én tudom, érzem, látom, hogy egyedül állok a világon; hogy nincs senkim és semmim . . . és erre a gondolatra fázni kezdek, hogy a lelkem is reszket belé . . .

— Pirkó, szokott maga imádkozni?

— Néha, ha el nem felejtem.

— Hát imádkozzunk most együtt.

A szegény gazdag gyermek összetette kezét és udvariasan utána mondta a kisasszonynak az ima szavait. Megint csak a jónevelésü, urileány volt, akj a világért sem sértene meg senkit. De az ájtatos ima szavai közt is folyton arra gondolt: senkim sincs, semmim sincs, egyedül vagyok . . .

Egy félóra múlva felkönyökölt a párnára és hallgatta Juli kisasszony nyugodt, egyenletes lélekzetét. Alszik! Még mindig fázott, még mindig borzongott, de mozdulni nem mert, nehogy felköltse a kisasszonyt, azt a húszéves gyermeket, aki sír az édesanyja után, imádkozik a jó Istenhez és álmodik boldogan, nyugodtan, mert álmai fölött ott virraszt a távolból is valakinek az áldása, valakinek a szeretete.

A gyermekek.

Jani tizenhárom éves korában még mindig lankadatlan, engesztelhetetlen gyűlölséggel nézte a leányokat.

De senkit sem gyűlölt annyira a lányok közül, mint unokatestvérét, a tizenkétéves Flórát. Ami a leányokon az ő szemében utálatos és kiállhatatlan volt, azt mind megtalálta kedves unokatestvérén, kezdve a hosszu, szőke varkocstól a kétségbeejtően tiszta fehér ruhácskáig. Dicséretére legyen mondva, nem is ment úgy el a kisleány mellett, hogy hosszu, szőke haját meg ne húzza, vagy szép fehér ruháját össze ne piszkolja maszatos kezével.

Flóra nem született martirnak. Ha nem is volt olyan erős, mint Jani, de kis kacsói villámgyorsan mozogtak és körme olyan éles volt, mint egy fiatal kis cicáé. Jani gyakran olyan tetovirozott arccal ment haza, hogy bármelyik afrikai törzsfőnök megirigyelte volna. Ebben az időben, sajnos, még nyoma sem volt lelkében a lovagiasságnak, mert mielőtt kérdezték volna, nyiltan elpanaszolta, hogy az „un-

dok macska" karmolta össze, egyben azonban kijelentette, hogy nem fog sokáig adós maradni a dologért.

Jani ilyen dolgokban mindig beváltotta a szavát és így most is rajta volt, hogy senki se vethessen szemére következetlenséget. Már reggel óta leselkedett Flórára, még pedig nem is magában, hanem egy hosszu mogyorófapálca kiséretében. Bosszúszomját növelte, hogy szülői semmiképpen sem voltak fölháborodva az „undok macska" ellen. Sőt édesapja annak a meleg óhajának adott kifejezést, hogy bár a szemed kikaparná egyszer, miért nem hagyod békében? Jani még jól emlékezett, hogy amikor letépte Flóra ruhájáról a fodrot, az apai pofonon kívül semmit sem kapott vacsorára.

— Nem bánom, ha aztán megnyúznak is, — mondotta elszántan, — de ma kedvem szerint el fogom döngetni.

Félóráig várt a kert alatt, amikor végre megpillantotta ellenségét. Természetesen most is szép, fehér, tiszta ruhában volt, hosszu szőke hajában kék pántlika lógott. S ez a kék pántlika mintha még tüzelte volna Jani haragját.

Flóra fehér csipkeernyőt forgatott kezében. Lassan és büszkén jött a kertek alatt, szemét egy pillanatra sem véve le a csipkeernyőről. Az édesanyjáé volt és nehezen, ravasz furfanggal tudta kilopni a szekrényből s most nem bírta elfordítani szemét a drága holmiról.

Csak akkor riadt meg, amikor Jani hirtelen elő-

ugrott a bokrok közül. Futni kezdett, de belebotlott az ernyőbe. Egy halk reccsenés, Flóra a földön hevert, a kettétört ernyő roncsai fölött zokogva.

Jani egy pillanatig bámulva nézte a katasztrófát. A bot fölemelve jobb kezében, előtte pedig a porban síró, zokogó leány és a széttört ernyő. Ez nem volt a programjában, zavarba jött és nem tudta mit csináljon?

— Kelj föl no, — mondotta aztán bosszúsan, — úgy sem ragasztod össze, ha itéletnapig bömbölsz is.

Ez a gyöngéd vigasztalás nem sokat ért, mert Flóra még keservesebben sírt.

— Én Istenem! . . . Istenem! . . . Mit fog szólni a mama? Bárcsak meghalnék . . .

— Ugyan ne ordíts már, — mondotta Jani türelmetlenül, — kelj föl és menj haza, hiszen csak nem fognak megnyúzni.

— Istenem, mit tettem? Bárcsak meghalnék . . .

— Bánom is én, — mondotta Jani, bosszúsan fölvonva vállát, — felőlem itt fekhetsz a porban, akár az itéletnapjáig.

Megfordult s a mogyorófabotot lóbálva kezében, ott akarta hagyni a leányt. De csak pár lépést tett, aztán megint visszafordult. Egy percig csöndesen nézte a leányt, aztán egész gyöngéd hangon mondotta:

— No te! . . . ne sírj már! . . . kelj föl szépen! . . .

Mivel Flóra nem felelt, hát fölemelte és talpra állította.

— Igy ni! . . . De most már ne bőgj, mert kihozol a béketűrésemből.

— Jani! . . . Jani! . . .

— No, mit akarsz?

— Bárcsak meghalnék . . .

— Ezt már mondtad egynéhányszor.

— Mit fog szólni a mama?

Jani ezalatt az ernyőt fölemelte a földről. Műértő, gondos szemmel nézte, próbálta összeilleszteni az eltört darabot, aztán a fejét rázta. A reménytelenség eme mozdulatára Flóra megint jajveszékelni kezdett.

Jani csak nézte, nézte. Valami különös, eddig nem ismert érzés vett erőt szívén. Volt ebben az érzésben szánalom, gyöngédség, csodálkozás, részvét, sőt egy kis megvetés is. Jani nem filozofált, de érezte, hogy percről-percre zavartabb lesz.

— Hogy lehet valaki ilyen gyáva? Istenem egy kis verésbe csak nem hal bele az ember. Hányszor kaptam én már ki, akkor is . . .

Vigasztalásul fel akarta sorolni az összes anyai és apai pofonok történetét, de nem lehetett, mert Flórának a verés szóra fakó lett még az ajaka is. Mintha forró láz gyötörné, úgy remegett egész teste. Dadogva, nyögve tudott beszélni:

— Engem még sohasem vertek meg.

— Igazán? — álmélkodott Jani. — No nem tesz semmit, egyszer ezen is keresztül kell esni.

DRÁSZ SZÉCHENYI KÖNYVTÁR

— Nem bírom ki, — nyögte a kisleány, — belehalok . . .

— Dehogy is halsz. Nem fáj az nagyon. Mire hármat számolsz, rendesen vége van az egész dolognak! Hunyd be a szemedet és számolj hármat! No ne sírj hát! Látod, téged a mamád fog ezért megverni, a mamák sohasem ütnek olyan nagyot.

— Félek, szégyenlem! . . . Óh Istenem, mi lesz velem?

— Ugyan ne izélj már . . . Csak hunyd be a szemedet és számolj hármat.

Úgylátszik, Jani föltétlen bízott a hármatszámolásban, de Flórát nem bírta megnyugtatni, a kisleány belekapaszkodott a karjába és úgy zokogott.

— Jani . . . édes Janikám, mi lesz velem?

Jani valami különös melegséget érzett a szíve körül. Maga elé nézett egy percig, mintha gondolkoznék, aztán hirtelen a leányhoz fordult, most már parancsoló és száraz volt a hangja.

— Töröld meg a szemedet! Nem akarom, hogy lássák rajtad a sírást! Az ernyőt meg én törtem el, érted?

— Nem . . . nem . . . — és Flóra még jobban belekapaszkodott Jani karjába, — hiszen akkor téged . . .

Nem tudta kimondani a verés szót, úgy meg volt rémülve, de Jani nyugodtan folytatta:

— Hát aztán? Nem olyan nagy dolog az. Az ember hármat számol és azzal vége! De most már ereszd el a karomat és menj szépen előre! Nem aka-

rom, hogy együtt lássanak bennünket. Gyanús volna, ha ilyen békés egyetértésben mennénk haza.

Flóra megállott egy percig, mint aki nem tudja, mit csináljon, de Jani olyan parancsoló mozdulattal nyujtotta ki kezét, hogy bármelyik férfinak becsületére vált volna.

A kisleány lesütötte szemét és engedelmeskedett. Jani ott maradt és utána nézett. A kezében még mindig ott volt a mogyorófabot, hirtelen messze eldobta magától. Aztán lehajolt. Egy kis kék pántlika hevert előtte a földön. Lehajolt, fölvette a földről. Egy darabig forgatta kezében, lassan simogatni kezdte, míg egészen piros lett belé az arca. Aztán hirtelen elhatározással zsebébe dugta és sietve indult hazafelé.

*

Másnap Flóra már korán reggel ott volt a kertben. Olyan izgatottan harapdálta az ajakát, mint bármelyik felnőtt, ideges hölgy. Pár perc mulva már hallotta Jani fütyörészését. Megrezzent és egy fához támaszkodott. A kis leány még nem olvasott regényeket, nem látott színdarabot, önkéntelen is őszinte volt hát mozdulata, amikor szívére szorította a kezét.

A fiu megállott előtte zsebredugott kézzel és egy percig mereven nézték egymást.

— Nagyon fájt? — kérdezte Flóra halkan.

— Micsoda?

— A verés.

Jani vállat vont.

— Már el is felejtettem. Aztán ha fájt volna is, én férfi vagyok és kötelességem, hogy szenvedjek éretted.

Egy percig hallgattak, aztán megint a leány kezdte:

— Már nem utálsz?

— Nem. Hogy is utálnálak, amikor feleségül foglak venni.

Flóra arca ragyogott az örömtől.

— Igazán? Feleségül veszel? És nem fogsz undok macskának hívni?

— Soha. De neked sem szabad karmolni többet.

Zavart, kínos arccal nézték egymást. Aztán Jani előhúzott zsebéből egy kis kék pántlikát.

— Itt van. Ha akarod, visszaadom.

Flóra elfordult és úgy mondta:

— Csak tartsad meg.

— De ha észreveszi a mamád, kikapsz érette.

Flóra vállat vont és nem felelt. Jani tovább nagylelkűsködött.

— Te úgy félsz a veréstől, tegnap is sírtál...

Flóra hirtelen megfordult, oly különös, tüzes fényben ragyogott a szeme, amikor felelt:

— Az tegnap volt . . . Akkor féltem . . . De most, hogy tudom, hogy nálad van a szalag, nem bánom, ha megvernek is . . . Hiszen nem is olyan nagy dolog az egész . . . Az ember behunyja a szemét és hármat számol, aztán mindjárt vége . . .

A német kisasszony.

I.

Varsányiné Bodnár Margit éppen befejezte hatásos cikkét, mely a hajadon anyák védelméről szólt és kipirult arcáról, meg csillogó szeméről lehetett látni, hogy meg van elégedve munkájával. A cikk, melyet a kiváló írónő a feministák nagygyülésén szándékozott felolvasni, éles volt, erős, bátor, elmés és tüzes. Különösen két passzustól remélt nagy sikert, az egyik volt, hol nagy ékesszólással bizonyította, hogy minden nő hitvese a férfinak, kitől gyermeket szült, a másik, melyben a társadalom hipokritaságára, kegyetlenségére mutatott rá, mely szép, hangzatos frázisokban glorifikálja az anyaságot és züllésbe, vagy öngyilkosságba kergeti a nőt, ki a formák és hagyományok ellenére lett asszony és anya.

Varsányiné Bodnár Margit egy pillanatig elgondolkozva ült helyén, aztán hirtelen fölrezzent,

mert az ajtó kinyilt és a német Freulein sápadt arca jelent meg az ajtót fedő perzsaszőnyeg előtt.

Varsányiné egy pillantást vetett a kisasszony arcára, mely az utóbbi hetekben fáradt, hervadt és sápadt volt. Most is egészen krétafehér arccal állt az úrnő előtt, ki, amint kissé figyelmesebben ránézett, látta, hogy szemhéja erősen duzzadt és vörös, mint aki álmatlanul, sírva töltötte az éjszakát.

Az asszony fölállt az íróasztal mellől és szeliden, barátságosan fordult a nevelőnőhöz.

— Mi a baj, kisasszony? Talán megint rosszak voltak a gyermekek?

Elhatározta, hogy szigoruan megfenyíti őket, mert, — bár irodalmi elfoglaltsága miatt keveset volt gyermekeivel, — úgy vette észre, hogy a kisasszony nem tud elég erős fegyelmet gyakorolni a kis rakoncátlanok között.

A kisasszony azonban megrázta fejét és halkan, akadozva kezdett beszélni: :

— A gyermekek . . . a gyermekekkel nekem semmi bajom . . .

— De nekem úgy tetszik, mintha az utóbbi időben kissé tiszteletlenek volnának kegyed iránt. Különösen Kata . . . A multkor is hallottam, mikor azt mondta: „Ha maga megmondta a mamának, én is megmondom . . .“ Miféle illetlenség ez? Hogy meri ez a gyermek önt sértegetni és fenyegetni?

A kisasszony halvány arca vérvörösre gyúlt, az asszony most már kissé idegesebben folytatta:

— Nem értem, igazán nem értem . . . Önnek

nem szabadna az ilyesmit eltűrni. Végre is ön tanitójuk, nevelőjük, hogy úgy mondjam, feljebbvalójuk. Micsoda eredményt remél elérni, ha nincs fegyelem, nincs engedelmesség?

A kisasszony reszketett, mintha forró láz gyötörné. Feje körül forgott a szoba, nagy, kitágult kék szeme tétován nézett össze-vissza. Varsányiné megijedt, mikor ezt az elváltozott arcot meglátta:

— De kisasszony kérem, hiszen maga beteg... Mért nem szól, rögtön elhivatom az orvost. Kérem üljön le gyorsan.

Maga hozott egy széket a nevelőnő felé, kit úgy látszik nagyon meghatott az úrnő gyöngédsége, mert hangos, kínos zokogásba tört ki.

— De édes kisasszony, hiszen fölizgatja, komolyan beteggé teszi magát . . . Nyugodjék meg kérem . . . Van valami baja? Beszéljen hozzám bizalommal, hiszen tudja, hogy mindig a családhoz tartozónak tekintettem.

— Nagyságos asszony, én . . . én . . . Nagyságod jósága... én nem is tudom, mit mondjak...

— No, no csak szedje össze magát. — Az asszony ajkán már ott lebegett az a jóságos, leereszkedő mosoly, mely ott van a legjobb lélek arcán is, ha szerencsétlen embertársa áll és könyörög előtte. A jó ember ilyenkor szívesen segít, de arcán látszik, hogy mennyire megbecsüli ilyenkor saját magát és — bár önmaga előtt is titkolva — rejtve — menynyire lenézi a segítségére szoruló embertárs gyöngeségét.

— Talán valami előleg kell? Nagyon szívesen. Vagy talán beteg valaki otthon s haza kell mennie?

Ezt már aggodalmasan mondta, mert rögtön eszébe jutott, mennyi baja, bosszúsága lesz a rakoncátlan gyermekekkel, míg a nevelőnő visszatér.

— Igen, azt hiszem haza kell mennem. Ez lesz a legjobb.

— Beteg valaki otthon?

— Én vagyok beteg.

Varsányiné most már kissé megdöbbenve, kutatólag nézett a leány arcára, ki lesütött szemmel, remegő testtel ült helyén.

— Nagyságos asszony, hiszen végre is meg kell mondanom . . . Én az utolsó percig azt hittem, úgy reméltem . . .

— Beszéljen kérem világosan. Egyetlen szót sem értek.

A kisasszony mintha kissé összeszedte volna bátorságát, mert fölemelte szőke fejét:

— Én joggal reméltem, hogy ebben a szerencsétlen, nehéz helyzetben Bodnár úr nem fog elhagyni, de mióta megtudtam, hogy vőlegény . . .

Most már az asszony arca lett sápadt s a hangja fenyegetően csengett, mikor a leány felé fordult:

— Mit beszél maga? Mi köze magának az én öcsém dolgaihoz?

— Bodnár úr tudja és ha nem halt ki belőle a becsületérzés utolsó szikrája, nem is fogja le-

tagadni . . . Én a nagyságos asszonnyal úgy állok szemben, mint egy szegény, bűnös nő, de vele szemben jogaim vannak, mert ő tudja, hogy én tisztességes leány voltam és ha most már nem is akar rólam tudni . . .

Zokogásba fult a hangja, az asszony remegett a haragtól és a szégyentől:

— Rettenetes . . . szörnyü gyalázatosság! . . . És, és maga ide áll velem szemben és még követelődzni mer? Hát mit akar szerencsétlen, eszeveszett teremtés, mit akar? Végképpen elvesztette a józan eszét, csak nem hitte komolyan, hogy az öcsém feleségül veszi magát?

— Bodnár úr azt mondta, hogy sohasem fog elhagyni és én egyebet nem is vártam tőle. Az utóbbi időben azonban nagyon durva volt hozzám. Ha megszólítottam, rámkiáltott, mikor egyszer térdepelve könyörögtem előtte, azt mondta, kidobat a házból. Ezt látta, ezt hallotta a kis Kata véletlenül s azóta folyton azzal fenyegetett, hogy megmondja a nagyságos asszonynak, mint térdepeltem Jenő bácsi előtt.

Varsányiné nem volt rosszlelkü asszony, de most erkölcsi fölháborodásába belefúlt minden más érzése. Egy pillanatig sem gondolt radikális elveire, csak azt látta, hogy valami sáros, iszapos, csúf dolog bepiszkolta az ő tiszta, úri, előkelő lakását, meg hogy a testvérével egy bukott, becstelen teremtés feleségül akarja magát vétetni. És, ami a legszörnyűbb, az ő gyermeke, az ő leánya, ártatlan gyer-

mekszemével meglátott valamit e sok gyászos, piszkos, szerencsétlen dologból.

— És maga . . . maga . . . itt mer velem szemben állni? Eltakarodjék, míg el nem vesztem a higgadtságom és olyat mondok . . .

A leány eltakarta arcát és úgy vonaglott, mint az eltaposott féreg.

— De a gyermek az övé, az élő Istenre esküszöm, hogy az övé . . .

— Ej mit, nem akarok ezekről a gyalázatosságokról egy szót sem hallani. Takarodjék a szemeim elől. Igy hálálja meg jóságomat? Családtagnak néztem mindig, most viszonzásul szégyent, bánatot hoz reánk.

A leány megtörölte szemét és az asszonyra nézett. Halálosan nyugodt, szinte dermedt volt az arca.

— A szégyen és a bánat talán mégis leginkább az enyém, nagyságos asszonyom. Nem mondom, hogy nem szolgáltam reá, de ezt legalább ne vegyék el tőlem, ha már minden másból kifosztottak.

Meghajtotta magát és kiment az ajtón. Az asszony riadtan, kissé megdöbbenve nézett utána. Nem volt rosszlelkü asszony, volt valami a leány utolsó szavában, ami egész lelkét megrendítette. Gondolkozva járt föl s alá a szobában, hol sápadt volt, hol piros, az ajkát harapdálta, a kezeit tördelte, aztán a kis szekrényéhez lépett és néhány bankjegyet vett ki onnét. A pénzt boritékba tette, aztán becsöngette a szobaleányt.

— Vigye be ezt a boritékot a kisasszony szobájába, aztán segítsen neki pakkolni, hogy este utazhasson.

Valamivel nyugodtabb volt, hiszen egy félévi fizetését küldte át az elcsapott nevelőnőnek, azonfelül erősen elhatározta, hogy testvérét jól össze fogja szidni. Még pár percig föl s alá járkált, aztán pillantása a kész felolvasásra tévedt. A hajadon anyák, a szerencsétlenségbe döntött leányok érdekében irott szép cikkére. Elpirult egy kissé, de aztán kezébe vette az irást és megnézte az asztalon álló antik órát:

— Elolvasom hangosan, hadd látom, hány percig tart a felolvasás. Ezzel mindig jó előre tisztában lenni.

II.

Az öreg doktor csak hallgatta az asszony beszédét, aztán nyugodtan, teljesen színtelen, közömbös hangon csak annyit mondott:

— Tudja-e, hogy a német kisasszony öngyilkos lett?

Varsányiné Bodnár Margit krétafehér arccal nézett az öreg doktor szeme közé:

— Lehetetlen . . .

— De úgy van édes, jó asszonyom és folyton erre gondoltam, míg az ön, különben nagyon elmés, szép, lelkes felolvasását hallgattam. A feminista úrhölgyek tapsoltak önnek, én pedig folyton magam

előtt láttam azt az arcot, a szerencsétlen német kisasszony arcát.

— De hát hogyan?...

— A Dunába ugrott és a kórházba hozták, hogy élesztgessék, ha még lehet.

— Rettenetes...

A doktor vállat vont:

— Én nem tudom, igazán olyan rettenetes volna-e? Az a szegény, szerencsétlen teremtés, mikor a piszkos, zavaros hullámok közé lépett, leszámolt mindennel a világon, mit férfiui szerelemnek, asszonyi könyörületességnek hívnak. A rettenetes könyörtelenség talán inkább az, hogy mindenképpen próbálták őt visszaadni a szégyennek, a nyomornak, a küzdelemnek, a szenvedésnek, mikor ő már úgy elkészült a pihenésre.

— Higyje el, hogy én . . .

— Valami lelkiismereti háborgást érez. Ezen őszintén beszélve, nem is csodálkozom. A leány az ön házánál volt nevelőnő, az ön édes testvére csábította el s a gyermek, kit szíve alatt hordott, voltaképpen a lehető legközelebbi vérrokona önnek. Önt most bántja a lelkiismeret. Igy van?

— Nincs így. Semmiről sem tudtam. Semmiről sem tehettem. Az öcsém... nos hát az öcsém . . . igen, nagyon csúnyán viselkedett a szegény leánynyal szemben... De hát végre is mi, érett gondolkozásu emberek, tudjuk, hogy mint áll az úgynevezett csábítással a dolog. Egy jóravaló, ártatlan teremtést nem is lehet elcsábítani.

— Ej-ej nagyságos asszonyom, ön mondja ezt, a feminizmus egyik előharcosa, nekem vén, megcsontosodott, maradi filiszternek?

Az asszony szemét hirtelen elöntötte a könny és ideges zokogásra fakadt:

— Doktor, én-én nem tagadom, végtelenül szerencsétlennek érzem magamat. Hiába mondom el százszor magamban, hogy semmiféle felelősség nem terhel, nem terhelhet, folyton magam előtt látom annak a szerencsétlen leánynak merev tekintetét, mikor a dolgot bevallotta és én...

— Ön kiutasította házából?

— Pénzt adtam neki, hogy hazautazhassék. Tehettem-e egyebet? Mondja, mit tehettem volna?

A doktor vállat vont:

— Látja milyen igazságtalan. Az imént visszakívánta az életbe, az életnek az elcsábított, szerencsétlen leányt. Pedig hát mit tehetne, mit tenne vele, ha élne? Megint pénzt adna neki?

Az asszony lehajtott fejjel, szótlanul nézett maga elé, aztán hirtelen fölemelte fejét:

— Én magam sem tudom egész világosan mit tennék, de olyan könyörtelen, olyan igazságtalan nem volnék többé senkihez, soha. A halál rémes tanítómester s nekem úgy tetszik, hogy e pár perc alatt többet tanultam, mint hosszu-hosszu esztendők alatt. Az a szegény teremtés örökre becsukott ajkával, egy magába fojtott élettel oly sokat beszél hozzám és én is mást mondanék most neki...

— Mit mondana?

— Még nem tudom. De mást, egészen mást, higyje el doktor úr.

Szeméből megeredt a könnyzápor és a forró cseppek lassan hulltak alá fehér, finom arcán. A doktor nézte egy pár percig, aztán közelebb hajolt az asszonyhoz:

— Elmondjam azt, ami önnél még szavakat nem talált érzés?

Az asszony bólintott, a doktor halkan kezdett beszélni, majd egyre erősebbé vált a hangja:

— Azt mondaná neki: édes leányom, bolondul cselekedtél, mikor szigorúbban akartad magadat büntetni szerencsétlenségedért, mint maga a kegyetlen társadalom. Hidd el nekem, ki törvényes hitves és anya vagyok, hidd el nekem szegény gyermekem, hogy a szerelemben nincs bűn, csak szerencsétlenség. Ha igazán szeretted az embert, ha tiszta érzésből adtad át neki magadat, akkor az ő hitványsága, gazsága és árulása oly nagy, hogy beletemetheted a te szerencsétlenségedet. Mindenesetre hibát követtél el, mikor a társadalmi konvenciókkal szakítva, az anyakönyvvezető előtt kötött szerződés nélkül bíztad rá magadat egy férfi hitére, szerelmére, becsületére. Hibás voltál, mint a gondatlan kereskedő, ki váltó, vagy kötelezvény nélkül ad portékát a rosszhiszemü, csaló vásárlónak. De vajjon ez a hiba, ez a gondatlanság mindjárt halált érdemel? Kétségtelenül bűnhődnöd kell érte, mint ahogy bűnhődni is fogsz erősen, keményen. El kell viselned az elővigyázatosabb, gondosabb, karikagyűrűt viselő asszonyok

megvetését, a férfiak tolakodó, kíméletlen közeledését, melyben benne van az arcátlan föltevés: miért ne sikerülne nekem is, ha annak a másiknak sikerült? Egyedül kell hurcolnod a súlyos igát, megvívni a rettenetes kenyérharcot magadért és gyermekedért. Ez lesz a te büntetésed. És akkor vagy igazán hitvány, bűnös, gyáva teremtés, ha szökni akarsz előle. Rövidek voltak a gyönyör percei, most fizetni kell érte. Fizess hát panasz, szó, sóhajtás nélkül, mert így szebb és előkelőbb a dolog. És mentől többet és kegyetlenebbül fizetsz, annál inkább el fogod hinni, amit én mondok neked, a törvényes hitves és anya: nincs nagyobb, szentebb és dicsőbb dolog, mint éltet adni. Nincs magasztosabb, fenségesebb, emberhez illőbb hivatás, mint a belőlünk fakadt életet nevelni, erősíteni, tökéletesíteni. Ha a férfi hitványul cserbenhagy és egyedül állsz ezzel a feladattal szemben, ne zúgolódjál sorsod ellen. Napoleon minden harci babérja hitvány semmiség az olyan nő glóriája mellett, ki apja is tud lenni gyermekének. Lehet, hogy mint nő elvesztél, de mint ember előtt, nyitva áll előtted a tökéletesedés útja. — Lépj reá és járj büszke bátorsággal a tüskék, csalánok és kövek közt, mert előre visz az az út, fölfelé, olyan magasba, hová közönséges szemek látni sem tudnak.

Varsányiné megtörölte könnyes szemét és átható, kutató pillantással nézett a férfira.

— Ha élne, elmondaná ezeket neki?

— Azt hiszem, igen.

— Hát akkor jöjjön velem.

Az asszony hátrált egy lépést:

— Tréfát űzött velem?

— Előbb feleljen a kérdésemre. Igazán meg kell halnia annak a leánynak, hogy ön megértse és kövesse szívének szavát? Igen, vagy nem?

— Doktor úr...

— Igen, vagy nem?

Az asszony még egy pillanatig habozott, aztán csöngetett a szobaleánynak:

— A kabátomat és a kalapomat gyorsan.

Mikor a leány kiment, a doktor elmosolyodott:

— Hát nem kell meghalnia... Most már én is megmondhatom őszintén: a német kisasszony csakugyan a Dunába ugrott, de kimentették. Most már csak egypár okos, méltányos és jóságos szóra van szüksége, hogy megértse és elviselje helyzetét. Akarja ezt a pár szót neki elmondani?

— Menjünk, — felelt Varsányiné most már határozott, biztos hangon. S az asszony, aki elindult a ködös, őszi időben a doktor oldalán, úgy érezte, hogy új ösvényre, új pályára lépett, melyen nemcsak annak a szegény leánynak próbál megnyugvást, lelki békét szerezni, de önmagát is előre, fölfelé viszi, közelebb ama halhatatlansághoz, mely embernek küldte le a földre, hogy itt minden átélt, minden megértett szenvedés árán csak jobbá, nemesebbé, tökéletesebbé váljék.

A papiroslélek.

— Az én legérdekesebb és legkülönösebb regényem, — mondotta Csathó, egy kicsit elgondolkozva, — a papiroslelkü asszonnyal való történetem. Nem bánom, ha nevetsz is rajta, most már én is kacagok, de akkor, gondolom tíz éve lehet, kegyetlenül megkínzott ez a história.

— Valami kegyetlen, szívtelen asszonnyal kerültél össze?

— Szó sincs róla. Sőt a mai szememmel úgy látom, hogy igen érzékeny, igen finomlelkü, jószívü teremtés volt. Sőt azt hiszem . . . Ejnye, az ördög vigye el a szerénykedést, hiszen már tízesztendős a dolog, aztán meg a történet végén belátod, hogy nem is valami dicső szerepet játszottam benne. Igen, én azt hiszem, hogy ez az asszony szeretett engem, persze csak úgy, a maga módja szerint, ahogy egy papiros-lelkü asszony tud szeretni.

— Kérlek, hagyd abba a szimbólikus címeket és légy szíves megmagyarázni.

— Azonnal. De akkor előbb az egész történetet

el kell neked mondanom. Mária asszonnyal egy tengeri fürdőben találkoztunk össze, hol mindenki az elrontott idegeivel bajlódott. A mi idegeink teljesen rendben voltak s már ez is valami kedves barátságot szőtt köztünk. Együtt sétáltunk esőben, napfényben, lankadatlanul, kitartással, mind a ketten szenvedelmes gyaloglók voltunk.

Mielőtt tovább mondanám a históriát, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy mindez, amit most mondok róla, csak a multba visszamenő elmélkedés. Akkor persze nem beszéltem ilyen objektiv módon. Eleinte ő volt számomra a tökéletesség, a földön járó angyal stb. . . Később, a szenvedések óráiban olyan vádakkal illettem szegényt, hogy még ma is pirulok miatta. Ma, tíz év multán, amikor visszagondolok a dologra, látom, hogy sem imádatom, sem vádam nem volt igazságos. Az a szegény asszony nem tehetett róla, hogy papirosból volt a lelke, és csak papiroson tudott szeretkezni és vétkezni.

— Ezt már említetted néhányszor. Nem volnál szíves megmagyarázni?

— Azonnal megmagyarázom. Mindenekelőtt annyit, hogy én teljesen érdek nélkül kísérgettem Mária asszonyt. Tudod, hogy nem vagyok hipokrita s aztán semmit sem utálok úgy, mint a lovagiassági rohamokat és aztán úgyis ez a história tízéves és tíz év maga az örökkévalóság.

— Ámde, ha jól hallottam, csak eleinte volt érdek nélküli a barátságod.

— Úgy van, de fájdalom, végig az maradt.

Csakhogy ez a vég már nem én rajtam fordult meg, hanem az asszonyon. Emiatt a vég miatt én igen sokat szenvedtem, sőt őszintén beszélve, mintha még most is éreznék egy kis sajgást a szívemben, amikor reágondolok.

— Kezdek kíváncsi lenni a történet végére.

— Előbb a kezdetét kell meghallgatnod. Tehát mindig együtt voltam Máriával. Az asszony igen intelligens volt, amit különben magad is beláthatsz, ha elmondom, hogy bár sohasem udvaroltam neki, még sem untuk egymást. Nagy szó ez, barátom, ha egy asszonnyal mindennap együtt vagy és mindig találtok témát, anélkül, hogy az a bizonyos örök téma előhozódnék. Nekem eszembe sem jutott, hogy arról is lehetne beszélni. Mária igen csinos volt, de oly nyugodt, tiszta és fölényes volt a tekintete, hogy inkább főbelőttem volna magamat, semhogy egy tekintettel is megbántsam.

Végre is ismertem én már tisztességes asszonyt eleget, de egy kis tréfát mindegyik megértett. Sőt a legtöbb provokálta is, hogy aztán királynői fenséggel utasítsa rendre a tolakodót. Az asszonyok rendesen szeretik az ilyen unesztétikus játékot, ami különben az én filozófiám mellett bizonyít, hogy a tűzzel a jó gyermekek is szeretnek játszani; csak kissé óvatosabbak, mint a rosszak. Néha különben nem is óvatosabbak, csak szerencsésebbek.

Ámde Mária egészen másforma asszony volt. Ma, mikor harag és szerelem nélkül beszélhetek róla, ma is azt mondom, hogy soha, sem azelőtt, sem

azóta nem találkoztam ilyen kedves, finom és jóságos teremtéssel.

Mondom, nem alkalmatlankodtam neki sem szóval, sem pillantással. Azt gondoltam, hogy ez a barátság életem egyik legszebb emléke lesz. Egy emlék, amellyel mindig föl fogom frissíteni fáradt, szkeptikus lelkemet, de minden másként történt.

Este, mikor a hotelembe hazamentem, levél feküdt az asztalomon. A levelet Mária írta és ez volt benne:

„Még csak arra sem kérem, hogy ne vessen meg. Tisztában vagyok azzal, hogy mekkora alávalóságot követek el, amikor ezt a levelet megírom. De nem bírom tovább. Szenvedésem, vívódásom, vergődésem fölemésztette büszkeségemet. A legjobb volna, ha e levél elküldése után megölném magamat, mert legalább nem kellene a maga szemébe néznem többet. De tudom, hogy gyáva vagyok és nem fogom megtenni, ami kötelességem volna. Csak a jó Istenhez imádkozom, hogy legyen könyörületes hozzám és ne kelljen többet meglátni a napvilágot. A másik percben meg rájövök, hogy az imádságom is hazugság, mert hiszen az örök kárhozatot is szívesen fogadnám, ha tudnám, hogy maga nem gyűlöl, nem vet meg és ha szeretni nem is tud, legalább sajnál egy kicsit."

Amikor a levelet végigolvastam, valami különös érzés fogott el. Sem azóta, sem azelőtt nem éreztem ilyesmit, mintha a szívemre ütöttek volna. Igen, én valósággal fizikailag éreztem az ütést és

megtántorodtam. Azután — azután szédítő büszkeség és boldogság fogott el, mert egy igaz férfi mindig érzi, hogy életének legnagyobb diadala, ha egy igazi asszony feléje nyujtja kezét és azt mondja: szeretlek téged. Mentül több álnokságot és hazugságot ér meg az ember életében, annál inkább fölemeli az igazság és a hűség.

Ott ültem sokáig amellett a levél mellett. Addig olvastam, míg betéve tudtam minden szavát. Különös mámoros szédülés fogott el, nem tudtam aludni, de azért nem voltam egészen ébren. S mikor a hajnal bevilágított a hotel ablakán, még mindig ott ültem a levél mellett.

Kora délelőtt már Máriánál voltam, hogy mint rendesen sétálni vigyem. Az asszony a nagy társalgóban állt. Halálsápadt lett, amikor meglátott s reszketett az egész teste. S az én szívemet a szerelem mellett még valami gyöngéd szánalom is elfogta.

Amikor kezet csókoltam, könyörögve nézett reám. Tudtam, hogy bármit mondok, gyöngédtelen és ostoba lesz a beszédem. Azért hát csak ennyit mondottam:

— Nem akar lejönni a tengerpartra?

Szó nélkül, engedelmesen jött velem. De olyanformán, mint egy gyermek, aki fél, hogy rosszul fognak vele bánni. Amikor már jó messze voltunk a divatos sétahelytől, azt mondottam:

— Mária, ha tudná, milyen boldoggá tett . . .

Nem felelt semmit, fejét lehajtotta és a gömbölyü kavicsokat nézte.

— Ugy-e nem bánta meg a levelét? Mondja, hogy nem. Én rajta leszek drágám, hogy sohase bánja meg . . . Miért nem felel?

Szó nélkül nézett le a földre. Egyedül voltunk, a látóhatáron belül semmi teremtett lény. Végre is az asszony szeret engem és én imádom. Megöleltem és magamhoz akartam szorítani, de ebben a pillanatban az arcába néztem és megborzadtam annak kifejezésétől. A szemében nem volt egyéb, mint halálos írtózat és idegenkedés.

Sohasem volt gyönyörűségem az olyan csókban, amelyet erőszakkal kellett elrabolni. Egyáltalában nem vagyok szultán természet. Inkább kerékbe törjenek, minthogy egy olyan asszonyt öleljek, ki hidegen vagy éppen kelletlenül tűri a szerelmemet. Rögtön eleresztettem Máriát s félig megdöbbenve, félig csodálkozva mentegetni kezdtem magamat.

— De Mária, bocsásson meg . . .

— Hagyjon magamra . . . kérem, hagyjon magamra . . .

— De hiszen ez lehetetlen. Én elismerem, hibáztam, de nagyon szeretem magát. És végre is, ha maga szeret egy kicsit, meg kell bocsátani ezt a hevességet, hiszen . . .

Még tovább is dadogtam volna ügyetlenségeimet, — ilyen helyzetben mindig ügyetlenséget mond az ember, — de Mária hirtelen fölemelte a fejét és keményen rám szólt:

— Azt akarom, hogy magamra hagyjon. És

ha igazán becsületes ember, rögtön teljesíteni fogja kívánságomat.

Meghajtottam magamat és távoztam. Nagyon el voltam keseredve. Végre is nem vagyok sem gyermek, sem bolond. S ha én tapintatlan voltam is, annak az asszonynak levele után, mégsem volt jogában úgy bánni velem, mint egy tolakodó aszfaltripőkkel.

Amikor hazamentem, Mária asszony levelét egy boritékba tettem s ezt a pár sort írtam hozzá:

„Asszonyom,

Úgylátszik, megbánta, amit tegnap írt. Nehogy valaha nyugtalan órája legyen a meggondolatlanul elküldött levél miatt, íme ezennel visszaadom önnek. Nyugalma bizonyára hamar helyreáll, ha saját kezével semmisítheti meg írását."

Ezzel a dolgot a lovagiasság szabálya szerint rendbehoztam. Elégtételt szolgáltattam a hiúságomnak, ámde a szívem még keservesen sajgott. Mindegy. Már tíz évvel ezelőtt tisztában voltam azzal, hogy sokkal több ember hal meg gyomorbajban, mint boldogtalan szerelem miatt. Fáj, fáj, de majd csak vége lesz.

Ehhez hasonló ostobaságokkal vígasztaltam magamat, amikor délután megint levelet kaptam Máriától. A levélben ez volt:

„Mit mondjak? Ön többé úgy sem hisz nekem. Gyűlöl, megvet és igaza van. Nem tudok megma-

gyarázni semmit, de mindent amit még az élettől várok habozás nélkül odadobnék, ha még egyszer visszanyerhetném jóindulatát. Ha lelkembe látna, ha tudná, mit érzek... De hiszen ez hiábavaló... Míg könnyeimmel áztatom e sorokat, érzem, hogy milyen hideg és szívtelen banalitások azok, amelyeket papirra vetek. Ha maga nekem még egyszer annyit írna, hogy: megbocsátok . . .“

Természetesen magam mentem el Máriához. Az asszony még sápadtabb volt, mint tegnap, de ezt a lelki kínoknak tulajdonítottam. Mindakét kezét felém nyújtotta, amikor beléptem. Arcába néztem és nagyon megsajnáltam. A szemében valami különös, kegyetlen elhatározás fénye égett. Bármennyire szerettem volna is annak hinni, ez bizony nem volt a szerelem tüze. Ilyen hirtelen, fanatikus tűzzel a kis hugom nézett egyszer reám, amikor engem bíztak meg azzal, értessem meg vele, hogy okvetetlenül operáltatnia kell magát. Egy darabig sírt, kért, vergődött, aztán mikor összetörtem a szegény gyermek ellentállását, hirtelen fölkapta a fejét és kemény, vad elszántsággal mondotta: Jól van, operáljanak!

Igyekeztem olyan gyöngéd és kíméletes lenni, amennyire csak tőlem telt. Mária most már kissé halványan, de mosolyogni kezdett. A szeméből is eltünt a különös természetellenes fény, egyik tréfámra még el is kacagta magát.

Kezembe vettem a kis kezét és simogatni kezdtem. Felugrott, borzalommal és irtózattal nézett

reám. A következő pillanatban azonban lehunyta szemét és fehérnek, remegve állt előttem.

— Mondja csak, — kérdeztem durva hangon, — micsoda komédia ez?

Rámnézett, összetette a kezét és úgy kért.

— Ne beszéljen így.

De már sokkal jobban el voltam keseredve, semhogy szánalmat érezhettem volna, könyörtelenül folytattam:

— Tulajdonképpen kinek rendezi ezeket a színielőadásokat? Nagyon unatkozik? Akkor keressen magának más partnert. Én nem vagyok ilyesmire kapható.

A kezét tördelte kétségbeesésében. Közelebb léptem hozzá:

— Azt akarom, hogy nyiltan beszéljünk egymással. Mária mondja meg nekem őszintén, szeret engem, vagy nem?

— Szeretem, — mondotta halkan.

— Még egyszer megkérdezem magát. Mert nem akarom, hogy valaha azt mondja . . . hogy valaha vádolhasson . . . Mária maga asszony, tudja, mi a szerelem. Hajlandó-e a sorsát hozzám kötni és az enyém lenni? Feleljen!

Megfogtam a kezét és keményen az arcába néztem. A szeme most megint olyan, mint a kis hugomé. Lassan, szótagolva, mintha fájna neki a beszéd, így felelt:

— Igen, én akarom . . . ha belehalok is, akarom . . .

Eleresztettem a kezét. Fáradtan, összetörve esett le egy székre, én pedig távoztam, hogy soha többé vissza ne térjek.

Még az este hazautaztam. Nagyon el voltam keseredve az asszony ellen s a leggaládabb rágalmakkal illettem őt szívem előtt. Ma már tudom, hogy igazságtalanul, de amikor szenved az ember, nem igen tud objektiv lenni. Ma már tudom, hogy az a szegény asszony csakugyan nagyon szeretett engem, de csak úgy a papiroson. Ne nevess, kérlek, ma már az egész ügy világos és érthető előttem. Mária kész volt minden áldozatra, minden szenvedélyre, míg csak levelet kellett írni, de csak elméletileg, abstrakt módon tudott szeretni. Valószínü, hogy így írásban, papiroson igen izgató, és érdekes regényeket élt ált, de az első igazi légyott után biztosan megöli magát. S a lelke, a szíve, az mind csupa papiros volt. Ha ezt akkor ilyen világosan látom, sok szenvedéstől kíméltem volna meg magamat és sok igazságtalan vádtól azt a szegény, jóravaló asszonyt, aki bizonyára még ma is gyöngéd meghatottsággal gondol reám s üres óráiban talán még tovább is szövögeti az ő papiros-regényét.

Leányhódítás.

Az asszonyok hódítási mestersége, — folytatta Olga asszony, — más, mint a leányoké. S mikor az asszonyok könnyü győzelméről, szabad kacérkodásáról beszélnek, szeretnék nevetni. Próbálják meg a leányok: vegyék el az asszonyoktól az annyira irigyelt fegyvert, biztos és csúfos vereséget szenvednek! Viszont egy asszonynak sem tanácsolnám, hogy fehér liliommal kezében, lesütött szemmel induljon hódító körútra.

Ebből a felette erkölcstelen filozofálásból az a morál, hogy egyik tábor se irigyelje a másikat. Mind a ketten külön úton járnak. De a maga útján mindenik teljesen szuverén és legyőzhetetlen. A csúfos bukások éppen abból az ostobaságból származnak, hogy egyik átcsap a másik birodalmába kalózkodni. Itt aztán természetesen tönkre verik. Azaz nem is kell bántani. Magában, magától megy tönkre, leroskadva, csúffá téve, saját mivoltából kiforgatva a hazug póz által, melyet a hódítás szent céljáért magára erőszakolt.

De halljátok meg az ígért históriát, mely mindennél jobban igazolja az én unalmas filozofálásom igazságát. Tudom, mindnyájatokat érdekel a kis Gál Katinka férjhezmenetelének története. Párhetes história s így még az ujdonság ingere is megvan benne. Azonkívül meg mindnyájan kedveltük a szegény, sápadt kis leányt. Hiszen sokszor akartuk férjhez adni egyik-másik léhütőhöz. Emlékeztek még a ravasz hódítási tervekre? Egy sem sült el. Tehetetlen bosszúságunkban azzal vigasztaltuk magunkat, hogy mindennek a szép Gál Tamásné az oka. Egy ilyen hódítóan szép és veszedelmesen kacér sógorasszony házában élve, nem is csoda, ha a kis Katinka leányfővel ülte meg huszonkettedik születésnapját.

Most már beismerjük, hogy tévedtünk. Gál Tamásné igaz, nagyon szép, nagyon kacér, de becsületes asszony. Ez már így van, hiába, becsületesnek született és maga sem tehet róla, ha ilyen marad. Amellett — ezt most már biztos forrásból tudom — nagyon szerette férje sápadt, kis húgát. Katinkának nem volt senkije a bátyján kívül. A szép sógorasszonya gardirozta. És hiszitek-e, nem-e, saját udvarának bármelyik gavallérját föláldozta volna a nemes célért, hogy Katinkát főkötőben tisztelhesse.

A gavallérok azonban ilyen szolgálatra nem ajánlkoztak. Sőt finoman, ügyesen kitértek a Gál Tamásné immár mindig kevésbbé diszkrét támadásai elől. Gálné csak azért nem tudott haragudni reájuk, mert szive mélyéből megvetette őket. Ez a hir-

hedt, kacér asszony sohasem törődött semmiféle férfiemberrel az urán kívül. Ha már egy pár ezredévvel előbb föl nem fedezték volna előttünk, akkor a Gál Tamásné jelleméből vonhatnánk le az aranyigazságot, hogy a látszat csal.

Egy homályos estén, mikor Katinka a zongora billentyüitől tudakolta, hogy minek is van szerelem a világon, a szép asszony idegesen rontott a szalonba. Gálné útálta a poétikus félhomályt, melyben Katinka ábrándozni szeretett. Egy pillanat alatt a villámos lámpák hideg, éles fénye világította be a szobát. Katinka azt mondta, hogy sérti a szemét a hirtelen támadt nagy világosság és eltakarta az arcát, de Gálné jól látta, hogy tele volt a szeme könynyel és azt törölgeti lopva.

— A leányok kivétel nélkül ostobák, — morfondirozott magában Gál Tamásné. — Ők még nem tudják, hogy nincs dolog a világon, amiért az embernek érdemes volna a szemét és az arcbőrét rontani.

És mivel Gálné nem szerette a sok kerülgetést és huzavonát, egyszerü, világos, előadói modorban tárgyalni kezdett Katinkával:

— Hallod, kis leányom, nekem ne sírj, mert én ki nem állhatom a kidagadt szemet, meg a vörös orrt. Ha valami nagyon bánt, törj össze néhány vázát, pofozd föl a szobaleányt és vessz össze az uraddal, azaz mit beszélek, hiszen még nincs urad és éppen erről a nem létező úrról akarok veled beszélni.

Ne kezd elölről a pityergést, mert úgyis elmondom, amit akarok. Elég szamár voltam, hogy eddig vártam vele. De hát, gondoltam, majd megjön az eszed magadtól is. Előbb-utóbb be fogod látni, hogy az ember nem marad mindig tizennyolcéves, hogy a konkurrens leányok mamái nagyon is számon tartják születési évedet, hogy huszonkétéves korában az embernek már több esze, több bátorsága, több merészsége — érted, több merészsége — lehet, mint egy zárdából most hazakerült libuskának.

A fehér ruha, a lesütött szempár, az ábrándos mosoly megjárja húszéven alól, de aztán elviheti az ördög azt a hadvezért, ki folytonos vereséget szenvedvén, mégis megmarad első, rossz haditervénél.

Ne nézz rám ilyen ijedten, jól tudom, hogy ez nálad nem terv, hanem természet, karakter vagy hogyan is hívják azt a szamárságot? De akármicsoda is, le kell róla mondani, mikor férjről van szó. Eddig hagytalak a magad lábán járni, hátha célt érsz. Elég könnyelmüség volt tőlem ilyen sokáig várni. No ne ijedj meg, veled leszek én is! Most jövünk mi ketten! Ne nézz a szemem közé többet, ha mához egy évre nem én látogatom meg az én kis menyecske-leányomat.

Szegény Katinkának nem volt kedve nevetni. Lehajtotta szőke fejét a fekete zongorára és zokogott keservesen. Gálné komolyan megijedt, magához ölelte, dédelgette, csitítgatta, mint a kis gyereket szokás.

— No, no, hiszen azért nem kell félni. Hát

miért sírsz? Nem akarod elmondani? Hát nem vagyok én a te kis anyád? Nem szeretlek én úgy, mintha a testvérem volnál? No beszélj . . .

Valamit suttogott is Katinka, mire a szép asszony fölugrott helyéről:

— Mit, te szerelmes vagy? No, ez veszedelmesen bonyolítja a haditervet! No, most halljuk a derék gentleman nevét, miféle szerzet?

De mikor megsúgta Katinka, Gál Tamásné olyan mozdulattal ugrott föl helyéről, hogy félni lehetett, miszerint mindjárt beveszi az ő maga által ajánlott receptet: összetör egypár vázát, fölpofozza a szobalányt, az urával semmiképpen sem veszhetett volna össze, mert a jó Gál Tamás ilyenkor a kaszinóban ül és tarokszenvedelmének hódol. Hogy lecsillapodott kissé, azt csakis Katinka kísérteties halványsága okozta. Megijedt ettől a sápadtságtól és egyes töredezett mondatokban adott kifejezést haragos indulatának:

— Úgy, hát Berkes Laci? . . . Jól kiválasztottad . . . Ennél haszontalanabb himpellér még nem szaladgált a budapesti aszfalton. Tudd meg, hogy ez az ember az Azrák ama törzséhez tartozik, ki ha szeret, hát meghal, de sohasem házasodik. Óh, te szerencsétlen gyermek, hogy éppen ebbe a gazemberbe kellett beleszeretned?

— Gazember, — suttogta Katinka, még az ajka is fakó lett a rémülettől; Gálné türelmetlenül legyintett kezével.

— Eh, nem úgy gazember, csak így . . . Gaz-

ember minden nagykoru, biztos jövedelemmel bíró férfi, aki nem akar házasodni. De különben ne essél kétségbe . . . Kemény dió, de föl fogjuk törni. Ha sikerül, ebből a gazfickóból pompás parti lenne. Csinos, vagyonos, jóravaló férj . . . Tanuld meg, kis leányom, hogy a leghaszontalanabb korhelyekből lesznek a legjobb férjek. Minden férfi gazember, amelyik jóravalónak látszik, az képmutató. De a megszelidített vadállatok tisztességének morális alapja van: szégyenlik magukat, hogy beleestek a verembe. És erre a szégyenre mint morális alapra, lehet számítani . . . No, ne búsulj semmit. Most betanítalak, de jól figyelj, a leckéből egy szót, egy mozdulatot sem szabad elfelejtened, és akkor biztos a siker . . .

Gál Tamásné megtanította Katinkát, hogyan kell viselkednie, ha tetszeni akar. Tanítását nem reprodukálom, mert mi mindnyájan asszonyok vagyunk és éppen olyan jól ismerjük ezeket a dolgokat, mint maga Gál Tamásné.

Egy hét mulva Katinka bent ült a kék szalónban. Nagyon ügyesen volt öltöztetve. Gálné maga adta rá a kék selyemblúzt és maga sütötte ki hamvasszőke haját, melyhez eddig Katinka nem engedett semmiféle meleg vasat értetni. Még a mosolyát, a szeme ragyogását is Gálné adta rá.

Nemsokára bejött Berkes Laci, jónevelésü úriember létére rögtön távozni is akart, mikor meghallotta, hogy Gálné kikocsizott. De hát Katinka kisasszony megnyugtatta: tessék helyet foglalni, a

sógornőm mindjárt itthon lesz. Berkes nagyot fohászkodott magában: no ez bizony keserves negyedóra lesz! Egyedül még sohasem társalgott a kisasszonnyal, most sem tudja, mint kezdjen hozzá. A kisasszonynak olyan mély kék szeme van, biztosan szereti a verseket. Berkes nagyot sóhajtott, ő is szerette valaha a verseket, mikor az önképzőkör titkára volt. A színházak közül Berkes főleg az orfeumokat kultiválta s nem valószinü, hogy a kisasszony ismeretei ez irányban túlságosan bővek és részletesek volnának. Ha asszony lenne, az más. Annak Berkes mindjárt mondana egypár impertinens bókot. S hogy elfogadja, vagy visszavágja, attól függ a társalgás további hangja. De hát úriember nem komiszkodhatik egy leánnyal. Berkes nyugtalanul feszeng székén és arra gondol, hogy milyen régen nem ivott már limonádét, egészen elfelejtette a kedves ital ízét.

A kellemetlen csöndet végre is a leány szakítja meg:

— Ritkán keres föl bennünket mostanában.

A bevezetés a Gál Tamásnéé volt, de a betanított pillantást nem mellékelte hozzá, pedig anélkül nem ér semmit ez az ártatlan mondóka, Berkes egész elfogulatlanul felelt:

— Szépen köszönöm jóságát, ha tudnám, hogy nem csupán udvariasságból ilyen jó hozzám, bátorkodnám ezentúl ennek értelmében cselekedni.

Szegény Katinkát majd megfojtotta az ideges szívdobogás, eszébe jutott a sógorasszony tanítása:

csak úgy lehet a tied, ha a szavamat megfogadod, érted? Mire nem képes egy szerelmes leány? Még arra is, hogy megtagadja saját magát, lelkét, előbbi életét? De a hangjának mégsem tudott parancsolni. Könnyektől fojtott hangon mondta el a merész szavakat, melyekhez merész mosolygás illett volna.

— Hát cselekedjék! Meglássa milyen jó pajtások leszünk.

Berkes egy pillanatra nagyon ostoba képet vágott. Az igazat megvallva, keveset foglalkozott Katinka kisasszonnyal és ez a kijelentése nagyon meglepte. Mindig őrizkedett a leányoktól. Házasodni nem akart, gazságot elkövetni még kevésbbé. A leányokat mindig amolyan fegyvertelen ellenségnek tartotta, kik ellen harcolni nem lovagias, nem tisztességes dolog, kiket elbuktatni nem dicsőség. Meg vagyon írva, hogy a világhódítókat is mindig a kicsinyelt, a számba nem vett ellenség verte le. Szegény Berkes fölött már a fátum nehéz keze lebegett.

— De kisasszony, én igazán . . .

Szegény, gyámoltalan Katinka, azt hitte, hogy neki minden áron el kell mondania a biztos sikerhez vezető leckét. Az arca égett, a szeme fátyolos volt a könnyektől. A szegény gyermek kilépett disztingvált tartózkodásából anélkül, hogy az asszonyi merészség csábját meg tudta volna szerezni, mikor beszélt:

— Vagy talán indiszkrét vagyok? Más jogá-

ban gázolok, mikor magát hívom. Ezt bizony fölötte sajnálnám egyért is, meg másért is . . .

Berkes most már figyelmes szemmel vizsgálta a leányt. Mi a manó? Hiszen ez egy kacér asszony hangja. Bolondot akarnak vele járatni, vagy ugratni akarják? No, mindegy, ha te úgy, én is úgy. Hiszen ez már nem védtelen ellenség, ez már erősen fölfegyverezte magát, vagy talán fölfegyverezte valaki? . . . No nézzük, mennyire megy ez a csinos komédia?

Megfogta a leány kezét:

— Biztosítom, kedves barátnőm, hogy nem bánt semmiféle gyöngéd kötelék. Ha lett is volna valami ostobaság az életemben, e pillanatban már megszünt annak minden jelentősége, hogy . . .

Gálné tanítása szerint a felelet erre így lett volna:

— Hogy egy másik ostobaságba kezdjen.

Berkes már szinte várta ezt a választ, de hirtelen maga is megrettent, mikor látta, hogy a leány szeméből két könnycsepp hull egyenesen az ő kezére. Ez a könnycsepp megégette a kezét, összerezzent.

— Eressze el a kezem, — mondta halk, sírásba fúló hangon a leány, most már a saját lelkéből beszélt.

— Nem kellett volna ideadni, — felelt becsületes gorombasággal a fiatalember. Bántotta minden. Ez a félelmetes magány. A leány megmagya-

rázhatatlan, különös viselkedése, a maga ostobasága. Bizony egy kicsit kemény hangon beszélt, de úgy gondolta, hogy még mindig jobb, mintha nagyon is gyöngéden beszélne hozzá.

Katinka pedig elfelejtve tanácsot, célt, tervet, leborult a pamlag vánkosára és sírt, zokogott olyan keservesen, hogy a fiatalember komolyan megszeppent.

— Hát ez már mi? — töprenkedett magában. — Az imént kacérkodott, mint valami kitanult színésznő, most meg zokog, mint egy ártatlanul megsértett angyal. Vigye el az ördög ezt az ostoba komédiát . . .

Fönhangon azonban kérlelni kezdte:

— Kisasszony . . .

— Hagyjon el, menjen innen . . . kérem . . . könyörgök . . .

Berkesnek súgta valami, hogy legjobb volna, most a jó tanácsra hallgatva, sarkon fordulni és távozni, de hát az ember többnyire okosan gondolkozik és mindig ostobán cselekszik. Berkes maradt.

— Kisasszony, higyje el, mélyen sajnálom a dolgot. Megbántottam önt, kérem, bocsásson meg érte, vagy ha ez lehetetlen, hát felejtse el a dolgot.

A leány egy szót sem szólt, csak tovább sírt, mintha könnyeinek forrása kiapadhatatlan volna. Berkest most már módfölött bántotta a dolog és könyörögni kezdett:

— Katinka kisasszony, kérem, feleljen vala-

mit . . . Nézzen reám . . . hiszen így nem hagyhatom magára . . . hát ennyire haragszik reám?

Erre már felelt a leány, de az arcát még mindig nem lehetett látni. És mit is mondhatott volna egyebet a leányok stereotip mondásánál:

— Ön megvet most engem.

Berkes erre már szeretett volna kacagni, de komolyságot erőszakolt magára:

— Én? De hogy jut ilyesmi eszébe? Biztosítom, hogy . . . Egyébként így nem lehet tárgyalni, kegyeskedjék a fejét fölemelni és a sírást abbahagyni.

Mivel a leány nem mozdult, hát közelebb lépett. Ez már bizonyosan a házasságokat kötő sátán ingerkedése volt, de lehajolt a szőke fejhez, hogy gyöngéd erőszakkal fölemelje:

A leány halkan könyörgött:

— Ne... ne... meghalok, ha a szemembe néz.

Berkes most már nem gondolt egyébre, csak arra, hogy a síró leányt megvigasztalja:

— Ha nem néz a szemembe, akkor meg én halok meg . . . Engedjen meg, édes Katinka, ez csúnyaság tőlem, de én még élni akarok.

Fölemelte a leány fejét. A szőke haja boglyas, a halvány arca még vérvörös volt. Berkes leült elébe egy kis puffra.

— No, hál' Istennek, élünk mind a ketten. És most már legyen jó kis leány és bocsásson meg nekem.

Katinka lehajtotta a fejét:

— Ön csak rosszat gondol rólam.

— De hát miért?

— Azért . . . — felelt Katinka kissé hiányos világossággal, de Berkes megértette.

— Hát nézze, édes kisasszony, én bizony egy keveset csodálkoztam. Maga nem szokott fiatalemberekkel így beszélni. S ha szabad nekem, haszontalan csavargónak, tanácsokat osztogatni, arra kérném, hogy ne is tegye többet. Tudja, kérem . . . szóval az ilyesmi nem illik magának . . . Azonfölül meg idegenek könnyen félreértik . . .

— Igen, ön is . . . — és a nagynehezen megállított könnyzápor újra elindult.

— De, Katinka, nézze . . . én tapintatlan szamár voltam, de bocsánatot kértem . . . Maga olyan szépen nézett rám az imént . . . Ne sírjon, kérem, még beteggé teszi magát.

— Nem, nem, — zokogott Katinka, — ön sohasem bocsátja azt meg nekem. És én nem élem túl a szégyent. Ha tudná, hogy miért beszéltem úgy...

— De hát miért? — kérdezte most már feszült érdeklődéssel Berkes.

Katinka erre természetesen azt felelte:

— Csak!

Berkes elnevette magát.

— Ez már aztán beszéd! Ezt már jobb szeretem hallani, mint az iménti sírást. Még jobban szeretném, ha komolyan fölvilágosítana.

Katinka megrázta a fejét:

— Nem lehet.

— Ejh! — szólt Berkes türelmetlenül, — ha kérem.

— Nem lehet.

A férfinak indulatos lett a hangja:

— Nagyon kérem.

— Nem!

Most már fejébe szaladt a vér, a leány makacssága még növelte haragját:

— Mondja meg! Akarom!

De meg is bánta ezt a szuverén hangot, mert a harmadik zokogási roham erősebb volt mind a két testvérénél:

— Nem akarja? — kérdezte, most már gyöngéden simogatta a leány kezét. — Hát jól van. Eljövök holnap, holnapután. Mindaddig, míg csak be nem vallja, hogy micsoda idegen lélek kerítette hatalmába magát az imént. Én türelmes vagyok és előbb-utóbb megtudom, amit akarok. Ne rázza a fejét, én biztos vagyok a dolgomban, egészen biztos . . .

. . . . Olga hirtelen elhallgatott, az asszonyok érdeklődve faggatták:

— Nos? Nos?

— Nos?! Hát én nem vagyok Berkes Laci. Elvette feleségül Katinkát, nem elég ez?

— Megmondta neki? — tudakozódtak az asszonyok.

Oh, naiv olvasópublikum! Mit tudom én?

Nekem Gál Tamásné mondta el a históriát. Igy: Képzeld, azt az ostoba Katinkát egy hétig tanítottam az asszonyi kacérság és furfang mesterségére. És tudod mivel hódította meg a vőlegényét? Sírt meg pirult, pirult meg sírt és ennyi éppen elég volt annak a megátalkodott korhelynek, ki ellen húsz mama és hatvan leány folytatott furfangos hajtóvadászatot.

Régi történet.

Nóra asszony vállat vont, aztán odavetette:

— Tudja mit, hagyjuk abba. Inkább elismerem, hogy önnek volt igaza.

— Hohó, ilyen könnyen nem ráz le a nyakáról, én egy kicsit makacs ember vagyok.

— És egy kicsit izetlen is. Tudja, hogy itt a fenyvesek közt nagyon éles a levegő. Én különben is a szabadban hamar elálmosodom, nézze, a fürdővendégek már mind jönnek vissza az erdőből, s mi még mindig itt ülünk a terraszon, pedig, ha nem csalódom, már kilenc óra elmult.

— Tizenkét perccel, — mondta Csanád úr, kihúzva óráját. — De mondja csak, miért nem felel, hiszen a mi ügyünket öt perc alatt be lehet fejezni végérvényesen, korrektül.

— Hát van nekünk valami ügyünk is?

— Lássa, ez a beszéd nem való magához. Maga mindig őszinte és bátor lélek volt. S ha most így kerülgeti a választ, azt kell hinnem . . .

— Ugyan mit?

— Hogy fél.

— Ugyan ne mondja. És ugyan kitől félek, a válaszadástól, vagy magától?

— Mondjuk, hogy mindakettőtől. Ne nézzen reám ilyen haragosan. Isten bizony, nincs igaza. Hiszen engem lep meg legjobban, hogy ilyen félénknek és habozónak látom. Nem mer egy kérdésre felelni, amelyet egy hónap óta mindennap fölteszek. Maga nem volt gyáva soha.

— A hiuságommal akar megfogni? Nem rossz taktika, csak egy kicsit régi. A holló szájából is így csalták ki ama bizonyos sajtot. Egyébként azt, hogy ilyen banális eszközhöz folyamodott, megbocsátom. Tudja, hogy sohasem voltam eredetiségre törekvő egyéniség. A lelkemben mindig volt egy jó adag konzervatizmus. Könnyen megbocsátom az útszéli banalitást, mert szerény nézetem szerint, minden ócskaságban és banalitásban nagy és megcáfolhatatlan igazság rejlik. Ha nem így volna a dolog, nem válhatott volna sem ócskává, sem banálissá. Tudja kérem, ha az ember a harmincadik évéhez kezd közeledni, és nagyon sok eredeti egyéniséget látott, kezd rájönni, hogy a derék Sanchó Panzának volt igaza, aki mindig csak olyan közmondásokban fejezte ki gondolatát, amelyeknek igazsága mellett már néhány évezredes használatuk bizonyít.

— Nos tehát, ha megbocsátja, hogy banális vagyok, sőt a közönséges és útszéli lelkek egyenesen szimpatikusak ön előtt, miért nem felel?

— Ön férfi és így természetesen nem egyéb,

mint a két lábon járó hiúság. Önnek eszébe sem jutott, hogy én nem félek ugyan a válaszadástól, hanem egész egyszerüen nincs kedvem hozzá.

— Tudja, hogy a kettő egyet jelent?

— Nem mindig. De hogy teljesen meggyőzzem magát, hajlandó vagyok erőt venni lustaságomon és álmosságomon. Mit is akar megtudni tőlem?

— Azt, hogy . . . hiszen most már beszélhetünk nyiltan a dologról.

— Természetesen, de úgy látom, most már önnek szállt el a bátorság lelkéből.

— Ne higyje, csak nem akarom, hogy megint a két lábon járó hiúságról beszéljen. De hát megbocsát, ugy-e?

— Ej, ej, barátom, kezdem szégyelni magam az egész férfinem nevében.

— Nos tehát előre, el vagyok készülve, hogy a szemem közé fog nevetni, de mindegy. Nekem okom és jogom van azt hinni, hogy ön valaha szeretett engem . . .

— Miért nem folytatja?

— Várom a nevetését.

— Nem nevetek, mert azt hiszem, igaza van.

— Nóra . . .

— Lesz szives, ugyebár, a helyén maradni és befejezni, amit mondani akart.

— Azt hiszem, most már mindent elmondtam, maga szeretett engem leánykorában és jól tudta, hogy én is . . .

— Nem, édes barátom, itt már nincs igaza, a maga érzéséről nem tudok semmit.

— Csak nem fogja velem elhitetni?

— Semmi okom nincs rá, hogy magával elhitessek valamit. Ellenkezőleg, ön akar engem meggyőzni? Nos?

— Igaza van, tapintatlan voltam. De csak a kifejezésen változtathatok. Ön sokkal okosabb volt, semhogy észre ne vette volna, hogy szeretem és csak idő kérdése, hogy érzésem oly hevessé váljék, hogy . . .

— Hogy mint kegyelmes szultán, egy nagylelkü pillanatában elém dobja a kendőjét. Igaza van, türelmetlen voltam, nem volt kedvembe várni, meddig mérlegeli még a körülményeket és meddig gondolkozik azon, hogy méltó vagyok-e arra a szörnyü áldozatra, amelyet értem hoz, ha egyszer kegyesen elszánja magát és feleségül vesz.

— Igazságtalan hozzám! Végre is a házasság sokkal szentebb dolog . . .

— Tudom, édes barátom, sőt sokkal jobban tudom, mint ön, mert öt éve élek már ebben a szentségben és így több tapasztalatom van, mint magának, aki mindig habozik, hogy e szent állapot jármába hajtsa fejét.

— De ha ön csakugyan vonzódott hozzám, hogy volt képes arra, hogy . . .

— Hogy a más felesége legyek. Nem tudom, meg tudom-e értetni magam teljesen, de ha nem tudom, ez csak a maga baja, mert ez az utolsó al-

kalom, hogy erről a témáról beszélgetünk. Tehát, én csakugyan szerettem önt, nem mondom, hogy halálosan, égően, szenvedélyesen, de szerettem, úgy a magam módja szerint, amint én tudok szeretni. Én, tudja, nem születtem arra, hogy mámorban éljek, gyönyörben lángoljak és fájdalomban epedjek, minden szélsőség hiányzik lelkemből, erről azonban éppen olyan kevéssé tehetek, mint arról, hogy a szemem színe kék és nem fekete. Őszintén szólva, nem is kívánok tenni, mert ha a nagy fellángolások és emésztő szenvedelmek hiányoznak is belőlem, viszont biztosan tudom, hogy becsületes is, igazlelkü asszonyszemély vagyok, aki ha kezét adja valamire, úgy meg lehet benne bízni, mint egy gentlemen parolájában. Ki ha hűséget esküszik, be is tartja azt rendíthetetlenül s még csak gondolatában sem vétkezik az ellen, akihez életét kötötte.

— És azt hiszi ez elég?

— Nekem elég. Én nem vagyok túlkövetelő.

— Nem önre gondoltam, hanem a férfira, aki mást is keres, mint becsületet és hűséget.

— Vannak férfiak, kevesen, de vannak, akik előtt mégis az a legfontosabb, hogy igazlelkü, jellemes élettársuk legyen.

— S a szerelem?

— Édes Istenem, mit tartozik ez önre? De különben sohase féltsen ön egy jóravaló, becsületes, egészséges férfit és egy olyan leányt, ha összeházasodnak és megvan a kellő jóakarat és gyöngédség

bennük. Az embereknek az a legnagyobb szerencsétlenségük, hogy tele van a lelkük úgynevezett könyvérzéssel, hány ember meri leélni a saját primitiv érzelemvilágát. A legtöbb vakon megy a hóbortos és fantasztikus könyvek után. Mert ha jó könyvek után indulnának, az nem is volna baj. Nézze, például, Shakespeare, — hogy mindjárt a legnagyobbat említsem, — megöli Juliát is, Rómeót is, jelezvén, hogy vannak ugyan vad, egetvívó, poklot megrázó szenvedelmek, de ritkán s akkor sem valók házi használatra, el kell beléjük pusztulni.

— Ebből az a morál, hogy a leány ahhoz a férfihoz menjen feleségül, akit nem szeret.

— Ebből az a morál, hogy a leány ahhoz a férfihoz menjen nőül, aki őt szereti. Föltéve, hogy az illető, érzelmeitől függetlenül, mint ember is méltó arra, hogy egy leány kezébe adja jövendő sorsát.

— És én nem voltam az az ember?

— Ön talpig derék, becsületes férfi, sőt még jó ember is, önnek csak egy fogyatkozása volt, az, hogy nem szeretett engem.

— Engedjen meg, de ezt már én jobban tudom.

—— Nem tudja jobban. Én nem állítom, hogy ön nem vonzódott hozzám, nem szimpatizált velem. Sőt még azt sem, hogyha én úgynevezett ügyes leány vagyok, nem vesz feleségül. Csakhogy én nem akartam ügyeskedni. Tudja, én minden egyszerűségem mellett is, meglehetősen gőgös leány voltam; ha szeret, szeressen annak, aki vagyok,

nem megyek elébe egy lépéssel sem. És nem kellettem sem a testemet, sem a lelkemet. Egy percig ugyan megvillant fejemben, miért ne tegyem én is azt, amit a többiek tesznek? Végre is, ha csak ezen az úton lehet boldogulni, ki tehet róla? De még okosabb voltam, mint amilyen büszke, s amikor a büszkeségem már kezdett alkudozni, az értelmem így szólt: az élet nem végződik az esküvővel. És maga, édes barátom, a feleségétől is megkövetelte volna, hogy fölötte érdekesen rejtelmes szfinkszként viselkedjék s mindennap mint egy megfejthetetlen probléma álljon maga előtt. Én pedig már akkor tudtam, hogy nálam egyenesebb és egyszerűbb lélek nincs a világon. Én arra születtem, hogy hűséges, jó feleség legyek és nem arra, hogy mint érdekes, rejtelmes probléma szerepeljek. Ha megalkuszom a büszkeségemmel, talán el tudom játszani ezt a szerepet, de meddig? Egy életen át csak nem komédiázhatik az ember. Egy szép napon ön mégis rájönne, hogy egyszerü asszonyt vett feleségül és másutt kezdené keresni az érdekes szfinkszet.

— Ez mind csak kifogás, a dolog fácitja az, hogy ön nem szeretett eléggé.

— Igen, én a magam módja szerint szerettem s önnek ez a mód nem volt elég romantikus és misztikus. Emlékszem, egy este a Hüvösvölgyben sétáltam önnel; biztosra vettem, hogy ön az este megkéri a kezemet. Azt is megmondhatom nyiltan, hogy az este valószinüleg igent mondtam volna.

Ön azonban különböző érdekes lelki problémákat fejtegetett; nagyon érdekesek lehettek, de én nem figyeltem rájuk, hanem arra gondoltam, ha igazán szeretnél, akkor arról beszélnél.

— Térdre esve és szívre szorított kézzel?

— Nem, ezt már elengedtem volna, ámbár ebben sincs semmi. Aki igazán szeret, az térdre is eshetik, szivére is szoríthatja a kezét, elkövethet minden banalitást, mert ezek az ócskaságok mind széppé és újjá válnak, ha igaz érzés mondatja vagy tételi őket. De mialatt az én szívem eltitkolt gyötrelmektől vonaglott, maga érdekes lelki problémákat fejtegetett. Akkor este már tudtam, hogy sohasem leszünk egymáséi és felmerült előttem annak a másik embernek a képe, aki sohasem kívánta, hogy érdekes lelki pózokat vegyek föl a tiszteletére, hanem szerette és megbecsülte bennem a nőt, az embert s mikor tudatára jutott érzéseinek, meg is mondta azt egyszerüen, nyiltan, férfiasan.

— És akkor mindjárt elhatározta, hogy hozzá megy feleségül, pedig engem szeretett.

— Először is nem határoztam mindjárt, másodszor is, mire visszatértünk a sétáról, már magát sem szerettem olyan túlságosan. Arra gondoltam, hogy a férfinak sohasem szabad megalázni azt a nőt, aki szivéhez közel áll. Maga pedig megalázott engem, amikor késlekedett a vallomással, emelyet én hallani akartam. Az ön szultáni gőgje, habozása, alapjában nagyon förtelmes dolog. És most, mióta asszony vagyok, még jobban érzem azt, amit

akkor csak sejtettem, hogyha egy leány odaadja magát egy férfinak, ezzel megérdemelte azt, hogy az a férfi soha ki nem apadó hálával és gyöngédséggel gondoljon reá ezért az odaadásáért. Maga pedig felséges szultán, azon gondolkozott, hogy elfogadjon-e engem vagy nem? Úgy szégyeltem magam, mintha megütött volna s ebbe a szégyenkezésbe belefult a szerelem.

— Nem vitatkozom magával. Nem beszélek arról, hogy amit ön szultáni gőgnek hitt, lehetett habozás, kételkedés magamban, a körülményekben, a viszonyokban, csak azt említem meg, hogy nem lehetett túlságosan erős az a szerelem, amely egy este alatt jobblétre szenderült.

— Nem is állítottam, hogy én az Azrák jeles törzséhez tartozom. Sőt már egyszer elmondtam, milyen kevés szenvedelem van bennem. Mindegy, ami volt, elmult. Meg van elégedve a magyarázattal? Sajnálnám, ha nem volna, mert már igazán késő van és én aludni akarok.

— Még egyet. Lehet, hogy én nem szerettem magát annyira, mint megérdemelte. De látja, én még ma sem házasodtam meg, maga pedig két hónapra a nevezetes séta után férjhezment.

— Ugyan mit vesztett vele, hogy nem házasodott meg? Még egypár évig keresni fogja a rejtelmes szfinkszet.

— Csak azt mondja meg, hogy . . .

— Most már semmit sem mondok. Mormota vagyok és igazán nagy áldozat volt az elmult érzé-

sek oltárán, hogy idáig fenn maradtam. Már mindenki alszik a fürdőben és én is részeg vagyok az álmosságtól.

— Tudja, hogy ezzel engem sért?

— Miért? Hiszen nem ön mulattatott engem, én beszéltem önnek. És, fájdalom, nem vagyok fiatal leány, aki boldog, ha régi ideáljáról beszélhet. Engem már csak az élő, reális dolgok érdekelnek. Aki meghalt, nyugodjék békében, akár ember, akár érzés.

— Tudja mit, én holnap utazom!

— Sajnálni fogom, mert maga igen jól tud gyalogolni és ha egyedül járom az erdőt, az nem lesz valami kellemes. De mit tegyek, bele kell törődnöm ebbe is. Jó éjszakát!

Az álom.

Hárman ültek a verandán, egy férfi meg két asszony. Szép, langyos, őszi este volt s az asszonyok valami szomoru gyöngédséggel néztek bele az éjszakába. Úgy volt, hogy holnap már indulnak vissza a kis erdélyi fürdőből a fővárosba.

A férfi szemben ült velük. Egész alakja homályban volt. Nem lehetett tudni, vidám-e, szomoru-e, még szemének tekintetét sem lehetett követni a homályban.

— Jó volna lámpát hozatni, — mondotta az egyik asszony.

A másik szomoru, fáradt hangon felelt:

— Minek? Jobb így.

Megint hallgattak. De a csönd nem az a kínos hallgatás volt, amely gyötrelmessé teszi az együttlétet. Mindhárman érezték, tudták, hogy szívük, lelkük telve van, de egyik sem tudott beszélni arról, amire gondol.

Végre is az első asszony törte meg a csendet:

— Nagyon örülök, hogy végre fölkeresett ben-

nünket, bár voltaképpen haragudnom kellett volna magára. Lássa Balázs, én mindig respektáltam a mások izlését s magam sem szeretem, ha valaki hozzám tolakodik, amikor egyedül akarok lenni. De végre is a régi barátság révén az embernek jogai és kötelességei vannak.

— Miért beszél így velem? Jól tudja, hogy igazságtalanság, amit mond. Hivatott, hát itt vagyok.

— De ha nem hívtam volna, nem is jön el.

— Higyje el, én . . .

— No, no, ne mondjon semmit. Tudom, hogy hazudnia kellene, ez pedig férfiemberre nézve mindig kínos.

— Nem akartam hazudni. Csak azt akartam mondani, hogy elvonultságomnak nem udvariatlanság volt az oka, hanem valami más.

— Szabad tudnom, hogy mi?

— Oh igen, sohasem szerettem rejtelmeskedni. Tisztában vagyok azzal, hogy a nyolc év óta, amióta ott élek a kis falumban, meglehetősen vadember lett belőlem. Tudja, ma délután, amíg szavukat hallgattam, folyton arra gondoltam, hogy nyolc esztendő néha maga az örökkévalóság. Olyan idegen volt a lelkemhez mindaz, ami önöket szemmel láthatólag érdekelte és lelkesítette.

— Honnan tudja, hogy minket mi lelkesít és érdekel? S hogy egyáltalában lelkesít-e, érdekel-e valami? Az ember beszél, hogy éppen mondjon valamit.

— Én már erről leszoktam.

— Tudja, hogy a maga viselkedésében van egy kis . . . egy kis . . .

— Egy kis affektáltság, vagy komédia. Ugy-e, erre gondolt? Lássa, nem is próbálom meggyőzni arról, hogy nincs igaza.

— Miért nem próbálja? Közömbös önnek, hogy mint vélekedünk róla?

— Oh, nem; de minden szavam hiábavaló lenne. Különben is szilárd meggyőződésem, hogy érvekkel soha senkit sem lehet meggyőzni. Nagy bambaság és korlátoltság kell ahhoz, hogy elhigyjük, hogy a velünk szemben álló emberre újak azok a dolgok, amelyeket mi nagy bölcsen eléje tálalunk. Minden okos embernek eszébe jut minden. Bambákkal meg ki vitatkozik? Az ember csak a magafajta emberrel kezd szócsatába, ez pedig nem egyéb szellemi gimnasztikánál. Én erre már egy kicsit öreg vagyok, meg le is szoktam róla.

— Legyen úgy. S mi a második oka visszavonulásának?

— Második oka az önzés. Sok a dolgom.

— A gazdaságával?

— Azzal, meg a gyárammal, meg a vállalatommal, meg a sok mindenféle stb.-vel, amivel most nem untatom önöket. Meglehetős zilált állapotban vettem át ezt a jószágot, sok munka, sok küzködés kellett hozzá, amíg valamennyire rendbe hoztam. Azonfelül megpróbálkoztam eggyel-mással, már ahogy a mi

szegényes viszonyaink között lehet. Nekem nincs fölösleges időm.

— Sajnálja ezt a mai elvesztett napot?

— Ha sajnáltam volna, nem lennék itt.

— És mondja, nem érzi a maga kis falujában az elhagyatottság, a magány gyötrelmét?

— Nem érzi-e ön ugyanezt a fővárosban, nyolcszázezer ember között?

— Igaza van. Ostobaságot mondtam. De hát kielégíti önt ez az élet? Megadja-e mindazt, amit ön vár, kíván tőle?

— Én semmit sem várok tőle. Élek, mert nem tehetek másként. Ha valaki megkérdezte volna tőlem, amikor atomként lebegtem az űrben; akarsz-e élni? — Teljes erőmből tiltakoztam volna ellene. De ha már ideküldtek, itt maradok, míg el nem szólítanak.

— S ezzel vége mindennek?

— Úgy van, asszonyom, ezzel vége mindennek.

Az asszony elhallgatott egy pillanatra, mintha zavarba jött volna, csak pár pillanat mulva folytatta:

— Engedje meg, de én mégis különösnek találom az ön itteni életét. Végre is ön nyolc évvel ezelőtt nagyvilági ember volt és most . . .

— Most itt él belétemetkezve az úgynevezett kötelességeibe. Én jól tudom, hogy nevetséges figura vagyok az ön szemében. És meg sem próbálom magamat mentegetni vagy igazolni.

— Nem tart rá érdemesnek?

— Az én dolgaim nem érdemesek arra, hogy ön foglalkozzék velük.

— De ha mégis kérném . . .

— Ha mégis kér, elmondok mindent. Nagyon bosszantana, ha ön azt hinné, hogy itt valami rejtelmesdi komédiával akarom becses személyemet érdekessé tenni. Visszavonultságomnak egyszerü a megoldása. Rendbe kellett hoznom azt, amit örököltem, különben csak teher lett volna rajtam. Az apámnak megígértem, hogy nem szabadulok meg ettől a tehertől, hanem dolgozok érte, ennyi az egész.

— És mikor rendbe hozta?

— Új vállalatokba kezdtem. Valamit csak kell csinálni az embernek.

— És soha sem gondolt arra . . . Mondja csak, nagyon indiszkrét vagyok?

— Az ön érdeklődése mindig és mindenkire csak megtisztelő lehet.

— Sohasem gondolt arra, hogy valaha megházasodjék?

— De igen, gondoltam, ezelőtt nyolc évvel.

— Mikor még miköztünk élt?

— Mikor még önök közt éltem.

— Szerelmes volt?

A férfi vállat vont.

— Erre a kérdésre a legjobb akarattal sem tudok felelni. Ha azt érti szerelem alatt, hogy vágyakoztam túlságosan az után a leány után, hát azt felelem, hogy nem. Énnekem különben erről a dologról kissé különös nézeteim vannak.

— Nem akarja őket elmondani?

— Szívesen elmondom, ha érdekli. Tehát én sohasem abba a nőbe voltam szerelmes, aki után a leghevesebben epedtem. Mindig tisztában voltam ezeknek a lángolásoknak a természetrajzával. S ha leendő hitvesemre gondoltam, nem ezen az alapon próbáltam vele foglalkozni.

— Hanem?

— Hanem arra gondoltam, hogy ha találok egy nőt, aki előtt lelkem úgy meg tud nyilatkozni, mint egy jóbarátom előtt, ha találok egy nőt, akivel szemben állva, érezni fogom, hogy gondolataim színt kapnak a tekintetétől s lelkem repülni tud a mosolyától, aki barátom tud lenni, s aki barátjává tud tenni engem: azt a nőt feleségül veszem.

— Még ha nyolcvan esztendős is?

A férfi elnevette magát.

— Köszönöm, asszonyom. Egy kicsit túlmentem a határon, pedig eddig nem voltak patétikus hajlamaim. Nem, valamivel mégis fiatalabbnak kell lennie. Mint ahogy korántsem akartam azt a másik érzést elválasztani a szerelemtől, csak azt akartam mondani, hogy volt már nő, aki bennem a legmagasabb foku szenvedélyt költötte és biztosan tudom, hogy nem voltam belé szerelmes. Míg az a másik nő, akire olyan érzéssel gondoltam, mint egy jó barátomra; egy jóbarátomra, aki jobb és különb, mint én . . .

— Azt hiszi, hogy abba volt szerelmes?

— Nem tudom. De ha elképzeltem magamnak

a boldogságot, csak ő mellette élve bírtam azt elképzelni. Ha valami volt a lelkemben, égtem a vágytól, hogy vele közöljem s boldoggá tett, ha bizalmára méltatott engem. Szerettem volna jó, nemes, kiváló lenni, mert úgy éreztem, hogy ezzel örömet szerzek neki s a folytonos iparkodásban, hogy méltó legyek az ő lelkére, mintha jobbá is váltam volna.

— Nos és? . . .

— Nos . . . és nekem át kellett venni ezt a zavaros örökséget és azt mondtam annak a leánynak: a kötelesség szólít, de vissza fogok jönni. Kezet nyujtott, s ez a kézszorítás nekem elég volt. Bizalommal és nyugodtan mentem utamra. Az út egy kicsit hosszúnak igérkezett s az én lelkem jobbfele elvesztette türelmét és férjhez ment. Ennyi az egész . . .

— És ön nem tudott megbocsátani?

— Megbocsátani? De hiszen nem is haragudtam soha, egy percig sem. Nem volt menyasszonyom, sőt jóformán meg sem kértem. Jogában állt úgy rendelkezni az életével, ahogyan neki tetszett.

— És magának ez a csalódás elég volt arra, hogy elbújjék remetéskedni?

— Én nem remetéskedem, hanem dolgozom. És nagyon téved, ha azt hiszi, hogy itt egy keserü mizantroppal van dolga, aki nem bírja csalódását kiheverni. Ha már beszélgettünk a dologról, szeretném, ha tisztán látná az egész ügyet. Egy szikra harag vagy keserüség sem volt a szivemben, amikor meghallottam, hogy férjhezment. Nem kinozott a

féltékenység tüze. Csak azt éreztem, hogy csalódás, ostoba képzelgés volt az egész álom. Hogy ezen az alapon nincs férfi és nő között összeköttetés. Én csaltam magamat és csaltam azt a szegény leányt. Mikor azt mondottam neki, hogy lelkemet adom lelkéért cserébe, akkor hazudtam. Minden ember lelke egy elzárt, izolált világ, s amint nem repülhettek át a Marsba megnézni, hogy ott mi történik, úgy nem törhetek be egy másik ember lelkébe, s nem nyithatom meg saját lelkemet egy idegen előtt. Magányosan, idegenül állunk a világban, s így is fogunk majd kiszakadni belőle. Ennyi az egész...

— De hiszen ez . . .

— Ez őrültség, tudom asszonyom.

— Nem azt akartam mondani, hanem, hogy az, amiről ön beszélt, minden, csak nem szerelem.

— Lehet. Sőt valószínü, hogy nem az. De én erre az érzésre akartam fölépíteni jövendő boldogságomat. A fundamentum hazugság volt s most már nem kísérletezek többet. A Szerelem így, nagybetüvel, ahogy önök írják, mindenre jó, csak arra nem, hogy két ember ennek alapján egy életre összekösse magát. Éreztem én már a poklok tüzét a szívemben azelőtt is, azóta is. Voltak asszonyok, akiknek a kedvéért már majdnem főbelőttem magamat, de feleségül venni, lelkemhez közel ereszteni őket, nem, ilyen aljasságra sohasem lettem volna képes.

— Vigyázzon, egyszer még keservesen meg fogja járni . . .

— Nem hiszem. Nagyon el vagyok foglalva. De ha megtörténnék is, hát akkor sem leszek sem gyáva, sem gyönge. Meghalni csak egyszer kell s egyszer mindenesetre kell. Megtörténhetik talán velem, hogy elviselhetetlennek találom az életet egy nő nélkül, de arra a helyre, ahol valaha egy bizonyos valaki állt, — bár ma már tudom, hogy jogtalanul bitorolta azt a helyet, — nem engedek más asszonyi teremtést soha... soha. A lelkem özvegy lett és társtalan. És én a hűségesen gyászoló özvegyekhez tartozom.

A férfi felállott és meghajtotta magát. Az asszony még egypár nyájas búcsúszót szólott hozzá. A másik nő most is hallgatott. A hold ebben a pillanatban arcára sütött és kísértetiesen fehér volt az arca s az ajka. Hátravetett fejjel, mereven, mozdulatlanul ült helyén, amíg szeméből lassan gördült alá két könnycsepp, keserü, égő könnyek, amelyeket hiába töröl le az ember, mély barázdákat hagynak maguk után a szíven és az arcon. Keserü könnyek, amelyek egy soha be nem teljesült, soha el nem felejtett álmot siratnak.

Rezignáció.

— Tulajdonképpen neked nem is volna szabad erről a dologról beszélned.

— Ugyan miért?

— Aki olyan józan, hideg és megfontolt, mint te vagy . . .

Vera asszony vállat vont és kinézett az ablakon.

— Ilyen okos asszonynak nem volna szabad általános frázisokban beszélni. Hát te még komolyan hiszel a józan, hideg és megfontolt emberekben?

— Ha reád nézek, hiszek.

— Köszönöm.

— Sohse köszönd, ez inkább gorombaság, mint bók. Meg vagyok róla győződve, hogy még öntudatlanul, még homályosan sem volt egy tiltott gondolatod soha.

— Tudod mit, erről ne beszéljünk többet. Nem vagyunk már gyerekek s én részemről, ha nem is vagyok túlságosan szerény, tudom, hogy érek valamit, de azért nagyzási mániába még nem estem.

— Nem tehetek róla, ha már szóba került, hát ki kell mondanom. Látod Vera, én is vagyok olyan tisztességes asszony, mint bárki és ismerek egypár asszonyt, kik éppen úgy megállják a helyüket, mint én. De most egyedül vagyunk és nem hallja senki, amit neked mondani fogok. Egyetlenegy asszony van a világon, akiről biztos vagyok, hogy soha semmiféle égő szenvedély, semmiféle tüzes káprázat nem tántoríthatná le a becsület útjáról . . .

— És az én vagyok?

— Úgy van, az te vagy. De ezt ne vedd dicséretnek. A természeted olyan hideg, hogy nem vagy képes nagyobb fellángolásra, az elméd olyan józan, hogy minden dolog elején ott áll előtted a vég is. A szívedben érzések helyett egy szigoru, szürke alak foglal helyet, úgy hívják: kötelesség. Ez a te urad s ennek vagy te hűséges és fáradhatatlan rabszolgája.

Vera asszony elkacagta magát:

— Azt felelhetném, hogy csak egy asszony tudja így rágalmazni legjobb barátnéját, amikor dícsérni akarja. Egyébként nem mondhatom, hogy nincs igazad, mert úgy sem hinnéd el. De azt elhiheted, hogy én sem sétáltam mindig rózsák között és végre is te nagyon jól tudod, hogy egy időben a házasságom milyen volt.

— Nemesebben uribb módra sohasem viselte asszony a szerencsétlenségét.

— Ti azt állítjátok, hogy nemes és nobilis voltam, én csak azt tudom, hogy abban az évben töl-

tóttem be a harmincadik évemet és nagyon szenvedtem. Nem beszéltem róla senkinek, de tudja a jó Isten, a férfiak mindig megsejtik azt, ha egy asszonyt az ura elhanyagolja.

— Téged még vígasztalni sem mert senki, olyan büszke voltál.

— Nem voltam mindig olyan büszke. Néha a földre sújtott szerencsétlenségem és elhagyatottságom érzése. Éjszakánkint sírva fúrtam fejem a párnába és arra gondoltam, hogy megint öregebb lettem egy nappal. Reggelenkint remegve néztem a hajamat, nincs-e benne ősz szál, s a homlokomat, nincs-e rajta redő? Elhiszed-e, hogy volt egy idő, amikor a földre dobtam magamat és ott sirattam keservesen a fel nem használt ifjúságot s az elmulasztott örömöket? Folyton csak arra gondoltam, hogy még csak egypár esztendőm van, aztán jön az örökös éjszaka, a vénség. Még gyermekem sem volt, kiben erkölcsi támaszt nyerjek. Nem volt semmim és senkim, egyedül álltam. Azaz dehogy egyedül, nagyon rossz társaságban; felzaklatott szenvedélyemmel, szeretet után való sóvárgásommal, a szívembe erőszakkal visszafojtott gyöngédséggel.

És abban az időben Lénárt Imre mindennap ott volt nálunk. Hasznára akarta-e kétségbeesett lelkiállapotomat fordítani, vagy igazán szeretett? Ki tudná ma már ezt megmondani?

Én pedig, — akiről te úgy beszélsz, mint az egyetlen asszonyról, aki az élet minden körülmé-

nyei között megállja helyét, — én napról-napra közeledtem a bukáshoz. Ha azt kérded tőlem, szerettem-e Lénártot, nem tudok rá felelni, de akkor úgy éreztem, hogy nem bírok nála nélkül élni.

Azokban a válságos napokban történt velem egy különös eset, ami természetemet megváltoztatta és azzá tett, ami vagyok; hideg, józan, megfontolt teremtéssé, aki szívében minden érzés fölé, úrnak helyezi a kötelességet. Nem mintha el volna ragadtatva tőle, hanem, mert világosan látja, hogy a kötelesség útján éri az embert a legkevesebb szégyen, megaláztatás és gyötrelem.

Hogy milyen az a másik út, azt egy ködös decemberi estén tudtam meg, amikor bevásárlásból tértem hazafelé. A nagy, világos körútról átvágtam egy kis mellékutcába, hogy hamarabb hazaérjek, és itt, azon a kis utcán, láttam azt a jelenetet, amely teljesen átváltoztatta lelkivilágomat, úgy átváltoztatta, mint ahogy az égi kereszt láttára a hitetlenből egy pillanat alatt hivő válik.

A homályos, szűk utcán egy férfi és egy nő ment előttem. Nagyon izgatottak lehettek, mert nem vették észre, hogy hátuk mögött megyek. Először csak a nő remegő, könnyektől fojtott hangját hallottam.

— Mondja meg őszintén . . . Mindent mondjon meg . . . ha nem szeret . . .

— Ej, ne kínozzon.

Ideges, türelmetlen volt a férfi válasza, az asszony annál szelídebb és alázatosabb lett.

— A könyörülő Úr Isten nevére, mondjon meg mindent őszintén. Ne gyötörjön hitegetéssel, hazudozással . . .

— Mit, azt mondja, hogy én hazudom?

— Semmit sem mondok. De ha valaha szeretett, ha valaha kedves voltam magának, mondja meg őszintén, igazán, miért akar elmenni?

— Mondtam már, az anyám hivat.

— Nem igaz . . . nem igaz! . . .

A férfi megállt. A gázlámpa éppen az arcát világította meg. Jól láttam, hogy milyen elkeseredett, haragos türelmetlenség cikázott a szemében.

— Végre is maga kényszerít, hogy kíméletlen legyek és megmondjam . . .

— Igen, mondja meg.

— Ej, Isten önnel!

— Ha így elmegy tőlem . . .

— Micsoda? Még fenyegetni akar?

— Semmit sem akarok. De ha becsületes ember, ha igaz férfi, megmondja nekem őszintén, igazán, hogy azért a leányért hagy el.

— Hát jól van, megmondtam.

Az asszony mintha megtántorodott volna egy percre, azután nagyon halkan, mint ahogy egy haldokló ember beszélne, megszólalt:

— Igazán? Már nem szeret?

A férfi mintha megsajnálta volna, mert lágyabb lett a hangja:

— Lássa, Ella, én nem így, nem most akar-

tam... De maga kényszerített reá és talán jobb is, ha mindennel tisztába jövünk.

Az asszony hirtelen felkapta a fejét, mintha megnőtt volna e pillanatban, a hangja is erős csengő volt.

— Menj és ne lássalak többet!

A férfi még habozott egy percig, aztán gyorsan lekapta kalapját és távozott. Az asszony lassan visszafordult s e pillanatban megláttam arcát. Láttam — és soha ezt az arcot ez életben elfelejteni nem fogom. — Ami szégyen, gyötrelem és szenvedés van a világon, az mind ott sötétlett a fakó, halálravált asszonyi arcon.

Én pedig hazamentem és többé nem lázongtam sem az elmulasztott örömök, sem a föl nem használt ifjúság miatt. Egyszerűen beláttam, hogy nincsenek örömök s én nem mulasztottam semmit. Ami gyönyörűséget a szerelem ad, azért olyan nagy árt kell fizetni, hogy én nem bírom ki. Vannak nagy lelkek, akik talán kibírják, — de én kis lélek vagyok. A hitnek voltak vértanúi, lehetnek a szerelemnek is, de én nem születtem apostolnak. Talán egyszer, egy nagy pillanatban a keresztet, vagy máglyát elvállalnám a mámoros boldogság óráiért, de hogy pellengérre kössenek, megtorturázzanak, hogy az az ember alázzon meg legjobban és legmélyebben, akiben, aki által üdvözülni vágytam!... És valahányszor bolondos, forró káprázatok fogják el a szívemet, mindig megjelenik előttem annak a szegény asszonynak elkínzott arca és az a mohóság,

ahogy a férfi elfutott tőle. Az a férfi, aki valaha bizonyára térdenállva könyörgött egy mosolyáért, egy csókjáért. Ah, mégis jobb a százszor kigúnyolt kötelesség szürke ruhájában, szigoru homlokával. Örömet nem ad, az igaz, de hiszen öröm nincs is... A fejedet rázod, hogy van. Lehet, de olyan nagy az ára, hogy az én szegényes, nyárspolgári lelkem nem bírja megfizetni. A tűzbe, a vízbe szívesen belerohannék egy igazi nagy érzésért, de a sárba, a gyalázatba nem lépek senkiért és semmiért soha.

A bocsánat.

— Nos hát, más mondanivalód nincs?

— Nincs. Bocsáss meg és hallgass a dologról.

— Ostobaság!

Az, aki ezt a szót ingerülten, majdnem durván odavetette, ott állott az ablaknál. Negyvenöt-ötvenéves asszony lehetett. A termete még mindig szép, a haja még mindig aranyosszínü. A finoman metszett, ovális arcon még mindig ott van az ifjúkori szépség nyoma.

A másik asszony, aki szemben ült vele, egy nagy karosszékben, jóval idősebbnek látszott, pedig két-három évvel fiatalabb volt nála. A haja dús, hullámos, de teljesen fehér. Szép nincs is rajta semmi, csak a szeme és mosolya. A mosolya, — óh, hogy még vannak csudák a világon! — a mosolya húszéves maradt.

— Azt hittem, hogy igazán barátnőm vagy.

— Az vagyok, Ágnes, — felelt a fehérhaju csöndesen.

— Azt hittem, hogy szeretsz bennünket és érdeklődöl a sorsunk iránt.

— És most, mert nem úgy beszélek, amint szeretnéd, mert nem tanácsolom, hogy fejjel menj neki a falnak, hát most már mindennek vége.

— Vannak pillanatok, amikor azt hiszem, hogy nem is tudod, miről van szó?

— Édes istenem, hiszen éppen ötször mondottad el egymásután és mind az ötször azt feleltem, hogy bocsáss meg, mert ez a legnemesebb, legillőbb és végre legokosabb dolog, amit tehetsz.

— És tűrjem, hogy az az asszony továbbra is csalja a fiamat?

— Bizonyos vagy benne, hogy megcsalta?

— Nem; de azon az úton jár... Itt van kezemben egy levele, elfogtam . . . Holnap már ki tudja . . .

— A holnap az Isten kezében van.

— Az Isten messze van, de én itt vagyok és én veszem kezembe a holnap sorsát.

— Ne beszélj így, kérlek.

— Igaz, elfelejtettem, hogy te vallásos vagy. Bocsáss meg, kérlek. Nem szeretek benső, igaz érzéseket bántani. Neked pedig benső, igaz, nagy érzésed a vallás . . .

— Igen. Hiszek, rendíthetetlenül hiszek az örök Irgalomban.

Aztán hirtelen elmosolyodott, mert nem volt természetében a pátosz.

— Egyébben aztán nem is igen hiszek. A kegyetlenségen kívül minden mást meg tudok bocsájtani.

— Még a hazugságot, a becstelenséget, a hűtlenséget is . . .

Az asszony mereven maga elé nézett egy percig, aztán lassan, elgondolkozva mondotta:

— Azt is.

— No, hát akkor . . .

Ágnes ajkán valami nagyon keserü, nagyon kemény mondás lebegett, de a fehérhaju asszony hirtelen karjára tette kezét.

— Csöndesen, édesem! Mi, akik mindig tisztességes asszonyok voltunk, megengedhetjük magunknak az irgalom és könyörület fényűzését a bűnösökkel szemben.

Ágnes hallgatott és lenézett az utcára, aztán hirtelen visszafordult.

— Nos hát, én nem tudok belétörődni abba, hogy a fiam azzal a gyalázatos teremtéssel éljen.

— Az imént még azt mondottad, hogy csak készül a hűtlenségre.

— Elég, ha gondolatai már tilos utakon járnak.

— Ugyan, a gondolatok? . . .

Az öreg asszony megvetőleg legyintett kezével, mintha valami könnyü, szelíd gúny is átfutott volna arcán.

— Gondolatok? Érzelmek? Kire tartozik mindez? Ki felelős azért, ami a lélek bensejében történik. Felelősek csak a tetteinkért volnánk, ámbár ha jobban meggondoljuk a dolgot . . .

— Nekem oda kellene menni a menyemhez és bíztatni, hogy csak menjen előre azon az úton, ame-

lyen elindult. Te ugyebár így tennél az én helyemben?

— Nem. Én a te helyedben odamennék ahhoz a fiatal teremtéshez és azt mondanám neki: Gyermekem, nézz a szemem közé, mintha édesanyáddal állnál szemben. Ne hidd, hogy a hajam a boldogságtól lett ilyen hamar fehérré. Nekem is megvolt a magam küzdelme, vívódása, harca, az én lelkemet is megsebezték az éles kövek, és az én szívem is sokszor zokogott, kínosan, keservesen a jogai után. Ám hidd el, gyermekem, hogy a rossz napok is éppen úgy elmulnak, mint a jó napok. Az ember mindennap talál egy új fehér szálat a hajában és mindennap temet egy álmot, ábrándot, kívánságot a szívében. Lassanként egyedül maradunk a lelkiismeretünkkel. És jaj annak, aki rossz társaságban marad. Az ember háborúságban élhet az egész világgal, de békében kell élnie önmagával. Azok a kívánságok, vágyak, szenvedélyek, amelyek most olyan nagyon kínoznak, elmúlnak, ellenben nem múlik el a szégyen, a gyötrelem, a fájdalom. Itt állok, megfogom a kezedet és úgy legyen hozzám az Úristen irgalmas, mint amilyen igazán szólok hozzád, nincs a világon férfi, — érted, egyetlen egy sincs, — aki megérdemelné, hogy miatta megalázzuk magunkat.

Csönd volt egy pillanatig, aztán megint a fehérhaju asszony beszélt.

— Nem akarsz megbocsátani?

— Nem.

Fakó volt az arca, de elszánt és kemény a hangja, amikor folytatta:

— Elmegyek a fiamhoz és átadom neki ezt a levelet. Aztán cselekedjék, amit akar.

A fehérhaju asszony szomorúan nézte barátnőjét. Látszott rajta, hogy habozik, vívódik, vergődik, de aztán mégis csak felállt:

— Hallgass reám egy percig. Fájdalmat fogok neked okozni, de meg akarom menteni azt a fiatal teremtést. Mikor férjem halála után íróasztalát átnéztem, az egyik fiókban egy csomó levelet kaptam, íme, itt van mind egytől-egyig.

Felállt, s a karperecén csüngő kulccsal kinyitott egy kis ódon szekrényt. Mikor Ágnes a levélcsomagot meglátta, halálravált arccal tántorodott hátra, a másik asszony hozzásietett, átkarolta és leültette.

— Ugyan, hiszen már tizenöt éve tudom. Tizenöt év, ez maga az örökkévalóság! És ha tudtam a fájdalom első óráiban magamon uralkodni, csak nem hiszed, hogy most akarok valami romantikus leszámolási jelenetet rögtönözni. Igaz, hogy az első időkben rettenetesen szenvedtem. Nagyon szerettem az uramat és te voltál a legjobb barátném... De hiszen ez már mind a multé. Az én szegény uram elköltözött és haragom bizonyára nem vádolta őt az örök bíró előtt, ha könnyeim, fájdalmam akaratom ellenére is vádlói voltak, azért bocsánatot kérek tőle. És ne hidd, hogy irántad egyebet érzek szánalomnál. Elolvastam a leveleidet... Azokat is,

amelyekben vívódol, vergődöl, habozol, azokat is, amelyekben diadalmas, boldog ujongásod van festve, s azokat is, amelyekben a szégyen, a megaláztatás köntösében kolduskent jelensz meg a férfi előtt. Mikor már könyörögnöd kell a szerelem alamizsnájáért és könyörgésed süket szívhez szól. Arra gondoltam, hogy minden bűnt levezekel egy ilyen síró, kolduló, gyötrelmes levél. Hogy szenvedhettél, míg megírtad, mert te alapjában véve nagyon büszke és gőgös vagy. Ám a legjobb, legnemesebb férfi sem engedi el a nőnek a megaláztatás keserűségét és mindig ő bünteti meg azt, aki miatta vétkezett. A gyász után egy évig távol voltam, amikor visszajöttem, nem tudtam rád haragudni, csak sajnáltalak. Most pedig íme visszaadom leveleidet. Légy könyörületes és ne gyűlölj ott, hol részvétre és jóságra van szükség.

Ágnes halkan zokogott, szólni, mozdulni nem bírt. Az őszhaju asszony csitítgatta.

— Ne légy gyermek!... Öregek vagyunk s ez már mind a multé. De hát mi értelme volna a szenvedésnek, ha az árán jobbakká, erősebbekké és nemesebbekké nem válunk? Menj, édesem és odahaza majd égesd el ezeket a sárga leveleket. De útközben nézzél fel ahhoz a bolondos fiatal asszonyhoz és beszélj hozzá, mintha édesanyja volnál. Addig hadd legyen a kezedben ez a kis csomag, jobban, szebben tudsz majd szólni, ha nálad lesz. Aztán dobd bele a tűzbe az egész ostobaságot és igérjük meg egymásnak, hogy nem beszélünk többé róla soha, soha.

György úr.

György úr körülbelül hat hónapig legkedvesebb és legdédelgetettebb tagja volt a Sárkány-familiának. Róla beszélt Sárkány úr Sárkányné őnagyságával, ha fölkelt, az ő dolgait tárgyalták ebéd, vacsora, séta közben, róla beszéltek ama ritka és különösen szerencsés pillanatokban, amelyben György úr nagylelkűen megengedte mamájának, hogy egy kicsit szórakozzék, színházba vagy koncertbe mehessen.

Az emberi jellemtelenség és hitványság mélyen elszomorító. En is elszomorodom hát, mikor ki kell jelentenem, hogy György úr semmiféleképpen sem volt méltó arra a kitüntető figyelemre és gyöngédségre, amellyel Sárkány úr és neje elárasztották. Legutolsó és leghitványabb perfidiájáról csak később beszélek, most elég legyen annyit mondanom, hogy György úr, aki körül az egész háztartás forgott, akinek kedvéért és nevében szegény Sárkányék minden áldozatra, minden önmegtagadásra képesek voltak, — György egyáltalában nem is élt, csak

úgy jelezte jövetelét körülbelül egy félesztendő múlva.

Ezzel szemben, hogy még nem is mutatta magát, annyit fontoskodott és beszéltetett magáról, mintha legalább is ő volna D'Annunzio, a reklámpoéta, vagy Caruso, a reklámtenorista. Amint e kiváló szellemek elveszettnek tartanak minden napot, amelyen nem beszéltetnek magukról, akként György sem tűrt meg maga mellett semmiféle konkurrenst. „Pusztuljatok régi telepesek", — mondta a római foglalók gőgös hangján és Sárkányné, aki különben igen jó és takarékos gazdasszony volt, oda se nézett, mikor Zsuzsi egyik drága vázáját szemeláttára széttörte. Oda se nézett, mert sokkal komolyabb probléma gyötörte, még nem tudta egészen biztosan, hogy György, György legyen-e, vagy talán mégis inkább István vagy András?

György azonkivül, hogy Sárkányné jellemét alaposan kiforgatta eredeti mivoltából, Sárkányon is nagyot változtatott. Először is felmondatta vele a gyönyörü szép lakást, mert északi oldalon feküdt és György állitólag a napot szerette. György ugyan erről eddigelé nem nyilatkozott, de Sárkány úr és neje szó nélkül megértették parancsát.

Sárkány László különben egyike volt a legőszintébb és legbecsületesebb férfiaknak, de mihelyt György úr bejelentette, hogy jönni fog, megváltozott. Addig vígan mesélgette gyermekkori csinyjeit s egyik hőstettére különösen büszke volt. Arra,

hogy ötéves korában a második emeletről lebukott. Aztán jöttek a diákkori kalandok, a tanárok megtréfálása, Sárkány László szivesen mulattatta ismerőseit, meg barátait ezekkel az apróságokkal, de az utóbbi időben hallgatott, ha ilyesmi szóba került, sőt mikor a felesége egyízben nagyon unszolta, hogy mondja el, mint volt a dolog Torma tanár urral, Sárkány haragosan összeráncolta szemöldökét és fejét rázta.

Hazajövet aztán megmagyarázta az asszonynak.

— Ennek az ostobáskodásnak vége. Ha György megtudná, hogy milyen haszontalan fickó voltam odahaza meg az iskolában, nem hallgatna reám és nem tudnám rendre és fegyelemre szoktatni.

Sárkányné is belátta, hogy György érdekében jó lesz a diákcsinyekkel hallgatni, Sárkány azonban még tovább ment, apai kötelességének tartotta, hogy teljesen megtagadja multját s megfeledkezvén az intőkről, amelyekkel kedves szülőit minden harmadban megörvendeztette, így szólt:

— Én mindig tiszta jeles voltam. A tanáraim, mint az iskola díszét emlegettek. De ki is tekerem a fickónak a nyakát, ha egy kettőst mer hazahozni.

Sárkány különben csak akkor volt ilyen hős, ha kedves neje nem hallotta. Odahaza csak lírai hangon mert Györgyről beszélni, mert Györgynek egyik nagy bűne volt, hogy példás családi életet élő szülőit folyton összeveszítette egymással.

Igy például, ha a fegyelemről volt szó.

— A fiut szigoruan kell fogni, — mondta Sárkány összeráncolt homlokkal. — A legkisebb kihágást nem tűröm el.

Sárkányné erre rögtön kijelentette, hogy az ő gyermekére senki rá nem teszi a kezét.

— Különben, — fejezte be, — könnyü hősködni egy szegény, ártatlan, kis gyermekkel. Ha legénykedni akarsz, üssél meg egy huszártisztet, értetted?

György, miután alaposan felforgatott mindent, miután újra rendeztette a lakást, miután lefoglaltatta magának a legszebb és legnaposabb szobát, egy szép napon végre is elhatározta, hogy személyesen teszi tiszteletét. A nagy nap előtt azonban Sárkányék hazahozatták a királyi kelengyét. Minden darabon ott volt a neve kihímezve: György. Sárkányné még az ötágu koronát is odahimeztette a név fölé, bár ez ellen Sárkány kissé tiltakozott.

— Mit, — pattant fel az asszony haragosan, — te nemes ember vagy s így Györgyöt megilleti a korona.

— Igen, de, de ilyen csöppség . . .

— Ha csöppség is, majd nagy ember lesz belőle, aztán a katonaságnál nagy előnyére lesz a nemesi címer.

Sárkány úr erre kissé bamba arcot vágott. Férfiui durva logikával bajos is volt megérteni, hogy mi köze van a gyermekkelengye intim darabjainak a katonai pályához, de Sárkányné türelmetlenül vont vállat.

— Te mostanában a legegyszerűbb és legkéz-

zelfoghatóbb dolgokat nem érted meg, pedig olyan okos ember vagy. Mondd csak, mit gondolsz, jól állna Györgynek a huszáruniformis?

Sárkány László erre már határozottan igenlő választ adott, még pedig teljes meggyőződéssel.

György úr egy szép napon csakugyan megérkezett és ekkor követte el a már jelzett gaz és hallatlan perfidiát. György galádul és hitványan megcsalta szülőit, György — nem is volt György, hanem Piroska.

A nagy csapás Sárkánynét sokkal jobban összetörte, mint az urát. Az anya, aki eddig mindig védte Györgyöt, aki minden hibájára talált enyhítő körülményt, most csak ennyit mondott:

— Istenem, de szerencsétlen vagyok!

Sárkány úr azonban hamar összeszedte magát:

— Kedvesem, — fordult feleségéhez, — ne legyél gyermek. Ha jól megfontoljuk a dolgot, nem is történt semmi baj. Sőt, ha még alaposabban megfontoljuk, örülnünk kell, hogy így van a dolog. A leánygyermek jobb, engedelmesebb, kedvesebb, legalább, ha esténként fáradtan hazajövök, nem egy vásott fickót kell majd fegyelmeznem, hanem egy kedves, szelíd kis leánnyal fogok majd enyelegni és foglalkozni.

— Igen, igazad van. Add ide egy kicsit Piroskát, ő szegény nem tehet róla, hogy György becsapott bennünket.

— Vigye el az ördög Györgyöt, ne is gondolj

reá többet. Csak ez a monogrammos kelengye ne volna, ki fognak nevetni bennünket.

Sárkányné egy percre félrefordította fejét.

— Nem, ne félj, látod, egyszer egy szomoru percemben, mikor egyedül voltam, eszembe jutott, hogy hátha György nem lesz György. És akkor rendeltem egy másik kelengyét is, név nélkül, egyszerüet, azt hittem . . . úgy reméltem, hogy majd egy szegény gyermeknek ajándékozom. Most előveheted . . .

— Persze, hogy elővesszük, ezt a sok cifra lomot meg elajándékozzuk.

— Nem, azt nem akarom . . . Aztán, tudod, hátha György nem is olyan rossz, mint hisszük . . . Elismerem, hogy nagy fájdalmat okozott nekünk, de talán nem is tehet róla . . . Aztán meg Györgynek lehetnek hibái, lusta, késedelmeskedő, de nem jellemtelen. Hidd el nekem, hogy nem az . . . És ha egyszer, később, beváltja a szavát és eljön hozzánk, megmutatjuk neki a kelengyét: látod, rossz fiu, milyen régen és milyen nehezen vártunk mi téged.

Olga asszony meséje.

A férfiak, — kezdte Olga asszony, — valóban a világ legsajátságosabb teremtései. Hogy ők meg mi rólunk mondják, hogy titokzatos, megfejthetetlen lények vagyunk, ennek az az oka, mert ők tartják kezökben az irodalmat. Ne kacagjon kérem, a penna igen nagy hatalom, ha mi írnánk regényeket és verseket, mi epednénk a bűbájos, megfejthetetlen talány után, mi átkoznánk a hűtelen, hazug teremtést, akinek neve férfi.

Igen, higyje el, így van. Ők foglalkoznak velünk, megfigyelnek minket és mi csak médiumok vagyunk. Ha mi vennénk kezünkbe tollat, éppen olyan sok érdekes és rosszakaratu hazugságot mondhatnánk róluk, mint amennyit ők írnak és írtak már asszonyokról.

Hogy a magam dolgával erősítsem állításomat, itt van például az én férjem. Tudja, hogy szerelemből lettünk egymásé és egybekelésünknél a modern házasságok bázisa, a spekuláció, ki volt zárva. Szerelmesek voltunk egymásba mindig, a házasság

után talán még erősebben és hiszi-e, nem-e, volt egy idő, midőn anélkül, hogy szívünk érzelme változást szenvedett volna, mindaketten felette boldogtalanoknak éreztük magunkat és lelkünkben nem egyszer föltámadt a szabadulás gondolata, holott szilárd meggyőződésem, hogy az elválást egyikünk sem bírta volna el egy végzetes lelki katasztrófa nélkül.

Tudja, hogy én is olyan modern leány voltam, mint a többi. Én is azt hittem, hogy az élet a zsúr, a bál, a jég, a színház miatt van csupán. Nagyon szerettem mulatni, táncolni, elkábulni a zajban, a fényben, a csillogásban, gondolom egy kicsit üres volt a lelkem, azért szórakoztatott ez a sok léhaság. Vezeklésem az, hogy mikor már semmi örömöm sincs benne, mikor már józan fővel és érett szívvel látom mindezen dolgoknak haszontalanságát, tovább kell folytatnom, mert . . . de hiszen éppen erről szól az én mesém.

Mint fiatal asszony folytattam az én leánykori életemet. Hozzászoktattak, hogy az ember mindenütt jól érezheti magát, csak éppen az otthonában nem. Ha az ember pár évig állandóan mulatságból mulatságba, zsúrról színházba, vagy bálba rohan, mindenütt nagy embertömeg közé, hol ő a kiválasztottakhoz tartozik, akit ünnepelnek, akinek hódolnak a férfiak, akinek diadalait irigy és sóvár szemmel nézik a többi nők, mondom az ember, — különösen ha az ember húsz éves leány, — elhiteti magával, hogy ez az élet és igen igen elcsodálkoznék,

ha egy varázsló szellem fölfedezné előtte mindezeknek a dolgoknak hiu ürességét.

Nagyon szerettem az uramat, de képtelen voltam kedvéért ezzel az élettel szakítani. Ő nem is követelte tőlem azt szóval soha. Sokkal jobban szeretett engem, sokkal inkább becsülte magát, mintsem féltékenykedéssel alázott volna meg engem, a feleségét. Talán a szó közönséges értelmében nem is érezte a féltékenységet, de lelkében nagyon szenvedett az én életmódom miatt. Hűségesen robotolt mellettem a zsúrokon, bálokon, holott szíve mélyéből gyűlölte az embersokadalmat s a tánchoz abszolute nem értett. Ez volt a dologban a legkellemetlenebb.

Jól emlékszem: mindig ott ült egy sarokban és nézte, mint röpülök én az őrült sokadalomban valamelyik feketefrakkos figura karján, a zene bátorít, biztat bennünket, mintha arra való volna, az egész komédia, hogy attól a csöpp józan észtől megfosszon bennünket, mi a gondviselés jóságából számunkra jutott.

Egy ilyen őrületes röpülés alkalmával, bizony én nem tudom, hányadik túrnál, az uramra néztem. Ott ült rendes helyén, de sohasem láttam arcát ilyen szomorúnak, szemét ilyen kétségbeesettnek, mint e percben. Látszott, hogy minden erejével fékezi magát, hogy elkeseredése hangosan ki ne törjön. E pillanatban világosan állt előttem a szerelmes férfilélek gyötrődése, aki tehetetlenül, némán kénytelen nézni, mint ölelik át az ő asszonya dere-

kát idegen férfiak és követik el vele szemben mindazt a sok bizalmaskodást, amely szentesített társadalmi törvények szerint bálban zeneszó mellett szabad. A férfi, aki szívét, nevét adta az asszonynak, némán kénytelen mindezt tűrni, hiszen nem teheti magát nevetségessé és nem alázhatja meg nejét.

Ebben a pillanatban oly világosan állt előttem az egész mulatság léhasága, ostobasága, üressége, hogy bámultam, miként tudtam valaha örömöt találni benne? Az uram fáradt, szomoru arcát néztem és hirtelen abbahagytam a táncot. Mintha valami nagy bűnt követtem volna el az imént és folyton ezeken a mulatságokon, hol mindig idegen férfiak vettek körül, akik között meg tudtam feledkezni annak az embernek martiromságáról, kit szerettem, ki engem szeretett.

Odamentem az uramhoz és kértem, menjünk haza most, azonnal, gyorsan. Lelkemben szent fogadást tettem, hogy lemondok ezekről a léha ostoba élvezetekről, amelyek oly nagy szenvedést okoztak annak az embernek, aki legközelebb állt szivemhez. De fogadalmamat, lemondásomat nem mondtam el neki. Volt bennem annyi hiúság és büszkeség, hogy követeltem tőle, fedezze föl és méltányolja ő maga saját jószántából az én áldozatomat. Mert minek tagadjam, nehezemre esett a lemondás, ha elmém be is látta e dolgoknak üres hitvány voltát, mégis vágyakoztam utánuk.

De hősiesen ura voltam magamnak. Egyszerüen kerültem a mulatságokat, mert nem éreztem

magam elég erősnek a sátán kisértésével szemben. Egyszer azonban mégis kikerülhetetlen volt, hogy szembe nézzek a veszedelemmel. Férjem maga jelentette ki egy meghivóra: „innen lehetetlen elmaradnunk".

Férjem nem volt mellettem, mikor az első gavallérnak kijelentettem, hogy rosszul érzem magam és nem fogok táncolni. Sokkal ünnepeltebb asszony és jobb táncosnő voltam, mintsem ez a hír pár pillanat alatt el ne terjedt volna a teremben. Az udvaromhoz tartozó gavallérok közül egypár kifejezte sajnálkozását, de aztán végre is annyi sok szép asszony és fiatal leány volt a bálban, — tovább mentek és hamar megvigasztalódtak, rövid idő múlva már teljesen egyedül maradtam.

Ekkor jött be a férjem. Csodálkozva, bámulva nézett reám, látván, hogy ülök. Az ajkán kérdés lebegett, de látva udvarlóimat más asszonyokkal keringőzve, nem mondta ki a kérdést! Azt hittem, most fogom meghallani hálatelt nyilatkozatát, amiért ily nagy áldozatot hozok érte, de nem szólt semmit. Némán ült mellettem, egyszer csak gyöngéden megszorította a kezemet. Azt hittem, ez a hálakifejezés és megvallom, kevésnek találtam az áldozathoz képest. Föltünt különben, hogy percről-percre idegesebb és levertebb, óh nem ilyen estéről álmodtam én, mikor lemondásom jutalmát vártam tőle! Végre éjfél felé kelletlen hangon indítványozta, hogy menjünk haza.

A kocsiban csak vártam, hogy beszélni fog, de

némán, mozdulatlanul ült helyén. Végre magam is nyugtalan lettem s meglehetősen ingerült hangon fordultam hozzá:

— De hát mi a baja?

— Szemrehányást teszek magamnak, — felelt bosszusan, — hogy magát oly sokáig otthon tartottam, már mindenki megfeledkezett róla. Képzelem, milyen kellemetlen estéje lehetett, mikor senki sem közeledik feléje.

Szent Isten, hát ez az ember azt hiszi! . . . Megnémultam az ámulattól. Meg aztán beláttam, hogy jóizlésü asszony csak hallgathat ilyen esetben, mert minden magyarázat bosszantóan nevetséges, olyanforma, mint mikor a vén leány bizonyítganti kezdi, hogy férjhez mehetett volna, mert volt kérője, de ő nem akart asszony lenni. Lehet, hogy igaza van és csak a velünk született rosszakarat az, mely ilyenkor mosolyogni kényszerít. Mindegy. Okos asszony sohase adjon szánakozó mosolyt a férfi ajkára, inkább tűrjön, hallgasson és viseljen megadással mindent, még az igazságtalanságot is.

Hiszen végtére is nem olyan nagy dolog az egész. Mikor egyedül maradtam, egy kicsit sírtam amiatt, hogy akiért áldozatot hoztam, észre sem veszi, méltányolni sem tudja. Visszavonultságom előtte nem lemondás, hanem kénytelen dolog volt. De aztán a következő mulatságon elégtételt vettem magamnak. Még csak azt akarom elmondani, hogy férjem úgy drukkolt mellettem, mint egy gardirozó mama. Elvisznek-e? Nem-e? S mikor az első frak-

kos figura meghajlott előttem, megkönnyebbülten sóhajtott föl és arcán a boldog mamák mosolya játszott. Még egy darabig nyugtalankodott, de mikor látta, hogy körülrajonganak, megint a régi lett. Ott ült fáradtan, szomorúan, szívében eltitkolt féltékenykedéssel, én pedig röpültem tovább idegen férfiak karján, bár már semmi gyönyörüségem nem telt benne, szívesen húzódtam volna oda a sarokba az uram mellé, hogy megvigasztaljam. De tudtam, hogy a szomorúság azon, hogy idegen férfiakkal vagyok, sokkal kisebb, mint lenne az a kétségbeesés, hogy idegen férfiaknak már nem kellek. Haragszik a mulatságomért, de fájna neki elhagyatottságom, féltékeny reám, de talán meghalna a fájdalomtól, ha rajta kivül senki sem törődnék velem.

Márta szerencséje.

Márta kisasszonynak szép szőke haja és kék szeme volt, egyéb szépség azonban nem is volt rajta.

Az arca keskeny, halovány és szomoru, mint szokott lenni az olyan leányoké, kiknek a sors nagyon szép, ragyogó mamát adott.

Ne tessék rosszat gondolni a szegény Berkesnéről. Berkesné életének felét szívesen föláldozta volna, ha ragyogó szépségét átadhatja valamiképpen sovány, gyönge kis leányának. Oh milyen boldogtalan is volt ez a szép anya, ki férje halála után nem akart asszony lenni, csak anya. Kihalt lelkéből minden női hiúság és vad, sóvárgó, emésztő szeretettel vette körül az ő egyetlen, kis vézna gyermekét. Rajongásában, izzó szeretetében oly nagy volt az erő, hogy néha azt képzelte, ez a korlátlan, szinte félelmesen nagy érzés még széppé is varázsolhatja a kis Mártát. Ha társaságba vitte leányát, le nem vette tekintetét róla, azt képzelve valamiképpen, — hogy szeretetének forró ereje, tekintetének hízelgő bálványozása meglátszik majd a kis leányon és a

többiek, az idegenek, a rosszak is úgy látják majd maguk előtt, mint ő. — Szuggerálni akarta a fiatalembereknek a tetszést és kétségbeesett küzdelmeinek csak az lett a vége, hogy őt, a szép, a hódító, diadalmas asszonyt rajongták körül, a kis Márta megint csak szomorúan, elhagyatottan ült helyén.

Soha nő többet nem szenvedett ennél a boldogtalan asszonynál, ki még saját szépségét is szívesen elpusztította volna, ha leányának használ vele. De mit tegyen? A férfiak, kiket leánya vőlegényének szemelt ki, egymásután kérték meg az ő kezét. Hiába beszélt nekik Mártáról, azzal a rajongással és szeretettel, melynek nagyságát önmaga sem ismerte teljesen. Pedig annyi szépséggel ruházta föl leányát, minővel egy izzó fantáziáju poéta csak kedvesét szokta dícsérni. Mind nem ért semmit. A rajongás, a forró szeretet kitörése alatt, csak az ő csodálatos szépsége lett még nagyobb. Őtet szépítette meg az anyai szeretet és az anyai szenvedés, Márta maradt tovább is halovány, fáradt és szomoru.

Gyűlölte, útálta a férfiakat, kik utána bolondulnak és a leányát semmiképpen sem bírják szépnek találni. Meg volt róla győződve, hogy mindnyájan gonoszak, kislelkűek, nyomorultak és szívtelenek. Azonfelül még ostobák és vakok is. Ah, ha az ő szemével látnák Mártát, a kis leány lába elé borulna az egész férfivilág és ő diadalmas királynőként válogathatna rabszolgái között.

Minden sikertelen kísérlet után nagyobb lett dühe és gyűlölete. Mikor a harmadik vőlegény-jelölt

is az anya kezét kérte meg, Berkesné, ki erős és egészséges volt, mint minden igazi szépség, ideges görcsöket kapott és úgy feküdt pamlagán mozdulatlanul, míg leánya forró, keserü könnyei hullottak arcára, kezére . . .

Most már nem látott egyebet a férfinemben, mint egy lelketlen csőcselékhadat és ideges gyűlölete néha ostobaságokat is mondatott ezzel a mindenképpen józan, korrekt úri asszonnyal. Azon délután ugyanis, amikor Tamásy Sándor meglátogatta és újra előhozta a régi dolgot, szenvedélyes, remegő hangon könyörögve meghallgattatásáért, Berkesné rideg hangon félbeszakította:

— Nem, hallani sem akarok róla, míg Mártát férjhez nem adom!

Tamásy Sándor öt esztendő óta járt a szép özvegy házába. Hűséges, nem a világból való lovagszerelemmel imádta a szép asszonyt. Az asszony — bár maga előtt is tagadni akarta — igaz szívvel viszonozta ezt a regényes szerelmet. Mikor a férfi először megkérte kezét, megijedt szívének viharos dobogásától, de erőt vett magán és mosolygás alá rejtve zavarát, azt felelte:

— Majd előbb Mártát adjuk férjhez.

A kis leány ekkor tizenhárom éves volt és Tamásy kétségbeesve nézett Berkesné szemébe, ki biztatólag mosolygott reá és kedves kacérkodással vonta föl vállát:

— Négy-öt év. Hát olyan nagy idő az! Várakozni fogunk, annál édesebb lesz majd a boldog-

ság. Vagy talán attól fél, hogy én akkorára megcsunyulok! . . .

Tamásy annyira szeretett, hogy szerelmében elveszett ereje az ellentmondásra. Csak könyörögni, kérni tudott, de a szép asszony mindig kitért a határozott válasz elől.

Most ötévi kínos várakozás és epekedés után ridegen szemébe vágta:

— Nem! Hallani sem akarok róla, míg Mártát férjhez nem adom.

A férfi fölugrott helyéről, oly dühös, indulatos harag forrt szívében, hogy ott kellett hagynia az asszonyt, mert különben nem állja meg szó nélkül és keserü, kíméletlen beszéddel könnyít a lelkén. Kirohant a kertbe. Az asszonyra, kit szeretett, nem bírt két percnél tovább haragudni, de annál jobban gyűlölte Mártát, ezt a sápadt, vértelen kis teremtést, ki öt év óta áll útjában boldogságának és útjában fog állni talán az idők végtelenségéig, hiszen senki sem akar ránézni, ami természetes is ilyen anya mellett.

És képzeletében föltünt Berkesné ragyogó, erős asszonyi szépsége és indulatosan mormogta:

— Az a kis halvány féreg, az a sápkóros gyerek . . .

Egyszerre halk zokogás ütötte meg a fülét. Önkéntelenül is meg kellett állnia, úgy a szívébe nyilalott. Ilyen fájdalmas, keserü hangot még nem hallott életében. Igy nem az elveszett, hanem a soha

meg nem ismert, föl nem talált boldogságot siratja az ember.

A nagy tölgyfa alatt ült egy fehérruhás leány. Lehajtotta fejét, az arca el volt torzulva a fájdalomtól. Kínos, fájdalmas sírása egyre jobban tépte, marcangolta a férfi szívét. Mit sirat ez a leány? A szépséget, az örömöt, a szerelmet, a női diadalt, amiben soha sem volt része . . .

Tamásy odalépett a leányhoz és gyöngéden megfogta a kezét:

— Márta!

A leány nagyot sikoltott, felszökött és el akart szaladni, de Tamásy gyöngéden átfogta derekát és szelíden, barátságosan vígasztalgatta:

— Márta, édes kis gyermekem . . .

A leány indulatosan vergődött a férfi karja közt, szabadulni semmiképpen sem bírt, hát könynyektől fojtott hangon mondta:

— Bocsásson el . . .

Tamásy mély megindulással simogatta a leány szőke haját, bizonyos meglepetéssel konstatálta, hogy milyen selymes ez a puha, ez a szőke hajkorona. Márta fölnézett rá, a férfi félrefordította fejét, soha sem látott még ilyen gyönyörü szempárt, mint ezé a kis lányé:

— Mondja kis Márta, mi bántja olyan nagyon? Látja velem beszélhet nyiltan, őszintén.

A lány ideges rémülettel sikoltott föl:

— Nem, nem . . . magával nem, soha . . .

A férfi úgy érezte, mintha egyenesen a szívébe

vágott volna valaki. Jóságos Istenem, ez a lány! De nem! Őrültség, lehetetlen . . .

A leány pedig már nem bírt tovább hallgatni. Elég soká hordozta magában az emberfölötti gyötrelmeket. Vannak az ember — különösen a nagyon zárkózott természetü ember — életében pillanatok, mikor a falaknak is kikiabálja emésztő, gyötrelmes titkát. Mert a lélek nem bírja tovább viselni a terhet.

— Nincs én nálam szerencsétlenebb teremtés. Ne szóljon semmit, nincs, nincs . . . Én jól tudom, hogy mit akar a mama . . . De én nem akarok soha senkit . . . Igy akarok elpusztulni, minél előbb, annál jobb . . . Hogy a mama akarja, azt értem, de hogy magának is útjában vagyok, hogy maga is . . . nem bírom tovább, belehalok . . .

És megeredt könnyeinek forró zápora, a férfi mindenképpen csitítani akarta, de nem bírt vele. Kétségbeesett; görcsös zokogásának minden hangja éles tőrként fúródott szivébe. Ezt az erős férfit valósággal az ájulás környékezte, reszketett a bútól és fájdalomtól, a lány minden szenvedését százszorosan átérezte. A nagyon becsületes, nagyon jó, tiszta szivü férfiak képesek csak ennyire szenvedni, ennyire gyötrődni. A leány meg mintha eszét vesztette volna, minden csillapításra ezt felelte:

— Nem bírom tovább, nem bírom . . . meg akarok halni, meg akarok halni . . .

— Márta, édesem . . .

Erre a hangra, melyben már nemcsak részvét és fájdalom volt, hirtelen fölnézett a leány. Nagy

kék szeme kitágult, mintha a mindenséget akarná magába befogadni. Vékony kis arcocskája átszellemült valami kimondhatatlan édes, szomoru mosolygástól. Tamásy ámulva nézte.

Hogy megszépült!

Ami azután következett, arra sohasem emlékezett tisztán sem akkor, sem később. Töredezett szavakat rebegett a karjában remegő leányhoz. Szerelmi vallomás volt-e az, vagy fájdalmas búcsúzkodás, a jó Isten tudja? Egyszer csak érezte, hogy Márta átfogja nyakát vékony, leányos karjaival és a mámoros boldogságtól magán kívül suttogja:

— Igaz, igaz? Szeret engem? Engem szeret?!...

A férfi lehajolt és megcsókolta a leány ajkát, ebben a pillanatban minden másról megfeledkezett, csak abban gyönyörködött, hogy mennyire megszépíti ezt a gyermeket a boldogság.

Csak odahaza tért magához. Világosan látta, hogy gazságot cselekedett. Mit szól majd Berkesnének?

Talán ezt mondja:

— Hogy megnyugtassam a leányodat, egy kis szerelmes komédiát rögtönöztem neki. Most menj és magyarázd meg a szerencsétlen gyermeknek, hogy játék volt, tréfa volt . . .

De vajjon csakugyan játék volt-e?! Nagyot dobbant a szíve. Nem akart felelni erre a kérdésre. Előtte lebegett a Márta boldogságtól sugárzó, megszépült, földerült arca és úgy magában mondta:

— Mégis csak nagy dolog valakit boldoggá tenni . . .

És az asszony? Izzó homlokára szorította kezét s úgy járt föl s alá szobájában. Egy óra múlva levelet hoztak, már a borítékon megismerte Berkesné írását, remegő kézzel tépte föl a levelet:

Kedves barátom!

Márta elmondott nekem mindent. Sírt karjaimban, de a boldogság könnyét ontotta. Minden jól van úgy, ahogy van. Nem kérem öntől, hogy tegye boldoggá Mártát, mert úgyis tudom, hogy ön jó és becsületes ember. Mindent megértettem és áldom a jó Istent, hogy úgy történt a dolog. Gyermekem mégis drágább volt előttem mindennél és ha eljön hozzánk, nyugodt szívvel adja önnek anyai áldását Berkesné.

A férfi mélyet, nehezet sóhajtott, aztán szomorúan lehajtotta fejét:

— Az asszonyok mégis mindenképpen különb teremtések, mint mi . . .

Három hét mulva már meg is volt Tamásy Sándor és Berkes Márta eljegyzése. Berkesné halványan, de boldog mosollyal nézte a Márta ragyogó arcát. Tamásy félve pillantott az asszony arcára, szép, nagyon szép volt, de volt valami különös szomorúság a szépségében, mintha éppen búcsúzkodni akarna tőle.

Tamásy a csillagos nyári éjszakában hazafelé

tartott. Ujján ott ragyogott a karikagyűrű, egypár pillanatig elkomolyodva nézte, majd hirtelen fölvonta vállát.

— Hogy őszinte vallomást tegyek magamnak, én bizony nem így képzeltem ezt a dolgot. De ha így történt, vigyen el engem az ördög, ha búsulok miatta.

Amit nem lehet megbocsátani.

Márta asszony sápadtan nézett maga elé. Az arca fehér volt, de szemében nem szomorúság látszott, inkább valami kemény, merész elhatározás. Mikor az ura ötödjére kezdte mesélni, hogy az idén miként csöppent ki megint a fizetésjavításból, az asszony idegesen vágott közbe:

— Ej, mirevaló mindez, lamentálással úgy sem segíthetünk a dolgon.

Márta jó, hű, szerető feleség volt, de mint a legtöbb asszonyban, benne is élt egy kis kegyetlenség azzal a férfival szemben, kit szerencsétlennek, elhanyagoltnak, mellőzöttnek látott. Vagy röviden: aki nem bír érvényesülni. Az asszony a sikertelenséget, a gyöngeséget bocsátja meg a legnehezebben. Az Uristen mindig tudja, mit cselekszik, de soha sem tudta olyan jól, mint mikor a szegények, a szenvedők, a gyámoltalanok megváltását férfiemberre bízta, mikor szerelmetes fiát férfialakban bocsátotta le a földre. Az asszony hamar megindul, hamar ellágyul a szenvedés láttán, ámde szerete-

tébe, szánalmába, megindulásába mindig egy kis lenézés vegyül. Az csengett most ki Márta asszony hangjából is, holott szerette az urát és ha azzal megy haza, hogy kétszáz forint fizetésjavítást kapott, biztosan diadalmas hős gyanánt ünnepli.

Bántani most sem bántotta, ennél sokkal jobb érzésü teremtés volt, de az ebédnél kissé kurta mondatokban felelt. Látszott arcán, hogy erősen töprenkedik valamin. Mikor férje elment a kávéházba, gyorsan felugrott és önkéntelenül is hangosan mondta:

— Igen, el fogok hozzá menni.

Elpirult a haja gyökeréig, mert félénk, ideges, szinte leányosan szemérmes természetü volt. Azt is tudta magáról, hogy rossz és ügyetlen kérelmező. Mindegy, el fog menni . . . Odaáll a vezérigazgató elé és megmondja: az uramat három éve igazságtalanul mellőzték, ő sokkal szerényebb, semhogy szólni akarna, de itt vagyok én, a felesége . . .

Tovább nem tudta gondolatait folytatni, mert megjelent előtte az igazgató arca, amint különös, sugárzó tekintettel néz végig rajta. Úgy, mint régen, tizenöt évvel ezelőtt nézett. Mert hiszen Márta asszony nem akart ismeretlenhez menni, mikor Soós Albert úrhoz igyekezett. Tizenöt évvel ezelőtt sokat járkáltak együtt a kisvárosi sétatéren. Márta fehér vászonruhájában, nagy flórenci kalapjával olyan csinos volt, hogy nem csoda, ha a fiatal bankhivatalnok rá sem nézett más leányra, hanem Mártának szavalt esténkint Heine-dalokat.

Sőt egyszer egy este, mikor pillanatra elszakadtak a társaságtól, Soós úr lehajolt és hirtelen megcsókolta a Márta szőke haját. Az idill azonban nem fejlődött tovább. Soós urat áthelyezték a középpontba és Mártát két év mulva egy pesti nagynénje férjhez adta egy bankhivatalnokhoz.

Adósságuk nem volt, így elég jól megéltek a szerény fizetésből is. Mártát nem is az anyagiak miatt sujtotta le férje mellőzése, inkább ambiciója volt megbántva. A férje oly lassan, oly nehezen halad előre. Mikor arra gondolt, hogy Soós Albertet fölkeresi, rögtön eszébe jutott:

— Biztosan be fogja látni, hogy igazságtalanság történt, majd én elmagyarázom neki.

Megint elpirult, mert eszébe jutott a mult minden édes boldogsága. A holdvilágos séták, a hajára lehelt csók. Ámde nem volt ostoba asszony és rögtön elnevette magát:

— Nevetséges, csak nem fogok röstelkedni, hiszen azóta tizenöt év telt el. A vezérigazgató talán nem is tudja, hogy az uram ott dolgozik az ő hivatalában, de ha megtudja, nem lesz többé igazságtalan hozzá a régi emlékek kedvéért.

De hátha a régi emlékek egyébre is fogják inspirálni az igazgató urat? Márta megrezzent és megint vérvörös lett, de aztán bíztatni kezdte magát:

És ha így lenne is, nem vagyok én ügyefogyott, tapasztalatlan, kis leány, asszony vagyok, ki meg

tudom magam védeni, ha kell. Ha udvarolni akar, nem fogok sírva kiszaladni, hanem majd megfelelek elmésen, okosan. Ostobaság, csak nem fogok félni . . .

De azért mégis remegett, mikor három nap múlva legelegánsabb ruhájában felöltözve, útjára indult. A férjét vidékre küldték üzleti ügyben s így biztos volt, hogy nem találkozik vele. Még egy pillantást vetett a tükörbe és megelégedéssel konstatálta, hogy csinos. Tisztalelkü, becsületes asszony volt, de annyit már tudott, hogy mindig kellemes és ajánlatos, ha a kérelmező asszonyszemély csinos perszóna. Míg végigment a széles, nagy körúton, a láz borzongatta. Jóformán már azt se tudta, mit akar mondani, mert folyton az elmés, ügyes védekezésen járt az esze, mellyel az igazgató úr udvarlását majd visszautasítja. Összeszorította ajkát és erre gondolt:

Hiszen csak próbálja meg, csak merje megpróbálni . . .

A lépcsőn lassan ment föl, őrült szívdobogás kínozta. Folyton a férfi hízelgő, csábító hangja csengett fülébe. Már-már vissza akart fordulni, de a szolga kijött és azt mondta, hogy a méltóságos úr fogadja a nagyságos asszonyt, tessék besétálni.

Márta belépett. Az ablak mellett egy íróasztalnál állt a vezérigazgató. Márta rögtön megismerte Soós Albertet és arra gondolt, hogy a férfi tizenöt év alatt hihetetlenül megvénült. Soós udvariasan hellyel kínálta meg, ám Márta mindjárt észrevette,

hogy ismeretlenül, hidegen néz végig rajta, hidegen csengett a hangja is, mikor megkérdezte:

— Mivel szolgálhatok?

— Méltóságos uram, én Fehér Miklósné vagyok, az uram érdekében jöttem . . .

Kellemetlen, ideges rángás futott végig az igazgató arcán s hangja is nagyon száraz lett, mikor felelt:

— Nagyon sajnálom, de ha hivatali dologról van szó, akkor csakis az illetékes egyénnel tárgyalhatok.

Márta fölállt, olyan fehér volt az arca, mintha minden csöpp vére visszafutott volna szívébe. Az igazgató ránézett és megsajnálta:

— Ne vegye rossz néven, de ez elvi dolog nálam. Egyébként lehetek valamiképp szolgálatára?

Az asszony szeme tele lett könnyel. Mint minden tapasztalatlan, világban járatlan urinőre nézve, rá is rettenetesen hatott a férfi hivatalos keménysége. A dolgozó, küzdő nő nagyon jól tudja, hogy a hivatalában dolgai közt élő és rendelkező férfi, — ha igazán becsületes ember, — egészen más, mint a társaságban bókoló gavallér. De a melyik nő nem lépett ki az élet küzdőterére, az mindig megdöbben, mikor ilyen új alakban látja maga előtt a férfit.

De Márta még azt is érezte, hogy nem bír így elmenni, mint egy elutasított kérelmező. Asszonyi hiúsága nem engedte, hogy úgyszólván kidobassa

magát, halkan, de már valami félénk mosolygással felelt:

— Higyje el, méltóságos uram, nem lett volna bátorságom alkalmatlankodni, de úgy jöttem önhöz, mint régi ismerőshöz és . . .

— Igazán? Már lett volna szerencsém?

Az asszony az ajkába harapott. Ez az egyszerü kérdés úgy érintette, mint valami brutális sértés. Alapjában véve szelid és félénk természetü volt, most egyszerre túlmerészen támadott:

— Igen, — folytatta határozottan, — ezelőtt tizenöt esztendővel nagyon gyakran találkoztunk. De talán vakmerőség volt remélnem, hogy méltóságod még most is emlékszik a kis Abonyi Mártára.

Az igazgató úr arcán mosoly futott át. Nyájas, barátságos mosoly. Egyszerre mindakét kezét nyujtotta az asszonynak:

— Ezer bocsánat, kedves nagyságos asszonyom. Ejnye, ejnye, de röstellem a dolgot, igazán röstellem. Az én rossz szemem az oka mindennek, de kérem foglaljon helyet, beszélgessünk egy kicsit, hiszen tizenöt év óta nem is hallottunk egymásról.

Szives, kedves, barátságos volt, de a hangjában nyoma se volt annak, hogy valami föltámadna lelkében a multból. És csodálatos, mentül hidegebb, tartózkodóbb volt a férfi, annál merészebb, támadóbb lett az asszony:

— Azt hiszem, tizenöt év óta keveset gondolt arra, hogy mi lett a kis Mártából?

— Örömmel látom, hogy szép és boldog asszony, — és az igazgató beszédében valóban tiszta jóakarat hangzott. De Márta most már megbánta, hogy miért szólt, megbánta, hogy idejött. Megalázottnak, halálra sértettnek érezte magát és tíz évet szivesen odaadott volna az életéből, ha ez a találkozás meg nem történik.

— Már siet, — kérdezte a vezérigazgató nyájasan, — nos, hát nem tartóztatom, de higyje el, nagyon jól esett, hogy láttam önt, hogy boldog, megelégedett asszonynak láttam. Az ifjúkori emlékek mindig kedvesek, s mentől régebben történtek s mentől dőrébbek voltak, annál kedvesebbek. Ami pedig férjeura dolgát illeti, igaz, hogy nekem ebben a dolgokban elveim vannak, de most az egyszer nem törődöm az elvekkel. Mihelyest alkalom lesz rá, majd megemlékezem róla, önt pedig arra kérem, hogy tartson meg tovább is szíves jóindulatában.

— Köszönöm, — felelt száraz, kemény hangon az asszony és úgy ment ki az igazgató szobájából, mint akit megaláztak, megsértettek, halálra gyötörtek. Ebben a pillanatban férje dolga, előmenetele oly közömbös volt rá nézve, csak azt érezte, hogy megvénült, elhervadt, megváltozott. Hogy előbb meg sem ismerte, később meg uri hanyag jóakarattal nézett rá egy férfi, ki hajdan szerelmet vallott neki és a haját megcsókolta. Ha szerelmével mer előhozakolni és ostromolni próbálja, őszinte haraggal és fölháborodással utasítja vissza és bizonyára megvédi erényét, asszonyi be-

csületét a legvakmerőbb támadással szemben is. De hogy ez ellen az erény, ez ellen a becsület ellen a leghalványabb, leggyöngébb ostromot sem intézték, hogy észre sem vették, meg sem látták benne a nőt, ezt nem bírta megbocsátani sem a férfinak, sem magának, sem a lefolyt tizenöt esztendőnek.

A kereszt.

A férfi ott ült az asztal mellett és várt. Korán megvénült, sápadt arcán különös, merev, fájdalmas feszültség látszott. Nagyon jól tudta, hogy életének egyik legkínosabb, legnehezebb órája fog elkövetkezni. Ám Bacsó Miklós nem tért ki soha a nehézségek, a küzdelmek, a szenvedések elől. Volt idő, mikor még tüzes harcvágyból, ma már a biztos, pozitiv tudásból, hogy hiába minden; ami reánk van mérve, el kell viselnünk s amivel tartozunk, ki kell fizetnünk. Fizessünk hát sóhaj, panasz, késedelem nélkül, ha már úgyis meg kell lenni.

Az ajtó lassan kinyilt és a szobaleány beszólt:

— A kisasszony már elment.

— Jól van, ha az a hölgy jön, aki a multkor keresett, eressze be.

Félóra sem telt el és a szobaleány beeresztette az idegen hölgyet. Sápadt arcu, magas, még mindig szép termetü asszony lépett be. Az arcán világosan látszott a hajdani szépség nyoma. De valami nagy szomorúság volt ebben az elhervadt szépségben.

Mintha folyton siratna valakit vagy valamit. Talán egy bolond, dőre, tüzes, ifjúkori álmot, talán önönmagát, hogy ez álomban hinni tudott.

Szemmel láthatólag remegett, mikor belépett. A férfi szomoruan, de nyugodtan nézte. Az arcán nem látszott sem harag, sem felindulás. Nem volt azon más kifejezés, mint mélységes, fájdalmas részvét. Aki most a Bacsó Miklós arcára néz, tán el sem hiszi, hogy husz esztendővel ezelőtt ez az asszony üdvössége, élete, mindene volt.

Hogy mellette ismerte meg a legnagyobb boldogságot s miatta szenvedett pokoli kínokat. Mind ez elmult régen. S a férfi, amint a sápadt, remegő asszonyra nézett, immár biztosan tudta azt, amit a fájdalom első és legszörnyübb óráiban is sejtett, hogy kettőjük közül nem ő a szerencsétlenebb, a boldogtalanabb.

— Üljön le kérem, úgy látom fáradt.

Jóakaratu, barátságos hangjára az asszony fölvetette fejét.

— Köszönöm, valóban nagyon fáradt vagyok, testben és lélekben.

— Látom.

Egy percig hallgattak, aztán megint Bacsó beszélt:

— Csak ma kaptam meg levelét, különben rögtön intézkedtem volna. Sajnálom, hogy a multkor nem talált itthon és még egyszer kellett fáradnia. Egyébként miben lehetek szolgálatára?

Az asszonyt nem tévesztette meg az udvarias hang. Jól ismerte emberét, hiszen öt esztendeig volt a felesége. Tudta, hogy sokkal mélyebb sebet ejtett ennek a férfinak a szívén, lelkén, büszkeségén, mintsem feledni tudott volna. Nem is appelált sem a könyörületére, sem az irgalmára. Sejtette, hogy hiába tenné, aztán meg benne is volt nagy adag gőg. Bármennyit szenvedett, gyötrődött is, bármilyen bűnösnek érezte magát, mégis félt a megalázkodástól. Am jól tudta, hogy volt férjében nagyfoku, szinte fanatikus igazságérzet van. Ehhez akart folyamodni.

— Azt hiszem, — kezdte halk, bágyadt hangon, — tisztában van azzal, hogy nem bocsánatát jöttem kérni. Olyan szenvedés után, amilyent én okoztam önnek, nincs bocsánat. Ön nem is az a férfi, kinek kedve telnék egy szegény asszony megalázkodásában. Különben, ami volt, már a multé. Nincs miért beszélni róla. Ha vétkeztem, sokat szenvedtem érte. Ön nem volt olyan boldogtalan, mint én.

— Nem. Magam is azt hiszem, hogy nem voltam. Nekem itt maradt a gyermekem.

Az asszony megrázkódott, mintha erős, brutális ütés érte volna. A szeme — a még mindig szép kék szem — megtelt könnyel és ezen a könnyfátyolon keresztül nézett a férfi arcába. Az mozdulatlan, nyugodt és sápadt volt, mint az imént.

— Ugyebár, tudja miért jöttem, tudja mit akarok kérni?

— Nem tudom, de rajta leszek, hogy kívánságát teljesítsem, ha rajtam áll.

— Önön . . . Csakis önön . . .

Szenvedelmes, remegő hangon mondta ezt és hirtelen egy kis képet vett elő táskájából. A kis képen látszott, hogy nemcsak az idő sárgította meg, hanem a sok titokban ráhullatott könny és csók. Egy kis ingecskében álldogáló hároméves gyermek képe volt ez. Az asszony keze remegett, míg a kis képet felmutatta.

— Egyebet nem vittem magammal, mikor a házát elhagytam. Ilyen volt a kis Évi, mikor . . .

— Mikor az anyja hároméves korában hűtlenül elhagyta — fejezte be Bacsó az asszony mondatát. Az asszony lehajtotta fejét és így maradt szótlanul. Végre is Bacsó kezdte:

— Tulajdonképpen mit akar?

— A gyermekemet akarom látni.

— Most, tizenöt év után?

— Előbb is akartam, jól tudja nem rajtam mult. De most végre meg kell mondanom: ha vétkeztem, megbűnhődtem érte és jogom van ahhoz, amit kérek.

— Joga, magának?

— Miért nem mondja: egy asszonynak, aki elszökött az urától a kedvesével . . .

— Nem ezt akartam mondani, hanem azt: egy anyának, aki elhagyta gyermekét.

— Igen, elhagytam; rettenetes vétek volt, tudom.

— Jóvátehetetlen vétek.

— Lehet. De ne beszéljünk most az én bűnömről. Gondoljon arra, hogy valaha szenvedtem ezért a gyerekért s az én szörnyü szenvedésem árán kapta az életét. Valaha az enyém volt, mint a lábam, a kezem, a szemem és senkinek sincs joga teljesen és végképpen elszakítani tőlem.

A férfi elgondolkozva nézett maga elé.

— Valóban lehet, hogy igazat mondott. Maga szenvedett valaha miatta, vele. Senkinek sincs joga elszakítani az anyát gyermekétől, még ha az olyan vétkes is, de hiszen ön maga szakította el magát tőle.

Ránézett az asszonyra és folytatta:

— Igen, ha arról volna szó, amit ellenem, a férj ellen vétett, talán azt mondanám: ítéljen az Úristen, mert csak ő tudja, milyen boldogtalan az asszony, mielőtt bűnössé válnék. Én nem tudtam önt boldoggá tenni. Ki volt az oka? Talán ön, talán én, talán mindketten. Ön találkozott egy férfival, kivel elindult, hogy megkeresse azt a boldogságot, amit a velem való élet nem adott meg. Bűn volt-e, amit cselekedett? Akkor úgy éreztem, hogy rettenetes, gyalázatos, hitvány bűn, ma már nem mernék erre a kérdésre felelni. Végre is, azóta tizenöt esztendő telt el. A harag elcsitult, a szenvedelem lehült, a fájdalom elaludt. Én nem akarok bírája lenni. Hallottam, hogy csalódott abban az emberben, ki miatt engem elhagyott. Még azt sem mondom, hogy megérdemelte. Amivel nekem tartozik, arról ne beszél-

jünk. Egyet azonban tudok: azon a rettenetes reggelen, mikor az ön leveléből megtudtam, hogy elment, elhagyott, ott ültem szobámban és azon gondolkoztam, hogy csak az íróasztalom fiókját kell kinyitnom, az a kis revolver egyszerre megszabadít minden fájdalomtól, minden szégyentől, minden gyalázattól. A kezem már a kulcs után nyult, mikor a folyosóról a gyermek hangja hallatszott be hozzám. A kis Éva sírt, a leányunk. A gyermek egy ingecskében, úgy, ahogy az ágyból kiszökött, állt a jéghideg folyosón. Sírt, zokogott és az édesanyját hívta, mert megijedt valamitől. Egy pillanatig mozdulatlanul néztem a síró, didergő gyermeket s e pillanat alatt két dolog futott keresztül agyamon. Az egyik magamra vonatkozott, hogy nem szabad apjától is megfosztanom ezt az anyátlan gyermeket, a másik önre, hogy soha, semmiféle vezeklés, könny, fájdalom, de még a purgatórium tüze sem teheti többé büntelenné az anyát, ki gyermekét elhagyta. Vannak bűnök, melyekkel szemben magának a mindenható Úristennek jósága is tehetetlen. A kis gyermek kiabált: mama, mama ... kicsike arca eltorzult a fájdalomtól, nagy kék szeméből hullott a könny. Én én tudtam, hogy ezek a könnyek azok, melyek miatt kicsordul a bűn kelyhe, melyek miatt el kell jönni a bűnhődésnek. Akkor elégtételt éreztem a gondolatra, ma sajnálom önt miatta. De sem a harag, sem a részvét nem változtat a dolgon semmit. Az ön bűnének kelyhe akkor, az elhagyott gyermek könnyeitől telt meg. Mit akar hát én tőlem?

Halk, kínos, keserves zokogás volt a válasz. A férfi várt egy percig.

— De ha szenvedésére hivatkozik, talán azt mondanám, lehet, hogy igaza van. Talán csakugyan nincs jogom eltiltani gyermekétől, csakhogy ez a gyermek, ez a fiatal leány nem tudja, hogy ön él.

— Hogy én élek? . . .

— Igen. Mikor azon a rettenetes reggelen ön miatt sírt, karomra vettem és azt mondtam neki: Kicsikém, a mama elment messzire, fel az égbe és onnan vigyáz rád, hogy jó kisleány vagy-e? A gyermek vállamra hajtotta fejét és sovány kis karjával átkarolta nyakamat. Akkor, igen akkor jutott először eszembe, amit már mondtam önnek, hogy kettőnk közül nem én vagyok a boldogtalanabb.

— Ön azt mondta a gyermeknek? . . .

— Azt mondtam neki, hogy az anyja meghalt. Átláthatja, hogy ez volt a leghelyesebb, legkíméletesebb dolog, amit önnel szemben tehettem. Eleintén meséltem neki az égről, a fehér angyalokról, kik közt legtisztább és legfehérebb angyal az ő anyja, később, mikor már nagy leány lett, azt mondtam neki, hogy ön meghalt, mikor neki az életet adta. Úgy beszéltem önről, mint egy szentről, egy mártirról, kinek utolsó búcsúcsókja kis gyermeke homlokát érintette. A leánya imádja az ön emlékét. Egész életének legfőbb vágya, hogy méltó legyen ahhoz az asszonyhoz, aki anyja volt, kinek fehér, tiszta lelke folyton ott lebegett körülötte. Minden-

nap mondtam önről valami szépet és jót és a leánya lelkében lassanként szentté vált az alakja. A leánya lelkének az ön emléke a legdrágább kincse és mindig könnybe lábad a szeme, ha önről tudakozódik. A multkor azt állította, hogy még most is, tizennyolc év után is, érzi homlokán utolsó búcsúcsókjának édességét. És most mit akar? Odaállni gyermeke elé és azt mondani neki: az apád hazudott. Tizenöt évvel ezelőtt egy hideg, téli reggelen elhagytalak, téged, az egyetlen édes gyermekemet, egy idegen férfi kedvéért. Elhagytalak egyedül, magadban a rideg, szeretetlen világban. Nem a te homlokodat csókoltam én meg utóljára, búcsútvevő, tiszta, szent anyai csókkal, idegen férfi ajkán égtek tüzes, bűnös csókjaim. És e csókok közt elfeledtem, hogy a messze távolban egy szegény, kis didergő gyermek sír utánam egyedül, magában elhagyatva . . . A leánya most ott van látogatóban egy barátnőjénél, én küldtem el, hogy egyedül lehessek önnel. Egy óra mulva azonban itthon lesz. Ez alatt az óra alatt gondolkozzék ön. Akarja-e nehéz, súlyos keresztjét tovább hordozni egyedül, magában, némán, vagy bemegy leánya szobájába és elmond neki mindent? Itt van a leánya szobája mellettem, én nem gátolom meg, ha be akar menni. Tizenöt évvel ezelőtt rábízott engem és gyermekét sorsunkra, én most rábízom önt lelkiismeretére. Cselekedjék annak parancsa szerint . . .

Az asszony felemelte arcát. Egy pillantást vetett az ajtóra, mely leánya szobájába vezetett, aztán

elfordult tőle. Lassu, vontatott léptekkel indult kifelé, mint aki egy láthatatlan, de rettenetes kereszt súlya alatt görnyedezik. Egy hang, egy szó nem jött elő meggyötört lelkéből, csak indult, hogy többé soha vissza ne térjen.

A mult.

A távirat a délelőtti órákban érkezett meg és Karvalynak a legelső alkalmas vonattal indulnia kellett. Anna asszony segített pakkolni az urának, azaz inkább csak körülötte járt-kelt és minden percben megkérdezte, hogy nem felejtett-e el valamit s hogy biztosan itthon lesz-e három nap mulva? Karvaly mosolyogva biztatta feleségét s mint gondos, jó férjhez illik, még egyszer megkérte, hogy vigyázzon magára és a kis fiúra. Aztán kocsit hozatott és kihajtatott a pályaházhoz. Semmi áron sem engedve meg, hogy a felesége kikísérje. Anna hosszas vitatkozás után beleegyezett, hogy na, jól van, otthon marad, ám rekompenzációképpen kikötötte, hogy férje táviratozni fog, melyik vonattal érkezik, hogy legalább elébe mehessen, ha már kikísérnie nem szabad.

Karvaly megcsókolta felesége kezét és homlokát. A kis fiútól nem búcsuzhatott, mert az, mint a nap háromnegyed részében rendesen, aludt. A férfi egy pillanatra megállt a kis rézágy lábánál és

nézte a pihegő apróságot, aztán, mert érezte, hogy a szeme nedvesedni kezd, gyorsan elfordult és kisietett a lakásból.

Anna a lépcsőházig kikísérte, aztán visszatért a lakásba. Megállt a férje dolgozószobájának ablakánál és onnét nézett a kocsi után, míg csak el nem tünt szeme elől.

Aztán körülnézett a szobában, mely e pillanatban sajátszerü, idegen hatást tett rá. Mintha csak most látta volna először a mély karosszékeket, az óriás könyvszekrényt, a síma íróasztalt s a lágy tónusu szőnyegeket. Kissé kábult, zavart fejjel járta végig a négy szobát és azon gondolkozott, hogy valami munkához lát. A gyermekholmi közt keresgélt, hogy holnapra, mire a varrónő eljön, minden elő legyen készítve. Elkezdett az apró holmi közt rakosgatni, de egyszerre különös izgatottság fogta el s nem volt türelme tovább ezekkel a dolgokkal foglalkozni. Ideges lett, anélkül, hogy tudta volna, miért? Megint körülsétált a lakásban, ő is megállt egy pillanatra a kis rézágy előtt s bár most is érezte azt a mély megindultságot, mely gyermeke ágya előtt mindig elfogta, az alvó gyermek nem bírta figyelmét sokáig lekötni. Talán, ha a kis fiu e pillanatban fölébred, vége a varázsnak, vége az egész különös hatásnak, ám a gyermek aludt és Anna tovább bolyongott, idegesen, nyugtalanul.

Egyszerre megállt. Az jutott eszébe, hogy már körülbelül két év óta van férjnél és ma van először egyedül. A férje most hagyta el először házasságuk

óta. És most, hogy egyedül maradt, hihetetlenül idegennek találta helyzetét. Egyszerre föltámadt képzeletében leánysága, mikor még nem volt Karvaly Andrásnak a felesége, hanem mint szabad, független, önálló leány haladt előre az élet útján és kereste lázasan, mohón, szinte beteges ambicióval a hírt, a dicsőséget.

Két év óta olyan keveset gondolt erre a dologra... Nem jutott eszébe sem a sziniiskola, melynek ő volt legszorgalmasabb és legambiciózusabb tanulója, sem azok a vágyak, remények, kívánságok, melyket pályájához kötött. Ritkán gondolt a sáfrányhaju leányokra, kik rendesen selyemalsószoknyát hordtak, de a cipőjük sarka mindig görbe volt... Ritkán a hosszúhaju, lebegős nyakkendőjü fiúkra, kik állandóan éhesek voltak, részint kenyérre, részint szerelemre. Ritkán az öreg, fogatlan tanárra, aki selypített és minden rendes orgánumu emberre azt mondta, hogy nem tud beszélni, aki nemcsak a színjátszás, de a szerelem misztériumába is be akarta sáfrányhaju tanulóit vezetni. Anna akkoriban nagyon undorodott a sok piszoktól. Tiszta, józan, intelligens lelke csakis a tanulásban és a reménységben talált vígasztalást. Művelte magát és lázas buzgalommal várta a jövendőt. De néha mintha az ő nagy hite és kitartása is elfáradt volna. Végre is mindössze csak huszonkét éves volt, fiatal, egészséges, délelőtt tanult, délután zongorázni tanított, hogy legyen miből élnie. Ha tanulmányaihoz menekült, megint csak a lázas szenve-

dély hangja lüktetett feléje a szerepekből. Tiszta és büszke maradt, ám voltak percek, mikor nagyon boldogtalannak, nagyon fáradtnak érezte magát.

Mikor elvégezte az iskolát, akkor érte a legnagyobb szerencsétlenség, nem bírt szerződést kapni. A talentumáért és munkásságáért nem akarták szerződtetni, a leányságát meg ő nem adta. Egy goromba, de jóakaratu karmester megmondta neki.

— Mit akar maga? Ki volt az az akasztanivaló gazember, aki elhitette magával, hogy tehetsége van? Egyébként legokosabban teszi, ha valahová vidékre megy, ott még akad egy kis pénz, fiatal, de főként öreg urak között.

Anna aznap délután nem bírt a zongoraórán tanítani. Fáradt volt, fázott testében, lelkében . . . Legjobban szeretett volna egyszerre végezni magával, életével, letört vágyaival, megölt ambicióival . . .

Ebben az időben került össze Karvaly Andrással. A férfi mérnök volt, vállalkozó, meglehetősen vagyonos, szimpatikus megjelenésü, negyvenéves úriember. Annának ebben az elkínzott, elgyötört állapotban nagyon jól esett a férfi tiszteletteljes érdeklődése, s mikor megkérte kezét, boldogan és habozás nélkül lett felesége.

Azóta nagyon meg volt elégedve az életével. Karvaly nemcsak szerette, de becsülte is a feleségét. Otthonában jómóddal, sőt bizonyos fényűzéssel vette körül. Mikor a kis fiuk megszületett, az asz-

szony szíve csordultig megtelt boldogsággal s úgy érezte, hogy már mindent megkapott az élettől, mit csak halandó ember kaphat.

S két év alatt soha egyetlen felhő sem mutatkozott a szemhatáron. Megértették, megbecsülték egymást, még szórakozásaikban is összeszoktak. Most, hogy a férj elment, Anna először is valami különös idegenséget érzett. Megijedt magától, mert megérezte, hogy nem hiányzik neki az ura, sőt mintha egy pillanatra örömmel töltené el, hogy egyedül lehet saját magával.

Nagyon becsületes, nagyon lelkiismeretes teremtés lévén, már a gondolat is megijesztette. Azok közé az asszonyok közé tartozott, kik még gondolatban sem követnek el hűtlenséget soha. Idegennek találta a lelkét és szabadulni akart a gondolataitól. Becsöngette a szobaleányát, felöltözködött és sétálni ment.

— Maga, Zsuzsi, maradjon itt bent a dadával, egy percre se hagyják magára a picit. Különben fél óra mulva itthon leszek.

A dajkának még külön elmondott egy hosszu, figyelmeztető szónoklatot, aztán elindult. Öt óra lehetett és a nagy köruton most kezdték gyujtogatni a gázlángokat. Anna akaratlanul is arra vette útját, amerre leánykorában gyakran járt. Elment a színiiskola előtt, melynek kapujából éppen akkor jött ki két leány egy fiúval. Anna most nem látta kopott ruhájukat, festett hajukat, borzas gavallérjukat, csak azt látta, hogy fiatalok, hogy szemük csillog a

reménységtől s hogy övék a jövő. Elfordította fejét és nagyon szomoru lett.

— Igen, — gondolta magában, — mégis azoké a jövő, akik harcolnak, küzdenek. Ha semmit sem érnek is el, szép a harc magában, magáért is.

A nagy, széles körútról befordult egy kisebb mellékutcába. Egyszerre ott találta magát hajdani lakása előtt. Igen, itt, ebben az otromba négyemeletes bérkaszárnyában volt az ő hajdani kis hónapos szobája, ott legvégül, a folyosó szélén. Anna érezte, hogy szeme homályosodni kezd, s egyszerre befordult a kis udvarra. A kis szoba természetesen a konyhából nyilt és a folyosóra nézett az ablaka. Anna fölnézett az ablakra, látta, hogy ki van világítva. Egyszerre bolond vágy fogta el, hogy fölmegy a lépcsőn és benyit a kis szobába. Megnézi a vaságyat, melyet ő annak idején fehér, batiszt-takaróval terített le. A görbelábu asztalt, hol könyvei, kottái mellett volt a spirituszfőző is. A szekrényt, melynek egyik oldalára fogas volt verve. Vajjon ki lehet ott most bent? Az is vár, az is kér, az is remél valamit az élettől. Lehet, hogy nyomorog is, mint ahogy ő nyomorgott. Ám Anna úgy érezte, hogy azok, akik a hullámzó tengeren küzdenek, mindig szebb és szinesebb életet élnek, mint azok, kik már kikötöttek és a parton fölépitették házukat.

Természetesen nem ment föl a lépcsőn, hanem elszorult szívvel kiment a kapu alól és szomoruan, cél nélkül ődöngött előre-hátra. Csodálatosképpen multjának minden szenvedése, minden nyomorú-

sága kitörlődött emlékezetéből. Csak arra emlékezett, hogy elszántan, bátran ment előre magában, magáért, hogy szabad volt, mint a légben repülő madár. Nem tartozott senkihez s hozzá sem tartozott senki. Az ifjúság mámorától lüktető szívvel rótta az utcákat, dobogó szívvel, egyedül, magában. Önmagában önmagáért élte a legegyénibb életet és most ennek örökre vége.

Az nem jutott eszébe, hogy hányszor feküdt le vacsora nélkül és hogy egyszer egy csikorgó februárban két hétig nem tudott befüteni. Elfelejtette a spirituszmasinán főzött vacsorákat, melyeket halálra fáradtan, hidegtől meggémberedett ujjakkal készített sajátmagának, mikor a tanításból vagy iskolából hazakerült. Elfelejtette a sok haragot, keserüséget, megaláztatást s csak arra gondolt: én voltam a legszabadabb, legfüggetlenebb, legboldogabb ember és most mindennek örökre vége.

Egyszerre különös kép kapta meg figyelmét. Egy bonne vezetett kis gyermeket. Azaz nem is vezette, hanem a karjánál fogva rángatta erősen, durván. A kis gyermek fölsikoltott, a leány arca piros lett a dühtől.

— Itt kell kínlódnom ezzel a kölyökkel, míg az anyja az utcán kószál . . . te . . . te . . .

Karvalyné rászólt a leányra, mire az egy kicsit megjuhászodott és abbahagyta az ordítozást. Anna még ott maradt egy percig és utánuk nézett, aztán egyszerre gyorsan, szinte lázasan kezdett sietni, mintha nagy mulasztást követett volna el.

— Kicsikém, angyalom, — gondolta magában, — te is idegenek közt vagy, míg az anyád a multat keresi . . . és őrültségekre gondol . . . Oh, Istenem, milyen ostoba, milyen nyomorult vagyok . . .

Az utcasarkon kocsiállomás volt és Anna beült egy fiakkerbe, hogy hamarább otthon legyen. A lépcsőn szinte futva rohant föl. Babonás előérzet fogta el lelkét, hogy a gyermeknek biztosan valami baja lett, míg ő megfeledkezett róla és a multba merült. A pici természetesen rendes szokása szerint hangosan kacagott és vidám csatakiáltással fogadta anyját. Csak azt nem értette, hogy miért sír a mama, míg őt magához szorítja és miért kérdi tízszer egymásután: drágám, életem, ugy-e nem haragszol? . . .

De hát a kis baba még csak egy éves volt s így nem lehetett járatos az emberi lélek rejtelmeiben. Ám Karvaly András sem értette meg, hogy miért ír hozzá a felesége Berlinbe olyan különös, alázatos hangu levelet, mint aki valami nagy bűnt akar jóvátenni és kiengesztelni.

Mária és Mari.

Mária és Mari kisgyermek-korukban együtt játszottak a nagy parkban, mely a Máriáék kastélyát vette körül. A kastély a Mária édesapjáé volt, az világos, de a park éppen úgy volt a Mari tulajdona, mint a Máriáé. Sőt talán a kocsis kis leánya jobban, biztosabban és nagyobb fensőbbséggel vette birtokába a nagy kert minden kincsét, mint gazdájának gyermeke. Mari gyorsabban fönt termett a legmagasabb fa tetején, hamarabb meglelte a négylevelü lóherét, az elveszett félpatkót, a díszpáva kihullt tollait s a többi hasonló kincseket, mert serényebb, ügyesebb, bátrabb volt, mint játszópajtása s így a gyermekkor hasonlíthatatlanul több örömet és szenzációt hozott életébe.

De azért pompásan megfértek egymással. Mária valóságos áhítattal hallgatta, mikor Mari a parkon kívül levő csodavilágról beszélt neki. Ezt a világot Mária csak a kocsi ablakából látta néha-néha, mikor a két tüzes paripa gyorsan keresztülvágtatott a kis falun. Mária tágranyílt szemmel bámult maga

körül. Ez volt tehát a mesebeli birodalom, melyről Mari oly sokat beszélt neki. Igen, itt vannak a libák, amint szép sorjában sétálnak. A gunár mérgesen sziszeg, de Mari nem fél tőle, nem bizony. Egyszer egy göröngyöt is hozzávágott. Igaz, hogy Benkő Jula jól elbúbolta érte, de Mária mindig bámulta Mari bátorságát, mert a sziszegő gunárhoz egy göröngyöt mert vágni.

A Mari életében egyáltalában oly nagy és különös események történtek. Egyszer egy kutya is megharapta és akkor úgy volt, hogy Marit Pestre viszik beoltani. Ám a kutyát megvizsgálták és kisült, hogy semmi baja, csak azért harapott, mert Mari a lábára lépett. Mari pesti utazása kútba esett s a szines, érdekes kaland egy közönséges kutyaharapássá törpült. Ám Mari sokáig ragaszkodott illuzióihoz és még hónapok mulva is szívesen beszélgetett a szép napokról, amikor ő veszett volt.

Sőt Mari egyszer a falu bikáját is megmutatta Máriának. A nagy parkból kiszöktek a cselédudvar felé s ott a palánk hasadékán szívdobogva nézték, amint a hatalmas, komor állat büszke méltósággal ment előre. Azaz, hogy csak Máriának dobogott a szíve. Mari, ha félt is, a tekintély kedvéért mindig gondosan eltitkolta. Sőt egyszer annyira elragadta a vakmerőség, hogy még a nyelvét is kinyújtotta a bika után. Máriának még sok ideig elsápadt az arca, ha erre a vakmerőségre gondolt.

Ha volt is egyben-másban nézeteltérés a két gyermek között, azért nagyon jól megférték egy-

mással. Mária senkivel sem tudott oly őszintén és bizalmasan beszélgetni, mint Marival. Mari is nagyon ragaszkodott barátnőjéhez, habár néha-néha nagyon zsarnokoskodott rajta és ügyetlenségeért, gyávaságáért erősen le is nézte.

Máriát azonban tizenkettedik évében Budapestre vitték, egy előkelő intézetbe, tanulni. A két gyermek szomorúan bolyongott a nagy kertben. Szomoru különben inkább megint csak Mária volt, mert Mari, ha búsult is barátnője miatt, nyomban vigasztalást talált abban a gondolatban, hogy ő itt maradhat.

Az évek teltek és Mária még nyárra sem került haza. Kissé halvány, vérszegény lett és az orvosok nyáron mindig tenger mellé küldték. Tizenhetedik évében járt, mikor megint hazakerült és találkozott a hajdani játszópajtással.

Mária egy modern eszméktől átitatott, úgynevezett „széplelkü" igazgatónő intézetében volt öt esztendeig. Itt sok minden hazugságra megtanították, mit a szelid, jólelkü gyermek komolyan vett. Hajdani kis barátnője ugyan már álmában sem jutott eszébe, de tudta a nevelés, a könyvek útmutatása szerint, hogy neki most nyájasnak, barátságosnak, leereszkedőnek kell lennie, mert így van ez megírva az ifjúsági regényekben, melyeket fiatal leányok számára szerkesztenek.

Jóakarata azonban hajótörést szenvedett Mari alázatos közömbösségén. Mert bizony Mari is sok mindent tanult azóta. Nem a széplelkü igazgatónő

és a drága albumalaku könyvek voltak útmutatói, hanem kegyetlen ökölcsapások, kemény munka, nehéz, durva szavak. Mari éppen kapált a kukoricásban, mikor a szép, szőke, szelid Mária ráakadt és gyöngéden, a jó könyvek, a jó nevelés útmutatása szerint, megszólította:

— Hát meg sem ismersz, Mari?

— Kezét csókolom, nagyságos kisasszony.

— Gyere csak közelebb. Én olyan sokat gondoltam reád. Ugy-e, neked is eszedbe jutott a régi gyermekkor?

Mária hazudott. Ő nem tudta, hogy hazudik, de Mari érezte. Érezte, hogy ez mind hiábavaló szószaporítás, amiért kár volt a kapálást abbahagyni.

Mária percről percre zavartabb lett, nem igen tudta, hogy folytassa ezt az erőszakolt beszélgetést.

— Hallom, hogy menyasszony vagy. Igaz?

— Igenis, kezét csókolom, karácsonykor lesz a lakodalmam.

— Nohát karácsonykor majd táncolunk, — mondta Mária kissé piros arccal, mert eszébe jutott, hogy karácsonykor jön le hozzájuk látogatóba unokabátyja, Szitnyay Bandi is.

Karácsonykor csakugyan megvolt a Mari esküvője és a Mária eljegyzése. Mária szép ajándékkal lepte meg hajdani játszótársát. Mari pedig föllment vőlegényével tisztelegni és köszönetet mondani a kastélyba. Az egész jelenet pedig nagyon hasonlított a régi, sablonos klisékhez, mint amilyen: „a nemesszívü földesúr és a hálás jobbágy", „a grófkis-

asszony és a pórleány" stb. stb. A jelenetnek nagyon szépnek és meghatónak kellett volna lennie, de mindenki rosszul érezte magát hatása alatt. A két leány lelke pedig, ha ez egyáltalán lehetséges, még messzebb távolodott el egymástól.

Három esztendő telt el, mikor Mária, mint fiatal asszony, megint hazament nyaralni gyermekével. A kis baba négyhónapos volt s a csipkés bölcsőben egész nap kint feküdt a kertben egy gyönyörü hársfa alatt.

Itt látta viszont Mária hajdani pajtását, amint sarlóval kezében a pázsitot egyengette. A két asszony egymásra nézett és elmosolyodott:

— Kezét csókolom, — kezdte a parasztasszony alázatosan, de a szeme ott repdesett a bölcső körül.

— Ni-ni, te vagy az, Mari? De hogy meghíztál. Jó dolgod van, amint látom.

— Megverne az Isten, ha panaszkodnék.

— Jó ember az urad?

— Áldott jó ember, csak egy kicsit hirtelen természetü. A fiu is akkurát olyan, úgy hadonászik az öklével, ha nem adjuk oda, amit kér.

— Hát fiad van? Nem is tudtam.

— A nagyságos asszonynak meg kis leánya?

— Az ám. Gyere csak, nézd meg.

A parasztasszony lehajolt a bölcső fölé s azzal az őszinte, tiszta, benső elragadtatással nézte a kis leánykát, ahogy csak az igazán jólelkü, anyaságra termett nők tudják a gyönge emberpalántát nézni.

Az egész lelkük ott van az arcukon, az ajkuk mosolyog, a szemük könnyes.

— Olyan finom, fehér, mint a hab. És hogy alszik, milyen gyönyörüen tud aludni!

— Hát a tiéd, Mari?

— Itt van a ribiszkebokrok mögött. Mikor dolgozom, oda dugom. A nap se süti s ha egy kis fűszálat adok a kezébe, úgy eljátszik vele, hogy csupa gyönyörüség.

— Ejnye, de szeretném látni . . .

— Elhozzam?

— Hozd csak gyorsan.

Mari pár pillanat mulva már ott volt a kis fiúval. Most Mária nézte az alvó kis parasztfiút éppen olyan bámulattal és gyönyörüséggel, mint a parasztasszony az imént az övét.

— Jaj, micsoda hatalmas fiu! Milyen szép piros szája van . . . Ni, most nevet . . . Egészen hozzád hasonlít, Mari.

— A szeme az apjáé.

A két asszony derülten mosolyogva nézte egymást. És lelkük, az évekkel ezelőtt szétszakadt, konvencióktól, tudástól, műveltségtől ezer mérföldre elválasztott két lélek egyszerre megint mélyen összeölelkezett egy forró, szent, igaz, nagy érzésben.

Huszonöt év.

Azok közé a hatalmas akaratu, törhetetlen energiáju asszonyok közé tartozott, kik még sokkal veszedelmesebbek, erőszakosabbak, hajthatatlanabbak a velük egyforma jellemü és kaliberü férfiaknál is. Jellemüknek sziklaszilárdsága mellett ugyanis tisztában vannak az asszonyi hadviselés mindenféle fortélyával, fegyverével, ravaszságával. Minél erősebb, hatalmasabb egy férfi egyénisége, annál könnyebben hat rá az asszonyi gyöngeség, szenvedés és könny. Senki sem tud olyan gyöngéd lenni, mint a lélekben, testben erős, hatalmas férfi. Ám Szivákyné olyan asszony volt, ki az egyetlen édes leánya könnyére, szenvedéseire is azt mondta: majd elmúlik.

Pedig imádta gyermekét, de hatalmas, erős, céltudatos akaratát nem tette gyöngévé a gyermeke iránt érzett bálványozó szeretet sem. Sőt úgy érezte, hogy most kétszeresen kell vigyáznia, nehogy gyöngeség, ellágyulás tévessze meg judiciumát, ejtse meg energiáját, hajtsa tévútra elhatározását. Az Erzsi

könnyei . . . Istenem, mit jelentenek ezek a csacsiságok, mikor szép, úri, kényelmes életet akar neki biztosítani egy derék, komoly, vagyonos ember oldalán.

Hogy Erzsi ezt a komoly, derék úriembert nem szereti?! . . . Mit tud még az ilyen éretlen tacskó? Végigmulatott egy telet, egy haszontalan, lármás fiatalemberrel, kinek talán két múlva lesz diplomája, — ha lesz. S majd két év múlva kezd azon gondolkozni, hogy miből tartsa el a feleségét, ha komolyan házasodni akar. Az anya nem is haragudott leányára ezért a bolondságért. — Húsz esztendős, — mondta vállat vonva. S ebben talált mindenféle magyarázatot, fölmentést, igazolást. De soha sem tudta volna magának megbocsátani, ha egy húszéves gyermek ábrándozása, szentimentális könnye rá, vagy elhatározására nézve döntő befolyással lehet, vagy lesz.

Nem csinált jeleneteket, nem tett szemrehányást, ennél sokkal okosabb és tapintatosabb volt. Különben is nyiltan állította, hogy a ki biztos dolgában, elhatározásában, az csak a végső esetben zsarnokoskodik. Sőt még akkor is meggondolja a dolgot. A zsarnoki szeszély és erőszakoskodás a gyönge, ideges emberek fegyvere, kik nagy vehemenciával támadnak s éppen olyan hamar kimerülnek, visszavonulnak. Mikor Erzsi kijelentette, hogy soha sem lesz a Gajthy Ferenc felesége, egy rossz szót sem szólt leányának, nem dicsérte neki kérőjét, nem ócsárolta leánya választottját, hanem azt

mondta, hogy Erzsi sápadt, ideges, elmennek egy kissé a tenger mellé üdülni.

Az utolsó délután, mikor már minden be volt pakkolva, különös ideges nyugtalanság fogta el az asszonyt. Maga sem tudta, mi leli. Évek óta nem volt baja az idegeivel. Vérszegény, sápkóros leány volt és házassága második, harmadik évében úgy el kezdett hizni, hogy le kellett mondania minden édességről és minden tésztaféléről. Ezért nem aggódott nagyon a leánya sápadtsága miatt sem. — A piros színt majd a fejkötő hozza meg, — mondta nevetve, ha erről szó került.

Most azonban határozottan nyugtalan, ideges volt. Aminek eddig nem igen érezte hiányát, szeretett volna valakivel tanácskozni, beszélgetni. Még a megboldogult ura arcképére is ránézett néhányszor. — Ej, ha ez a jó ember élne! . . . Még sem kellene egyedül viselnie a felelősséget. Volna valaki, akivel meghányná-vetné leánya jövendőjét. Vajjon mit mondana az apa? Ej, mondhatna-e mást, mint amit ő józan ésszel elhatározott? A leányt szórakoztatni kell, aztán szép lassan, gyöngéd erőszakkal odavezetni a neki való férfiúhoz. Hogy nem szerelmes belé? Mintha ez volna a legfontosabb, ez a játszi, röpke álom, nem ami utána következik, a súlyos, gondokkal terhelt, vagy fényes, nyugodt élet és jövendő. Persze, egy húszesztendős leány hogyan tudhatná mindezt? De azért van itt mellette a tapasztalt, a világot és életet jól ismerő édesanya.

De hát akkor mire való ez az ideges nyugtalan-

ság! A leánya elment egyik barátnőjéhez búcsúzkodni és Szivákyné egyedül járkált föl-alá szobájában. Hogy a várakozás idejét rövidítse, leült íróasztalához, hogy rendet csinál benne, mielőtt elutazik.

Egyik fiókot a másik után huzta ki. Végre egyik alsó kis fiókban, hol már hosszu-hosszu esztendők óta nem járt, elsárgult, régi papirosok közt egy kis füzet akadt a kezébe.

Szórakozottan nézett a régi, fakult írásba, aztán elmosolyodott. Régi naplója akadt a kezébe, melybe még tizenhat éves korában kezdett firkálni, melybe fiatal asszony korában is írt néhány lapot. Eleinte csak úgy összevissza futkosott szeme a betükön, talán nem is értette, hogy mit olvas, vagy nagyon is messze voltak már lelkétől az ifju, éretlen gyermekálmok. Aztán egyre komolyabb lett a naplónak a hangja s az asszony arca is elsötétült, amint a füzet végére ért.

— „Hát jól van", — mondta a napló, — „hajlottam szavukra. Felesége vagyok egy embernek, akit nem szerettem, akit nem is fogok szeretni soha. Azt mondták nekem, hogy a szerelem majd megjön a házasságban, hogy félelmem, remegésem mind csak leányos szemérem, s hogy ennek így kell lennie. Hazudtak, megcsaltak, félrevezettek! . . . Bocsásson meg nekik az örök irgalmasságu Isten, mert én soha sem tudok megbocsátani.

Ha elgondolom, hogy rab lett testem, lelkem, egy idegen férfi rabja, akinek soha sem szabad meg-

tudni, hogy mit szenvedek mellette. S ha elgondolom, hogy valójában milyen becstelen életet élek, mikor szerelem nélkül türöm egy férfi ölelését! . . . Ha piros arcu, nevető szemü asszonyokat látok, folyton az jár az eszemben: ezek szerették és szeretik az urukat, vagy talán csak eljutottak a megnyugvásig, a rezignációig, a tűrésig?! . . . Vajjon mennyi idő kell ahhoz, hogy az én idegeim is lázadás és remegés nélkül türjék, ha az uram felém közeledik?"

Szivákyné kitágult szemmel bámult a sárga papirra. Ha valaki megkérdezte volna tőle, nyugodt, becsületes lélekkel felelheti, hogy nagyon boldog, megelégedett életet élt az urával, mint ahogy nem is élhetett másként azzal az áldott, jólelkü, derék emberrel. De ezek a kusza sárga betük . . . És hathetes asszony volt, mikor ezeket a rettenetes dolgokat leírta.

Pedig ez a sárga papiros nem hazudik. Most már világosan látja maga előtt nászútját, azt a rettenetes három hetet, mikor folyton a halálra gondolt. Aztán . . . aztán jött a megszokás, kibékülés, megnyugvás s ma már úgy érzi, a boldogság és harmónia. De milyen úton jutott odáig, — Istenem, milyen rettenetes úton! S most az ő keze taszítja tulajdon édes gyermekét ugyanerre az útra. Ő is elmondja azokat a hazugságokat, melyeket neki elmondtak és a leány is azt írhatja majd naplójába: „Bocsásson meg neki az Úristen, mert én nem tudok megbocsátani."

Néhány lapot forgatott a füzetben és olvasta, ami az utolsó lapon állt:

„Ma keltem föl az ágyból először. Az orvos megengedte, hogy egy kicsit a szobában sétálgassak. A kéthetes kis leányom itt fekszik a bölcsőben és én arra gondolok, hogy minden szenvedés, gyötrelem százszorosan meg van fizetve a boldogsággal, mely szívemet e pillanatban betölti. A picike kis kéz gyámoltalanul nyul felém, mintha nálam keresne védelmet, oltalmat minden baj, fájdalom és szenvedés ellen, mely az élet részéről fenyegeti . . .“

Ez volt a napló utolsó sora és erre az utolsó sorra egy forró könnycsepp hullt alá Szivákyné szeméből. Fölállt az asztaltól s lassan sétálni kezdett föl s alá a szobában. Mikor kétszer végig ment a lakáson, hirtelen megállt és leült az íróasztalhoz, a következő sorokat írta a naplóba:

„Nem, kis leányom, nekem nem hazudtak, én csakugyan boldog asszony voltam a te áldott emlékü édesapáddal. Az Úristen nekem bocsásson meg, amiért valaha zugolódtam. De te, drágám, egyetlenem, te nem fogsz olyan rettenetès árt fizetni a boldogságért. Nem, nem . . . Fogadom annak a húsz évvel ezelőtt lepergett órának az emlékére, amelyben először nyujtottad felém védelemért, oltalomért picinyke, remegő, gyönge kis kezedet.“

TARTALOM.

	Oldal
Máb királyné	3
A hajam őszül	11
Csendes tragédia	17
A gyilkosok	23
Az ideál	31
Pirkó	39
A gyermekek	47
A német kisasszony	55
A papiroslélek	67
Leányhódítás	77
Régi történet	91
Az álom	101
Rezignáció	111
A bocsánat	119
György úr	125
Olga asszony meséje	131
Márta szerencséje	139
Amit nem lehet megbocsátani	149
A kereszt	157
A mult	167
Mária és Mari	175
Huszonöt év	181

Singer és Wolfner kiadása Budapesten

Dánielné Lengyel Laura könyvei:

Balázs Klára.
Regény. 1 K 20 fill.

Dénes Olga házassága.
1 korona 20 fillér.

Egy leány.
1 korona 20 fillér.

Singer és Wolfner kiadása Budapesten

Dánielné Lengyel Laura ifjusági könyvei:

A virradat napja. Történeti elbeszélés. Képekkel .. .. .. 1.80 kor.

A kis Zsolnay László és más történetek – .60 kor.

Egy kis diák levelei – .60 kor.

Magyar hősök. Történeti elbeszélés. :: Képpel 1.20 kor.

Piroska mesét olvas. – .60 kor.

Magda története. Ifjusági regény. Kötve 2.– kor.

Singer és Wolfner kiadásai Budapesten.

HERCZEG FERENC KÖNYVEI:

Regények és elbeszélések	fűzve	diszk.
A fehér páva	3.50	5.50
Szelek szárnyán	3.50	5.50
A királyné futárja. Regényes tört. Innocent és Mühlbeck rajzaival	4.—	6.—
Szerelmesek	4.—	6.—
Kaland	4.—	6.—
Lélekrablás	3.50	5.50
Böske, Erzsi, Erzsébet	3.50	5.—
Elbeszélések	3.20	5.20
Honszerző	4.—	6.—
Andor és András	3.20	5.20
Pogányok	5.—	7.—
Idegenek között	2.80	4.80
Arianna	3.—	5.—
Egy leány története	3.60	5.60
A Gyurkovics lányok	3.—	5.—
A Gyurkovics fiuk	4.—	6.—
Gyurka és Sándor, a Gyurkovics fiuk folytatása	3.—	5.—
Az első fecske és egyéb elbeszélések	3.—	5.—
Szabolcs házassága	3.20	5.20
Napnyugati mesék	3.20	5.20
Simon Zsuzsa	3.60	5.60
Mutamur	4.—	6.—
Fenn és lenn	4.—	6.—
Szinművek:		
A kivándorló	2.50	4.50
Déryné ifjasszony	2.50	4.50
Bizánc	2.50	4.50
Kéz kezet mos	2.50	4.50
Balatoni rege	2.50	4.50
Ocskay brigadéros	2.50	4.50
Az első vihar	2.50	4.50
Honthy háza	2.50	4.50
A három testőr, vigjáték	2.50	4.50
A dolovai nábob leánya	2.50	4.50

Singer és Wolfner kiadásai Budapesten.

GÁRDONYI GÉZA könyvei:

Regények és elbeszélések:

	Fűzötten	Kötötten
Mi erősebb a halálnál? Elbeszélések	4.—	6.—
Átkozott józanság. Elbeszélések	3.20	5.20
Isten rabjai. Regény	5.—	7.—
Két katica-bogár. Elbeszélések	3.60	5.60
Ábel és Eszter. Regény	3.60	5.60
Az öreg tekintetes. Regény	3.—	5.—
A láthatatlan ember. Regény	5.—	7.—
Az a hatalmas harmadik. Regény	3.—	5.—
Tizenkét novella	1.50	2.40
Dávidkáné. Regény	—.—	1.20
Két menyasszony. Elbeszélések	—.—	1.20
Egri csillagok. Regény 2 kötetben. 3. kiadás	6.—	10.—
Az én falum. I. II. Elbesz. 2. kiadás	2.—	4.—
Pöhölyék. Falusi történet. 3. kiadás	2.—	3.60

Költemények:

Április. Költemények	2.—	3.60
Fűzfalevél, nyárfalevél. Költemény	2.—	3.60

Színművek:

Falusi verebek. Köznapi történet. 3 felv.	2.50	4 50
Fekete nap. Történet a szabadságharcból, 2 felv.	2.—	4.—
Fehér Anna. Betyártörténet 3 felv.	2.—	4.—
Annuska. Vígjáték 3 felvonásban	2.40	4.40
Karácsonyi álom. Pásztorjáték 3 felvonásban	2.—	3.60
A bor. Falusi történet 3 felvonásban. 3. kiadás.	2.—	3.60

Göre Gábor könyvei:

A pesti úr. 3. eresztés	2.—	3.60
A Kátsa. 3. eresztés	2.—	3.60
Veszödelmek. 3. eresztés.	2.—	3.60
Durbints sógor. 4. eresztés	2.—	3.60
Göre Martsa lakodalma. 3. eresztés	2.—	3.60
Tapasztalatok a nagy kiállításról. 4. eresztés	2.—	3.60
Göre Gábor bíró úr könyve. 7. ereszt.	2.—	3.60
Bolygás az világba. 2. eresztés	2.—	3.60

UJ IDŐK

Szépirodalmi, társadalmi és művészeti képes hetilap. Szerkeszti: Herczeg Ferenc. Az Uj Idők gazdag szépirodalmi tartalmával a szórakozás és művelődés egyik legnemesebb és legmagyarosabb közvetítője. A magyar család legkedvesebb lapja. Félévre 10 korona, negyedévre 5 korona. Mutatványszám kérésre ingyen. Kiadóhivatal: Budapest, VI. kerület, Andrássy-út 10. szám.

M M
K

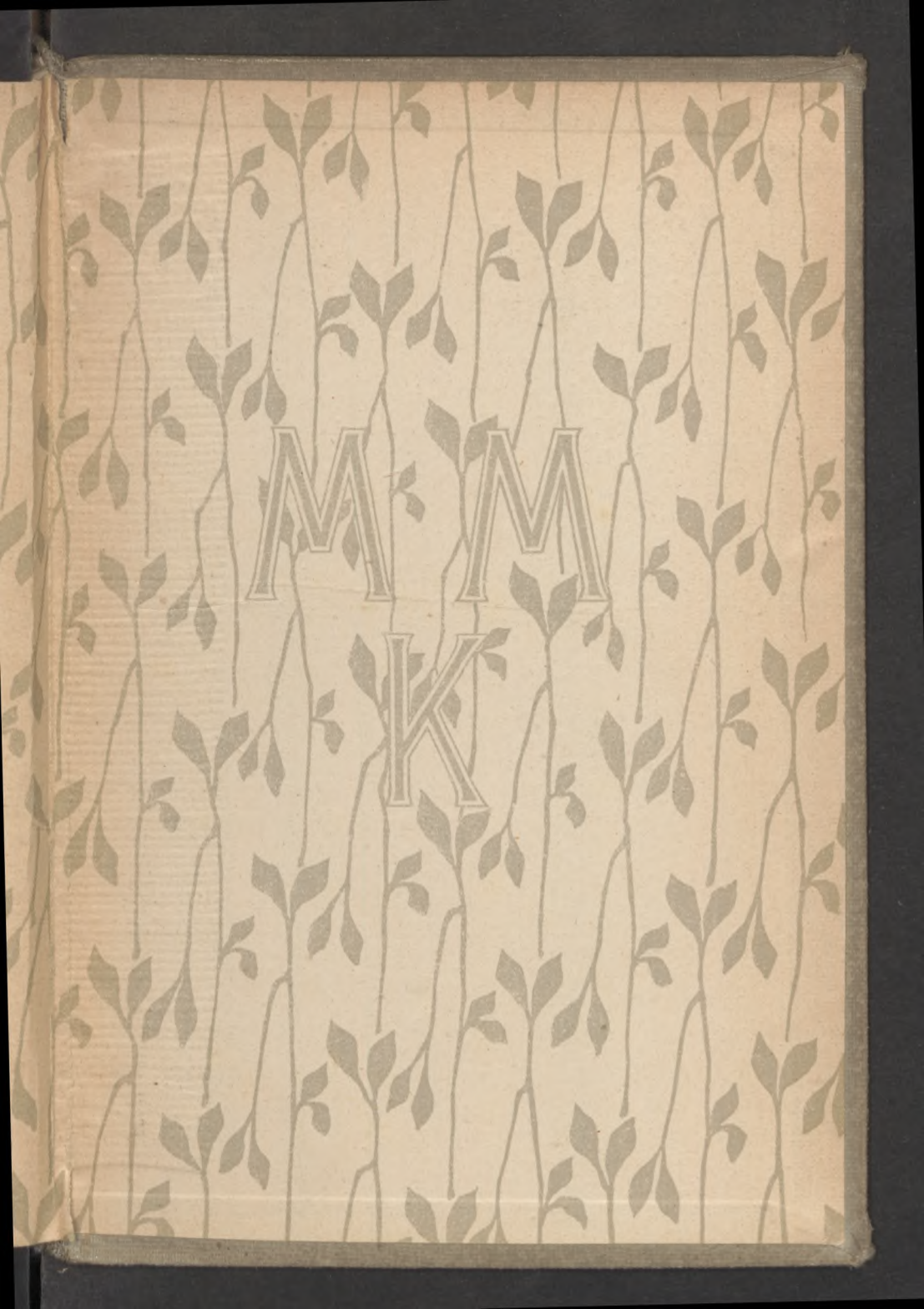
M M
K

MODERN
MAGYAR
KÖNYV-
TÁR

D. Gárdonyi Laura

Más világból